

boş

**DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ
SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ**

**Yıl:5 / Sayı: 28 / Temmuz - Ağustos 2014 / ISSN 1309-601X
İki ayda bir yayımlanır.**

Sahibi

GÜNTÜLÜ EĞİTİM YAYINCILIK VE TİC. LTD. ŞTİ.

Editör

Prof. Dr. Kamil Aydın

Sayı Editör

Doç. Dr. Mehmet Sezai Türk

Yayın Kurulu

**Prof. Dr. Kamil Aydın
Prof. Dr. Mustafa Erdem
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Yaşar Kaya
Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran
Prof. Dr. Zuhâl Topçu
Prof. Dr. Vahit Türk**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Nebahat Akbaş

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Net Ofset

**Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın – Hakemli Dergi
Taranılan İndeksler: ASOS İndeks**

Büro İç Hizmetler

Atakan Türkyılmaz

Adres: 1. Cad Nu.: 43/4

06520 Balgat-Ankara

Tel: +90 (312) 287 88 99

Faks: +90 (312) 285 44 99

Web: www.turkizdergisi.com.tr

e-posta: bilgi@turkizdergisi.com.tr

Fiyatı: 15 TL

Basım Yeri

Net Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

www.netmatbaacilik.net

Necatibey Cad. Lale Sok. Nu.: 21/27 Yenışehir/Ankara

Tel-Faks: 0.312.230 07 23

Basım Tarihi: Temmuz 2014 – Ankara

Abonelik Ücreti (Yıllık)

Yurt içi: 90 TL

Kurumsal abonelik: 180 TL

Yurt dışı:

Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri: 75£

ABD ve diğer ülkeler: 100\$

Abonelik için: 0.312.287 88 99

Nu.lı telefondan Atakan Türkyılmaz

BİLİM, DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. A.Kadir Yuvalı Erciyes Ü
 Prof. Dr. Azmi Yetim Gazi Ü
 Prof. Dr. Celalettin Yavuz Türksam
 Prof. Dr. Çetin Elmas Gazi Ü
 Prof. Dr. Enver Bozkurt Kırıkkale Ü
 Prof. Dr. Esmâ Şimşek Fırat Ü
 Prof. Dr. Hacı Duran Adıyaman Ü
 Prof. Dr. H.İbrahim Yalın Gazi Ü
 Prof. Dr. Hikmet Öksüz KTÜ
 Prof. Dr. Hüsnüye Canbay İnönü Ü
 Prof. Dr. İsmail Yakıt Akdeniz Ü.
 Prof. Dr. Kadir Arıcı Gazi Ü
 Prof. Dr. Kamil Aydın Atatürk Ü
 Prof. Dr. Kemal Üçüncü KTÜ
 Prof. Dr. Mehmet Saray Yeditepe Ü
 Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Ü
 Prof. Dr. Mevlüt Karakaya
 Prof. Dr. Musa Şaşmaz Niğde Ü
 Prof. Dr. Musa Taşdelen Sakarya Ü
 Prof. Dr. Mustafa İlbaş Gazi Ü
 Prof. Dr. Nadim Macit Ege Ü
 Prof. Dr. O.Üçler Bulduk Ankara Ü
 Prof. Dr. Recai Coşkun Sakarya Ü
 Prof. Dr. Recep Kılıç Ankara Ü
 Prof. Dr. Sabahat Deniz Marmara Ü
 Prof. Dr. Sadettin Gömeç Ankara Ü
 Prof. Dr. Suna Başak Gazi Ü
 Prof. Dr. Temel Çalık Gazi Ü
 Prof. Dr. Tefik Gülsoy Gaziantep Ü
 Prof. Dr. Vahit Türk Kültür Ü
 Prof. Dr. Yaşar Özbay Gazi Ü
 Doç. Dr. Faruk Bilir Selçuk Ü
 Doç. Dr. Giray Saynur Derman Sakarya Ü
 Doç. Dr. Hanife Güz Gazi Ü
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar Bilkent Ü
 Doç. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Ü
 Doç. Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Ü
 Doç. Dr. Salim Gökçen Erzincan Ü
 Doç. Dr. Selçuk Duman Gazi Osman Paşa Ü
 Doç. Dr. Şeref İba Çankaya Ü
 Doç. Dr. Taner Tatar İnönü Ü
 Doç. Dr. Timuçin Kodaman S.Demirel Ü
 Doç. Dr. Toğrul İsmayıl Tobb Ü
 Doç. Dr. Yaşar Kaya İnönü Ü

Doç. Dr. Yonca Anzerlioğlu Hacettepe Ü
 Yrd. Doç.Dr. Ahmet Turgut Niğde Ü
 Yrd. Doç. Bülent Yavuz Gazi Ü
 Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı Yıldız Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Köksal Şahin Sakarya Ü

Yurtdışı Temsilciler

Doç. Dr. Abdülmecit Nuredin (Makedonya)
 Doç. Dr. Fariz Ahmadov (Azerbaycan)
 Doç. Dr. Ergin Jable (Kosova)
 Doç. Dr. Leniyara Selimova (Kırım)

Yurtiçi Temsilciler

Doç.Dr. Abdullah Temizkan Ege Ü
 Doç.Dr. Bülent Bayram Kırklareli Ü
 Doç Dr. Hasan Hüseyin Arı Van Yüzüncüyıl Ü
 Doç.Dr. İbrahim ERDAL Bozok Ü
 Doç.Dr. Mustafa Arslan Pamukkale Ü
 Doç Dr. Selahattin Bekki Ahi Evran Ü
 Doç.Dr. Talip Yıldırım Uşak Ü
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atalay Artvin Çoruh Ü
 Yrd. Doç.Dr Ahmet Dogan Osmaniye Korkut Ata Ü
 Yard.Doç.Dr. Ahmet Karaçavuş Karadeniz Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Barış Çiftçi Nevşehir Ü
 Yrd. Doç Dr. Cafer Tayyar Ateş Mustafa Kemal Ü
 Yrd. Doç Dr.t Önder Bilgili Akdeniz Ü
 Yrd Doç.Dr Rafet Aydın Mehmet Akif Ü
 Yrd. Doç Dr. Recep Özkan Niğde Ü
 Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat Topçu Erciyes Ü
 Yrd. Doç.Dr. Şaban Doğan İzzet Baysal Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tahsin Yıldırım Aksaray Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tamer Üstüner, Kahramanmaraş Sütçü Ümam Ü
 Yrd. Doç.Dr Tuğrul Yürük Çukurova Ü
 Arş. Gör. Mehmet Tamer Kaya Afyon Kocatepe Ü
 Arş.Gör. Muhammed Salman Cumhuriyet Ü
 Arş. Gör. Ümit Polat Ankara Ü
 Arş.Gör. Yüksel Eroğlu Uludağ Ü
 Öğr. Gör. Salih Arslan Bilecik Şeyh Edebali Ü
 Öğr. Gör. Yunus Emre Tekinsoy Gaziosmanpaşa Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yasin Şerifoğlu, Kastamonu Ü

İÇİNDEKİLER

Editör - Sunuş	7
Medyanın Gerçeklik İnşası ve Gerçeklik Algısı / Doç. Dr. Mehmet Sezai TÜRK	9
Türk Sineması'nda Din Adamı Temsili / Öğr. Gör. Mehmet KARATAŞ	33
Birleşmiş Milletler'in Küresel Siyaset İçindeki Yeri: Güvenlik Boyutu Kapsamında Bir Değerlendirme / Doç. Dr. Bilal KARABULUT	61
Akp, Seçmeni Nasıl Etkiliyor? Akp, Seçmene Nasıl 'Evet' Dedirtiyor? Sıcak Gündeme Etki Kuramları Perspektifinden Bakmak / Yrd. Doç. Dr. Ahmet BIYIK	81
Sosyal Medyada Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Algısı / Arş. Gör. Tezcan KAPLAN	113
Medyanın İnşa Ettiği Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Algısı / Pınar Mehri ŞANLIER	131

boş sayfa

SUNUŞ

MEDYA VE İLETİŞİM

Düşünce Dünyasında *Türkiz* dergimizin bu sayısında siyasal sorgulamalar ışığında medya ve iletişim kavramları ele alınmaktadır. Kronolojik olarak basın-yayınla başlayan medya süreci; radyo, sinema ve televizyon ile gelişim göstermiş ve günümüzde bilişim teknolojileri destekli internetin katkılarıyla sosyal ağları da içine alan bir fenomen hâline gelmiştir. İletişim gibi çeşitli görev ve sorumluluklarının yanı sıra işlevselliği açısından da sosyal yaşamın vazgeçilemez bir unsuru olmuştur. Postmodern yaşamın doğrudan yansıması sonucu, sanat ve edebiyat başta olmak üzere hemen hemen tüm sosyal bilim araştırmalarında ve kürsülerinde klasik metinsel çalışmalardan kültürel araştırmalar adı altında disiplinler arası bir kimlik kazandırılarak medya ve iletişim merkezli yeni anlayışa geçiş ivme kazanmıştır. Bu sayımızda; alanlarında yetkin bilim adamlarının gerçekleştirdiği kuramsal irdelemelerden örnek uygulamalara uzanan bilimsel çeşitlilik içerisinde medyanın farklı görev, sorumluluk ve işlevlerine değinilmektedir.

Yaşam alanımızın dışındaki dünyadan bilgi almamızı sağlayan medya sayesinde dünya bakışımız şekillenmekte ve gerçeklik algımız ona göre oluşmaktadır, çünkü "bir şeyin gerçek olması pek önemli değildir fakat gerçek olarak algılanması çok önemlidir." Bu bağlamda, "Medyanın Gerçeklik İnşası ve Gerçeklik Algısı"

başlıklı çalışma iletişim yolu ile medyanın insan üzerinde gerçekleştirdiği algı operasyonunu bilimsel bir boyutta ele almaktadır. Bu kuramsal ağırlıklı çalışmanın bir bakıma uygulama örneği sayılabilecek “Türk Sinemasında Din Adamı Temsili” konulu makalede ise, Türk sinema tarihinin kısa bir özetinin yanı sıra, din adamı imgesinin zamanla kültürel, sosyal ve siyasal gündem değişikliklerine paralel olarak nasıl bir değişim ve dönüşüme maruz kaldığı gösterilmektedir. Bu sayımızda yer alan üçüncü önemli çalışma; idealist paradigmanın en temel tezlerinden biri olan uluslararası örgütler ve hukuk kuralları yardımıyla küresel barış ve güvenliğin sağlanması düşüncesinden hareketle kurulan uluslararası örgütlerin başında gelen Birleşmiş Milletlerin küresel siyaset içindeki yeri ve işleviyle ilgilenmektedir. Bunu yaparken dünyada yaşanan ve Birleşmiş Milletlerin yetki ve sorumluluğu altında meydana gelen birçok olaylara ciddi göndermelerde bulunmaktadır. Diğer bir uygulama ağırlıklı çalışma, medya başta olmak üzere kitle iletişim araçlarıyla oluşturulan algı ve Türkiye’de yapılan seçimler üzerinden örneklemelerde bulunarak oluşturulan gündem ve söylemlerin analizleriyle ilgilidir. Benzer bir diğer çalışma ise, özellikle günümüzde en hızlı ve bağımsız iletişim aracı olarak kabul edilebilecek olan sosyal medyada kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme konularına yoğunlaşmaktadır. Sosyal medyanın etkinliği vurgulanırken özellikle geleneksel medya ile karşılaştırma yapılması araştırmayı daha da ilginç kılmaktadır. Dergimizin son çalışmasında, yoksulluk adı altında farklı bir toplumsal algı örneğine odaklanılmaktadır. Bu çalışmada en dikkat çekici nokta, algı yönetiminin etkisi özellikle yoksullar üzerinde ne denli izler bıraktığı ile ilgili hususlardır. Algı sonucu beyazın siyah, haklının haksız, güçlünün güçsüz, masumun suçlu ve dostun düşman gösterildiği bir düzenden herkesin ve her şeyin yerli yerinde olacağı bir yapıya erişmek ümidiyle iyi okumalar diliyoruz.

MEDYANIN GERÇEKLİK İNŞASI VE GERÇEKLİK ALGISI

DOÇ. DR. MEHMET SEZAI TÜRK*

*“Bir şeyin gerçek olması pek o kadar önemli değildir;
fakat gerçek olarak algılanması çok önemlidir”*

Amerikalı siyasetçi Henry Kissinger

Özet

Medya, bizim yaşam alanımızı zın dışındaki dünyadan bilgi almamızı sağlayan en önemli araçtır. Biz dış dünyayı onun bize verdikleriyle görmekte, tanımakta ve öğrenmekteyiz. Bize ulaşan bilginin kaynağı bizim dünyaya bakışımızı şekillendirmekte, onun oluşturduğu gerçeklik gözlüğünden dış çevreyi anlamlandırmakta ve yaşamsal deneyimlerimize eklentiler yaparak kanaatler geliştirmekteyiz.

Çalışmanın ana konusunu oluşturan gerçeklik kavramı ise, toplumsal yaşam içerisinde çok kritik bir önemi olan neden-sonuç ilişkisinin kültürel anlamda edinilen deneyimlerle kurulduğu bir alandır. Gerçek, geçmiş deneyimlerden elde edilen çıkarımlarla anlam kazanan bir olgudur. Medya, günümüz insanının toplumsal hafıza birikimini bilinçli şekilde inşa eden, kültürünü şekillendiren önemli bir araçtır. Medya oluşturduğu gerçeklik algısı ile insanların değişimine,

* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi.

İletişim, uzlaşma yolu ile üretilen anlamların başkalarıyla paylaşımıdır. Bir başka tanıma göre ise iletişim, insanların ruhsal yaşantılarının anlamlı bir şekilde dışa vurumu, insanların birbirlerini etkileme ve birbirlerinden etkilenme sürecidir.

yönlendirilmesine büyük katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda “Medyanın Gerçeklik İnşası ve Gerçeklik Algısı” makalenin inceleme konusunu oluşturmuştur. İletişim, algı ve algı yönetimi, gerçeklik ve medya gerçekliği konusunda detaylı bilgiler verilmiş ve medyanın gerçekliği nasıl inşa ettiği anlatılmıştır.

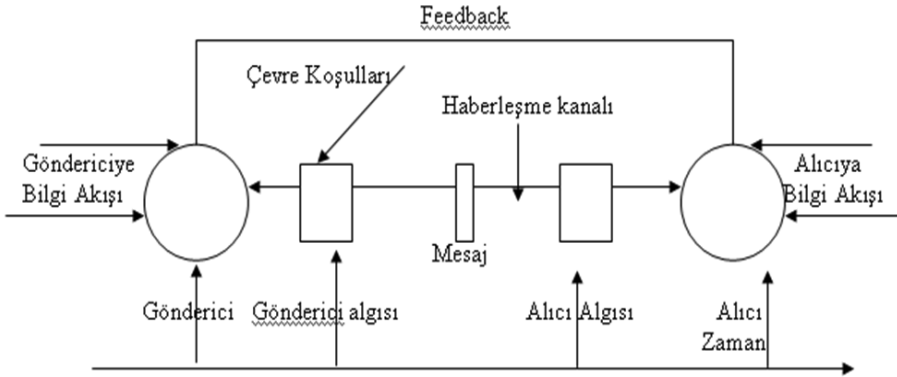
Anahtar Kelimeler: Medya, Gerçek, Algı, Medya Gerçekliği, Algı Yönetimi

Giriş

İletişim, uzlaşma yolu ile üretilen anlamların başkalarıyla paylaşımıdır. Bir başka tanıma göre ise iletişim, insanların ruhsal yaşantılarının anlamlı bir şekilde dışa vurumu¹, insanların birbirlerini etkileme ve birbirlerinden etkilenme sürecidir.

İnsanın evren içinde bulunduğu her konum, yaptığı her hareket, gösterdiği her tavır bir iletişim değerine ve malzemesine sahiptir. İnsan, çevresindeki uyarıcıların gönderdiği sinyalleri, sahip olduğu duyu organları ile hissederek, beyninde

gerçekleşen aktiviteler ile hissettiği objeleri algılar ve geçmiş deneyimler, psikolojik durum, sosyal ortam ve kültüre göre de şekillendirir. Bu şekilde kişinin kendi dışında var olan dış dünyayı algılaması mümkün olur.²

İletişimin sağlıklı işleminde birçok değişken etkilidir ama en önemli etkenlerden bir tanesi şüphesiz algılarımızdır. İster bireysel yaşamda, ister

örgütsel veya sosyal yaşamda insan kendisiyle ve dış dünyayla etkileşimini algılar aracılığıyla kurar. İletişimde algı konusunun önemi, tüm soyutlamaların aslında bir algı süreci olmasından kaynaklanmaktadır. Bazen algılama gücü, bazen algılama eylemi ve bazen de bu algının sonucu olarak meydana gelen bilgi anlamlarında kullanılan zihinsel/entelektüel algı, genel olarak bir fiilden etkilenmek ve ona karşı tepkide bulunmayı anlatır. Şekil 1'de kaynak- hedef kitle arasındaki bilgi akışı ve algının etkisi gösterilmektedir.

Algı ve Algı Yönetimi

Algı³, iç ya da dış çevreden gelen uyarıcıları bireyin duyu organları yoluyla ya da hisleriyle almasıyla başlayan ve bu uyarıcıların farkına varılmasını, tanınmasını, idrak edilmesini ve tanımlanmasını sağlayan fiziksel, nörolojik ve bilişsel süreçlerin tamamıdır. Başka bir ifadeyle, kişinin çevresinde olup biteni anlamlandırma sürecidir.⁴

Algı aslında, nesne ve olaylara karşı organizmanın yaptığı, anlamlı, sistemli ve toptan bir tepkidir. Algılar duyuların sonucu ortaya çıkar. Algılar kişinin eski ya da yeni bilgilerine göre şekil alırlar. Bu sebeple, algı, bir kişilik tepkisidir. En önemli belirtisi de duyuların, belli bir nesne ve şekle ait olduğuna dair bir bilinç hâlinin kişide ortaya çıkmasıdır. Bunun için, kişide, bir şeyin algısı olduğu zaman, o şeyi tanıyor, biliyor demektir. Duyu organları yoluyla alınan duyuların neye ait olduğu kişi tarafından bulunduğu ya da tanındığı anda, duyuların bir yorumlanması söz konusu olur.

Sosyal psikoloğlara göre algıyı yapısal ve işlevsel faktörler belirlemektedir. Algılama fizik ve sosyal çevre ile ilişkili olduğu kadar bireyin psikolojik alanı, deneyimleri atfettiği değerlerle de ilgilidir. Her yeni algısal girdi geçmiş bilgi birikimini yeniden düzenleme süreci başlatmaktadır. Birey hem geçmiş enformasyon birikiminden hem de yeni edindiği enformasyondan belirli seçimler süzmeler yaparak algılama işlemini başlatmaktadır. İnsan algıları; bireyin değerleri, inançları, kültürü kısaca yaşam deneyimleri sonucunda öğrendikleriyle şekillenir. Bu nedenle algılarımızı çoğu zaman **beklenti, istek ve ihtiyaçlarımız** etkilemektedir.

Bireyin etnik kimliği ve kültürü aidiyet oluşturur. Bu çerçevenin dışındakiler ötekilerdir. Ötekini, etnik kimliğimizin ve kültürümüzün bize çizdiği ve oluşturduğu bakış açısıyla algılar ve anlamlandırırız.

İnsan,
çevresindeki
uyarıcıların
gönderdiği
sinyalleri, sahip
olduğu duyu
organları ile
hisseder, beyinde
gerçekleşen
aktiviteler ile
hissettiği objeleri
algılar ve geçmiş
deneyimler,
psikolojik durum,
sosyal ortam ve
kültüre göre de
şekillendirir. Bu
şekilde kişinin
kendi dışında
var olan dış
dünyayı algılaması
mümkün olur.

Algı, iç ya da dış çevreden gelen uyarıcıları bireyin duyu organları yoluyla ya da hisleriyle almasıyla başlayan ve bu uyarıcıların farkına varılmasını, tanınmasını, idrak edilmesini ve tanımlanmasını sağlayan fiziksel, nörolojik ve bilişsel süreçlerin tamamıdır. Başka bir ifadeyle, kişinin çevresinde olup biteni anlamlandırma sürecidir.

Algıyı yönetmekten bahsedebilmek için ortada bir iletişim olması gerekir. Algılama yönetimi kitlelerin hislerini, güdülenmelerini, düşünce sistemlerini etki altına almaya çalışmak için yürütülen eylemlerin tamamıdır.⁵ İnsanlar doğarken dilini, dinini ve cinsiyetini seçemeyeceği için, yaşadığı çevrenin norm ve değerleri insan için önemlidir. Algıyı yönetebilmenin yolu, hedef kitlenin **değer ve kültürünü** dikkate almaktan geçer. İnsan deneyimlerine dayanarak hem nesnel hem de sosyal çevre içinde beklenti geliştirir ve beklentiler algılama sürecini etkiler. Özellikle içinde yetişilen kültür, o anda içinde bulunulan ortam, inançlar ve ihtiyaçlar algısal beklentileri etkiler.⁶

Kültür ve kültürün şekillendiricisi olan sosyal kurallar insanların nerede, nasıl davranacağını belirlemede büyük güce sahiptir.⁷ **Belirsizlik** durumlarında birey karar verebilmek için rehber gerçeklikler yaratır, grupla birlikteyse grup tarafından yaratılan doğruya inanma ve uyma eğilimindedir. Sosyal yaşamın temelinde yatan **uyma** davranışını, bireyin kendisine ve içinde yaşadığı gruba uyumu açısından hangi işlevleri yerine getirdiğini anlayabilmek için, davranış biçimlerini anlamamız gerekir.⁸ Bireylerin bu tür gruba uyma temayülüne "**grup dinamiği**" denmekte olup Muzaffer Sherif'in otokinetik etki deneyi de bunu

kanıtlamıştır. İnceoğlu *Tutum, Algı ve İletişim* isimli kitabında, Milgram'ın yaptığı "**itaat**" deneyi ile ilgili olarak bireyin uyma davranışına neden olan bazı ortamsal etkiler olduğunu belirtmiştir. Bunlar; grubun büyüklüğü ve görüş birliğinin etkisi, sosyal statü ve saygınlığın etkisi, yüz yüze bulunmanın etkisidir. Bunun yanında karakter ve özgüven gibi kişisel özellikler de uyum davranışını etkilemektedir.

Algılama yönetimine en çok çok fayda sağlayan ve belirsizliği daha az olan bilgileri sağlayabilmek için dış dünyadan veri akışını kontrol etmek ve geliştirmek demektir.⁹ Çevremizden gelen uyarılara, sahip olduğumuz duyu organlarımız ile hissettiğimizi, beynimizde gerçekleşen aktiviteler ile hissettiğimiz objeleri algıladığımızı söylemiştik. İnsanlar bu yolla dünyayı anlamlandırır.¹⁰

İnsanın olayları sağlıklı değerlendirebilmesini algıların sağlamlığı, doğruluğu, gerçeğe olan uygunluğu belirler. Buna göre algılamanın sağlamlığı; gerçek izlenimlere, doğru/ gerçek duylara, gerçek algılara, gerçek algılama yeteneğine dayanır.

İnsanlar uyarıcıları iki şekilde algılar; tecrübe yoluyla ve zihinsel olarak.¹¹ Bu bağlamda, algıları iç ve dış algılar olmak üzere iki kısımda sınıflandırabiliriz. Dış dünyadaki uyarıcıların insan zihninde oluşturduğu algıya dış algılar denir. Dış algı uyarıcılarını duyu organlarımız yoluyla elde ederiz. Duyu organlarımız yoluyla elde edemediğimiz, his, sezgi ve öngörüye dayalı algılarımızı ise, iç algı diye tarif edebiliriz.

Fiziksel bir nesnenin varlığı insanın ona takındığı tavra bağlı değildir ve o nesnenin kendi doğal yapısıyla ilgilidir. Buna rağmen anti pozitivist bilim insanları nesnel bir deneyimden söz edilemeyeceğini ileri sürmekte, tüm deneyimlerin öznel olduğunu kabul etmektedirler. Beyinlerimize algıladığımız kanısını veren görüntüler beynin yaratıdır. Bu açıdan bakıldığında nesnel kişiler yaratıdır ve kişinin onlara ilişkin deneyimi nesnel değil, öznel. Buna göre, fiziksel bir nesnenin algılanması onun var olmasıyla ve varlığıyla ilgili değildir. Kaldı ki var olan her şeyin algılanabileceğini söyleyemeyiz. Bunların gerçekliği algılamayla ilgili değil, kendi doğal yapılarıyla ilgilidir. Burada fiziksel gerçeklik doğru ve gerçek arasında bir ayrım yapmada önem kazanmaktadır.

Algılar, olay ve nesnelere farkına varılması veya idrak edilmesidir. İnsanlar, duyu organlarını uyaran nesne, olay ve tepkileri alma sırasında çoğu kez, oldukları gibi değil, kendine göre anlamlandırır ve yorumlar. Bu kendine göre olma durumu, algıların her zaman yanılabilirliğini gösterir. Yanılsama veya başka bir deyişle yanılma, gerçeğin çarpıtılmış şeklidir. Bir nesnenin, görüntünün veya olgunun duyu organlarının süzgecinden geçerken uğradığı nicelik veya nitelik değişimi, algı ile gerçeklik arasında farklılıktan kaynaklanır. Yarım bardak su içindeki bir kalemin uzaktan kırık algılanması veya çölde görülen serap, algı ile gerçeğin bir birinden ne kadar farklı olabileceğini gösterir. Algı ve gerçeklik arasındaki farklılık, algı yönetiminin yönetilmesi gerektiğini gösterir.¹²

Gerçek ve Medya Gerçekliği

Medya Gerçekliği konulu makalemizin ikinci kısmını gerçek kavramı oluşturmuştur. Hakikatin, yani gerçeğin ne olduğu ve nasıl yansıtılacağı sorusu yıllar boyunca insanları düşünmeye sevk etmiş ve kendisine çeşitli alanlarda cevap aranmıştır.

Bu nedenle algılarımızı çoğu zaman beklenti, istek ve ihtiyaçlarımız etkilemektedir.

Algıyı yönetmekten bahsedebilmek için ortada bir iletişim olması gerekir. Algılama yönetimi kitlelerin hislerini, güdülenmelerini, düşünce sistemlerini etki altına almaya çalışmak için yürütülen eylemlerin tamamıdır.

Algılar, olay ve nesnelere farkına varılması veya idrak edilmesidir. İnsanlar, duyu organlarını uyaran nesne, olay ve tepkileri alma sırasında çoğu kez, oldukları gibi değil, kendine göre anlamlandırır ve yorumlar. Bu kendine göre olma durumu, algıların her zaman yanılabilirliğini gösterir.

Tarih öncesi devirlerden beri insanoğlu varlığını sorgulamış, gerçeğin peşinde koşmuş ve bunu gösterme, anlatma ve iletme çabası içine girmiştir. İnsanlığın yani aklın var olmasıyla birlikte, insan gerçekliği aramış, sonsuzluğa özlem duymuş ve peşinden gitmiştir. Bu resim ile başlayan bir süreci doğurmuştur. İnsanın en önemli gerçeği olan ölüm onu ölümsüzlüğün cazibesine götürmüş, bu arzu kendini çeşitli yollarla ölümsüzleştirme isteğini de beraberinde getirmiştir.

Eski Mısır'da ölümlerin mumyalanması insanoğlunun bu arzusunun bir yansımasıydı. Sanatın ve medeniyetin gelişimi ile birlikte bu düşünce kendini yenilemiş ve resim sanatı ile farklı bir boyuta ulaşmıştır. Yağlıboya resim ile insan kendi gerçekliği ile arasına fırça darbelerini gizlemiş ve artık görüntü onun ölümsüz tarafı olmaktan çıkarak bir modeli hâline gelmiştir. Bugün oluşturulan görüntülerde ölümsüzlük isteği gündem dışı kalmış ve gerçeğin benzerliğine ulaşmak ana hedef hâline gelmiştir. Buna 'gerçekliğin öyküsü' de denebilir. Resmin tarihi süreç içindeki dönüşümü bize fotoğraf ve sinema tarihi hakkında geniş bir bakış açısı yaratır. André Malraux sinemayı plastik gerçekliğin ileri bir evrimi olarak tanımlamıştır.¹³ Şüphesiz resim, semboller ve gerçeklik arasında bir yerde dengededir. 15. yüzyıldan itibaren resim dış dünyanın yanı sıra ruhsal çözümlenmeleri de

içinde barındırır hâle gelmiştir. Bu süreçte resim sanatında iki ana yaklaşım ortaya çıkmıştır. Birincisi estetik kaygılarla ruhsal gerçekliğin modele yansıtılması, diğeri ise dış dünyanın psikolojik açıdan ele alınması. Perspektifin ortaya çıkmasıyla üçüncü boyuta ulaşmaya çalışan sanatçılar var olan gerçek dünyayı resmetmeye çok daha yakın bir konuma gelmişlerdir. Perspektif ile birlikte yalnızca biçim sorunlarını ortadan kaldırmaya yetebilmiş bunun yanında hareket sorununu çözmede yetersiz kalmıştır.¹⁴

Kendine gerçekçi bir alan yaratan ve sanat hâline gelen resmin benzerlik düşüncesinin yanı sıra fotoğraf makinesinin icadı bu anlayışta ilk büyük değişimlerin önünü açmıştır. Fotoğraf ile gerçeklik düşüncesi ortaya çıkmıştır. Fotoğraf makinesinin anı kaydetmesiyle anlık bir gerçeklik yakalanmış ve resimden farklı olarak sanatçının sınırlı etkisi ile gerçekleştigiğinden nesneliliği resme göre daha fazla

gerçek barındırır olmasına yol açmıştır. Fotoğrafın gücü resimden farklı olarak nesnelere olduğu gibi göstermesinden ileri gelmekte ve fotoğrafçının buradaki rolü yalnızca çekimini yapacağı nesnelere seçiminde ve amacında etkili olmaktadır. Bu süreçten etkilenen resim ise, tercihini temsili kompleksten kurtularak, fotoğrafın asla veremeyeceği kavramları resmetmekten yana kullanmıştır. Bu akımın öncüsü olarak ünlü kübist ressam Pablo Picasso gösterilebilir.¹⁵ Fotoğrafla birlikte nesnellere biraz daha yaklaşıldı. Bu yeni gelişme insanoğlunun kendinin benzerini ya da aynunu görme isteğini biraz daha kamçılarken, anı kaydetmesi ve hareketin ya da zamanın yokluğu bir eksiklik olarak ortaya çıktı. Ancak sinema böylesi bir eksikliği giderebilirdi. Ve giderdi de. Sinemanın ortaya çıkmasıyla, hareketin sahiçiliğinden yoksun kalan insana bir gerçeklik kapısı daha aralanmış oldu. Sinema ile hayatımıza giren görüntü, ses ve en önemlisi hareket gerçekliğin olduğu gibi verilmesine olanak sağladı. Bu sayede sözü edilen gerçekliğe ulaşılabilmiş, zaman olgusu görüntüye girmiş ve izleyici anı bir süreç hâlinde yakalayarak gerçekliğe büyük ölçüde yaklaşma fırsatı bulmuştur.¹⁶ Sinema, fotoğrafın kaydettiği ana, zaman olgusunu da ekleyerek, gerçeklik yolunda önemli bir kilometre taşı hâline geldi. Zamanı kaydetmesi ile birlikte görülen tüm gerçekliği izleyiciye aktarabilme özelliğine sahipti ve ilk defa nesnelere bir süreç içinde izleyiciye sunarak, fotoğrafın geldiği aşamayı son durağına ulaştırmış oldu.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde gerçek, yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat, yapay olmayan diye tarif edilmektedir.

Gerçek, ontoloji ve epistemoloji alanında ise, bazen bu alanları birbiriyle ilişkilendiren bazen ayırıştırıcı anlam katmanlarıyla kullanılan bir kavramdır.¹⁷ Gerçek doğru olan, yanlış, yalan veya hayali olmayandır. Yanlış, yalan veya hayali olan gerçek değildir. Doğru, gerçeğe uygun olan, mantıksal ve bilimsel düşünme yasalarına uygun olandır. Gerçek kavramı, felsefi bir kavram olarak, genel anlamda, düşüncede var olan ya da düşünülmüş şeylere karşı anlamda var olan, düşünülmüş, hayal edilmiş olanın dışında mevcut olan anlamındadır. Tasarım ve imgelemden

**İnsanlığın
yani aklın
var olmasıyla
birlikte, insan
gerçekliği aramış,
sonsuzluğa
özlem duymuş
ve peşinden
gitmiştir. Bu
resim ile
başlayan
bir süreci
doğurmuştur.
İnsanın en
önemli gerçeği
olan ölüm onu
ölümsüzlüğün
cazibesine
götürmüş, bu
arzu kendini
çeşitli yollarla
ölümsüzleştirme
isteğini de
beraberinde
getirmiştir.**

Gerçek, ontoloji ve epistemoloji alanında ise, bazen bu alanları birbiriyle ilişkilendiren bazen ayırtıran anlam katmanlarıyla kullanılan bir kavramdır.

bağımsız olarak var olanlar gerçek olarak ileri sürüldüğü gibi, bunu olanaksız görme ve gerçekliği bir tür tasarımların parçası olarak değerlendirilen eğilimler de vardır. Gerçeklik kavramı da buradaki gerçek kavramından hareketle kullanılan, gerçek olarak var olan şeylerin tümünü ifade eder. Gerçeklik, düşünülen, tasarımılanan ve imgelenenlerin aksine, gerçekte var olan ve varlığı algılamadan bağımsız olan olgulardır. Gerçek veya gerçeklik bilinçten, düşünceden ve kurgulanmış olandan bağımsız olarak vardır.¹⁸ Doğru ise, gerçeğin ve gerçekliğin olduğu gibi gösterilmesi, çarpıtmaya uğratmadan yansıtılmasıdır. Gerçekliğin diğer bir anlamı ise gerçekliğin algılanış şeklidir.¹⁹

Algılar farklı algılanırken, gerçeklik gerçekten var olmayı gösterir. Gerçeklik zihinsel bir tasarım veya zihinsel bir yaratma ürünü değildir. Uyarıların algılanmasında, öznellik her zaman söz konusu iken, gerçeklikte izafiyet ve öznellik değil, nesnellik vardır. Gerçeklik algılama gibi zihinsel bir ürün değil, gerçeğin zihin üzerindeki izdüşümüdür. Yani zihinsel süreçlerden bağımsız gerçekten bir var olma durumudur. Göreli, öznel ve değer yargılarına bağlı olmayan nesnel gerçeklik ve objektiflik realitedir.²⁰

Gerçeklik bu şekilde tarif edildiğine göre gerçeği nasıl algılarız? Birey gerçek denen olguyu iki şekilde algılar. Birincisi, kendisinin yaptığı yani birinci elden yaptığı gözlemler sonucunda, ikincisi ise, anlatılar veya haber duyurucuları tarafından sunulan gerçeklik yoluyla.

Algılar, her zaman gerçeği yansıtmaz, algılamayı kişinin eğitimi, deneyimleri, inançları ve kültürü etkiler. Uyarının, aynı olmasına rağmen algılamının farklı olması, algı ile gerçek arasındaki farktan kaynaklanır.

Gerçek, var olanla mevcut durumda olan arasında bir farklılık varsa bunu algılamının dışında kişisel veya toplumsal gerçeklik olarak adlandırmak mümkündür. Buna göre gerçeklik, gerçeğin farklılaştırılmış, yürürlükte olan, hâlihazırda var olan hâlidir. Örneğin yasal gerçekler ayrı, uygulanan gerçeklikler farklı olabilir. Gerek ilişkileri, gerekse iletişim yönetirken sadece gerçekleri, gerçeklerin tamamını söylemek ve gerçeklerin dışında hiçbir şey söylememek mi gerekir. Bu sorunun yanıtı açık fark hayırdır. Çünkü gerçek ve gerçeklik birbirinin aynı değildir. Belki bir birine daha yakın veya daha uzak olabilir. Ama asla özdeş değildir.²¹

Algılamayı doğru yönetebilmek için gerçeklere dayanmak gerektiğini ve söylediğimiz her sözün iletişimini yaptığımız her durumun sadece gerçekleri, gerçeğin tamamını yansıtması ve gerçekten başka hiçbir şeyin iletişiminin

yapılmaması türünden bir söylem, uygun değildir. Kişilerin ve kurumların güçlü ve zayıf yanlarıyla kendileri için dış dünyada geçerli olan fırsat ve tehditleri saptadığı analizini ortaya koyduktan sonra, güçlü yanları kadar zayıf yanları konusunda adil iletişim yapması gerekir ki bu söylem bu şartlarda makul olmaz.²²

Gerçeklik algısı insanın uygarlık tarihinde filozofların en çok tartıştığı konuların başında gelmektedir. Antik Çağ filozoflarından Plato, gerçeği doğrudan görmediğimizi, onu dolaylı bir şekilde ya da “gerçeğin gölgesi” şeklinde algılayabildiğimizi belirtmektedir. Platon, Devlet isimli kitabında²³ Sokrat’ın gerçeklik tanımını aktarırken eli kolu bağlanmış insanların karanlık bir mağarada tek bir tarafa bakabilme serbestliğinde dışarıdaki gölgelerle ilgili betimlemesinde şunları söylemektedir: “...*bu durumdaki insanlar kendilerini ve yanlarındakileri nasıl görürler? Ancak arkalarındaki ateşin aydınlığıyla mağarada karşılarına vuran gölgeleri görebilirler. Bölmenin üstünden gelip geçen gölgeleri de öyle görürüler. ..Şimdi bu adamlar konuşacak olurlarsa, gölgelere verdikleri adlarla gerçek nesnelere anlattıklarını sanırlar... Bu zindanın içinde bir de yankı düşün. Geçenlerden biri konuştuğunda, mahpuslar bu sesi karşılarındaki gölgenin sesi sanmazlar mı? ... Bu adamların gözünde gerçek, yapma nesnelere gölgelerinden başka bir şey olamaz.*” Yani bizim gördük dediğimiz şey aslında bizim algılayabildiğimizdir. Gerçek, bu algıdan daha fazla şeyi ifade edebilir. Çokça bilinen körlerin fil tarifi hikâyesi de bu duruma güzel örnek teşkil eder. Filin bacağını tutan kişi geçmiş deneyimlerinden öğrendiği sütun bilgisi ile bacağı benzeştirir ve bu sütun olsa gerektir der. Bu tanıma itiraz eden diğerleri de kendi buldukları konumdan filin tarifini yaparlar.

Algı kavramı, çevredeki uyaran örüntülerin organizasyonu ve yorumlanması sürecidir. Algı, kişinin çevresinde olup biteni anlamlandırma sürecidir.²⁴ Günümüzde çevremiz, algılarımıza yönelik birçok bilgi kaynağı ile doludur. Ancak şu unutulmamalıdır ki, bize ilk elden verileri sunan algılarımız, yetersizlikleriyle yanıltıcı olmaktadır.²⁵

Russell felsefe sorunları başlıklı çalışmasında, algıların bize bizim dışımızda var olan gerçekliğin bilgisine tam olarak ulaşabildiğimizi düşünmemiz için yeterince olanak sunmadığına işaret eder. Algı sınırlıdır.²⁶ Algılarımızla bize ulaşan bilgi mutlak bir bilgi değildir. Yaşam bilgimiz ve tecrübelerimizin etkisinde görelî

Algılar, her zaman gerçeği yansıtmaz, algılamayı kişinin eğitimi, deneyimleri, inançları ve kültürü etkiler. Uyarının, aynı olmasına rağmen algılamının farklı olması, algı ile gerçek arasındaki farktan kaynaklanır.

Gerçeklik algısı insanın uygarlık tarihinde filozofların en çok tartıştığı konuların başında gelmektedir. Antik Çağ filozoflarından Plato, gerçeği doğrudan görmediğimizi, onu dolaylı bir şekilde ya da “gerçeğin gölgesi” şeklinde algılayabildiğimizi belirtmektedir.

ve değişken bir bilgidir. İşte “görünüş ve gerçek” yani “Nesnelerin nasıl göründükleri ile ne oldukları arasındaki ayırım buradan doğar.” Yapılan bilimsel çalışmalar göstermiştir ki, dış dünya ile ilgili bilgiler bize, bir takım işitimi kanallarıyla toplanıp anlıklarımıza aktarılan verilerle ulaşır. Böylelikle, algı kavramı, “çevredeki uyaran örüntülerinin organizasyonu ve yorumlanması sürecidir.”²⁷ Bundan açık ve seçik olarak şu çıkar ki, algı kavramı bizim dış dünyayla bağlarımızı oluşturan unsuru dile getirir. Ancak, bize ilk elden verileri sunan algılarımız, yetersizlikleriyle yanıltıcı olmaktadır. Gerçeklikten doğan uzlaşım çerçevesi ya da uzlaşma isteği veya zorunluluğu. Ancak tüm bunların kaynağı bireysel anlıklara bakarak anlaşılabilir. Çünkü insan, özünde toplumsaldır.²⁸ Immanuel Wallerstein “*Bildiğimiz Dünyanın Sonu*” adlı kitabında toplumsal gerçeklik bağlamında kültürel çalışmalarını şu şekilde yorumlamaktadır:

Kültürel Çalışmalar, dünya sistemindeki hâkim tabakaların, kendi gerçeklerini genelleştirip evrensel insan gerçeklikleri hâline getiren ve böylece insanlığın önemli kesimlerini, yalnızca tözel önermelerinde değil araştırmalarının epistemolojisinde bile unutan

*görüşlerine karşı bir saldırıydı*²⁹

Bu incelemeler özellikle Stuart Hall ile birlikte şekillenmiştir. Hall özellikle Frankfurt Okulu’ndan etkilenerek medyanın gerçekliğin yanıltıcı bir imgesini yaratarak işlediği inancı ile bu çalışmaları ortaya koymuştur. Bu bağlamda medya ideolojik yeniden üretimde rol oynar. Aslında sorun olarak ortaya konulabilecek olan konular medya tarafından doğallaştırılmakta ve gerçekliğin bir yönü olarak sunulmaktadır. Stuart Hall’a göre kitle iletişim araçlarının işleyişi şu şekilde tanımlanmaktadır:

*“Modern iletişim araçları, kültürel ve ideolojik alanı tedricen kolonileştirmiştir. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da ‘toplumsal’ ilişkilerinde giderek parçalanmış ve kısımlar hâlinde farklılaşmış hayatlar sürdürürken kitle iletişim araçları: a) grupların ve sınıfların öbür sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer ‘imgesi’ inşa etmelerinin temelini sağlamaktan, b) tüm ayrı ve bölük pörçük parçalardan toplumsal totalitenin tutunumlu bir şekilde bir ‘bütün’ olarak kavranabileceği temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan giderek daha çok sorumlu hale gelir.”*³⁰

Gerçekliğimiz, algısal tasarımlarla gelen görünüşten oluşur. Demek ki, biz nesnelerin gerçek bilgisini bilemeyiz. Kapıları bize kapalı olan hakikatte, elimizde olan yalnızca bir görünüşten başka bir şey değildir.³¹ Bununla birlikte, insan algıları, dış dünya gerçekleriyle, yani hakikatle, tek bağlantı kapısıdır. Algıların insan anlığına imgelere dönüşerek işlerlik kazanırlar.

Walter Lippman'a göre algı ve gerçeklik arasındaki uçurum modern dünya ile daha da genişleyerek, sosyal, siyasal ve ekonomik hayatın içerisindeki karmaşıklık kitle iletişim araçlarının zihnimizdeki imgeleri değiştirmesi ile hız kazanmıştır. Lippman, kitlelere sunulan söz ve imgelerin bir çeşit sanal gerçeklik yarattığını ve istenilen şekilde davranış geliştirmede etkili olduğunu söylemektedir.³²

Medya, bizim yaşam alanımızın dışındaki dünyadan bilgi almamızı sağlayan en önemli araçtır. Biz dış dünyayı onun bize verdikleriyle görmekte, tanımakta ve öğrenmekteyiz. Bize ulaşan bilginin kaynağı bizim dünyaya bakışımızı şekillendirmekte, onun oluşturduğu gerçeklik gözlüğünden dış çevreyi anlamlandırmaktayız. Gerçek, toplumsal yaşam içerisinde çok kritik bir önemi olan neden-sonuç ilişkisinin kültürel anlamda edinilen deneyimlerle kurulduğu bir alandır. Bireyin deneyimlerinin sonucunda geliştirdiği bilişsel şemaya uygun olan şeyler, ona göre gerçektir.

Morresi'de³³, gerçeklik kavramını bu açıdan irdeleyerek televizyonlarda izlediklerimizin gerçekliği sorununu Platon'un "idealar evreni" kavramını kullanarak tartışır. Televizyon izleyicisinin ekran biçimindeki duvarda gölgeleri izlediği şeyi, Platonun mağarasının günümüzdeki versiyonuna benzeterek artık medyada görülmeyen gerçekliğinin sorgulandığını söyler.³⁴ Günümüz kitle iletişim araçları yarattıkları kurgulanmış gerçekliklerle kullanıcıya "gerçek dışılık endüstrisi" yaşatmaktadır.

Medya, gerçeklik olgusunun en fazla tartışıldığı mecralardan biridir, çünkü bireyler ya da toplum, gerçeğe ulaşmak için burada gördükleriyle kendi yaşamlarından elde ettiği deneyimleri karşılaştırır. Kitle iletişim teknolojisindeki gelişmeler bir yandan hayatı kolaylaştırmakta ancak öte yandan da gerçek ve yanılsama arasındaki farkın ayrılmasında zorluk yaratmaktadır. Medya bilgiyi depolayan ve aktaran araçlar olarak tanımlanmaktadır. Algı yönetimi çerçevesinde ele alındığında medya bilginin üretildiği, yansıtıldığı, abartıldığı veya çarpıtıldığı bir araç olarak ifade edilmektedir.

Russell felsefe sorunları başlıklı çalışmasında, algıların bize bizim dışımızda var olan gerçekliğin bilgisine tam olarak ulaşabildiğimizi düşünmemiz için yeterince olanak sunmadığına işaret eder. Algı sınırlıdır.

Medya, bizim yaşam alanımızın dışındaki dünyadan bilgi almamızı sağlayan en önemli araçtır. Biz dış dünyayı onun bize verdikleriyle görmekte, tanımakta ve öğrenmekteyiz.

Kars'a göre medya alımlayıcıları; "Kültürel deneyimlerden yola çıkarak kendine gerçeklik kategorileri yaratan bireysel/toplumsal gerçekliğin sorgulanmasına yönelik yargıların büyük birçoğunu başkalarının medya ile olan deneyimine dayandırmakta ya da kendi içsel dünyasının gerçekliği ile medyanın sunduğu gerçeklik arasında bocalayıp durmaktadır."³⁵ Bir amaca hizmet için kurgulanmış ve şekil değiştirmiş bilgi, gerçeklik olmaktan çıkar ve bir simülasyon hâline gelir. Gerçekliğin maskelenmiş veya şekil değiştirmiş bir yansıması olan bu yeni gerçekliğin artık hakikat ile hiçbir ilgisi kalmaz, dezenformasyon hâlini alır.³⁶ İnal'a göre medyada hakikat yansımaları gösterenlerin göndergeye dönüşmesi nedeniyle olur.³⁷ İnsan artık fiziksel bir evrende değil sanal bir evrende yaşamaktadır.

Medya; demokrasilerde yasama, yürütme, yargıdan sonra "dördüncü güç" olarak adlandırılmıştır. Medyanın bugün elinde bulundurduğu güç, kitleleri biranda harekete geçirebilme, istenilen bir konu ya da kişiyi gündemin birinci sırasına oturtabilme, halkı asıl dertlerinden uzaklaştırıp insanlara "sahte ve sanal" bir dünyayı yaratmasıyla doğru orantılı olarak, etkinliği ve etki alanı büyüyen bir psikolojik silah biçiminde karşımıza çıkmaktadır.³⁸ Günümüzde medya; hedef kitesinin yetiştirilmesinde, kültürel aktarımında, sorunlara cevap bulunmasında, herhangi bir konuda tutum geliştirilmesinde veya davranışta bulunulmasında, karar vermesinde büyük paya sahiptir.

Özellikle medyada yer alan haberler gerçeğe dayandıklarına ilişkin iddialarını, görsel metinlerin kodundan yararlanarak kurmaktadırlar. *Görsel metin içinde göndergeye ilişkin hiçbir şey yoktur. Oysa izleyici göstereni gönderge ile özdeşleştirir ve gerçeğe tanık olduğuna inanır.* "Televizyon haberlerinde gerçekliğin farklı bir görünüme bürünmesini sağlayan en önemli unsur dramatik öğelerdir. Haberlerde, özellikle de haber programlarında, geniş bir izleyici kitlesine seslenebilmek için, ağırlıklı olarak, ele alınan olayların duygusal boyutları öne çıkarılmaktadır. Öyle ki, tamamen gerçek olaylara ve karakterlere dayalı olan haber ve haber programlarında bile, hakiki gerçeklik kurmaca gibi, geleneksel anlatı saymacalarıyla yeniden kurulmuştur. Yani gerçek; insanları, soruları, olayları (iyi-kötü, kahraman-

Günümüz kitle iletişim araçları yarattıkları kurgulanmış gerçekliklerle kullanıcılarına "gerçek dışılık endüstrisi" yaşatmaktadır.

kötü adam, birey-kurum, biz-düşmanlarımız, doğa-kültür gibi) iki karşıt gücün çatışmasıyla nitelenen anlatılara dönüştürmüştür.”³⁹

Medya ve alımlayıcı ilişkisini anlayabilmek için Hans Mathias Kepplinger’in çizdiği inceleme düzlemine bir göz atmak yararlı olabilir. Buna göre:

1.Kitle iletişim araçlarının etkisi alımlayıcıların etkilenmesi olarak ortaya çıkar,

2.Alımlayıcılar üzerinde etki öncelikle medya içeriklerinin kullanımı ile belirir,

3.Medya içerikleri alımlayıcılar tarafından benzer şekilde algılanmakta ve bundan ötürü benzer etkilere yol açmaktadır,

4.Uyarıcıların sıklığı ile tepkiler arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır,

5.Medya etkilerinin bir hiyerarşisi bulunmaktadır,

6.Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi alımlayıcılar üzerindeki etkinin toplamına eşittir,

7.Kitle iletişim araçlarının etkisi yol açtığı değişikliklerden oluşmaktadır.⁴⁰

Sokrat’a göre ulaşılması en güç insanlar, “kendi kendilerini kandırıp sonra da başkalarını kandıran” insanlardır. Onlarla mücadele “gölgelerle çarpışmak” gibidir. Çünkü onlar hiçbir şey bilmedikleri hâlde bildiklerini sanmaktadırlar.⁴¹ Genel bir tanımlama ile sadece bildiğimiz şeyleri doğru algılarız, bilmediğimiz şeyleri ise, yanlış algılayabiliriz.

Medyanın izleyici, dinleyici ya da okur üzerinde etkili olabilmesi için bilgiyi veren kaynak medya ile okur arasında ortak, uzlaşmış bir bilgi birikiminin bulunması gereklidir. İletişim alanında birçok modelde belirtildiği üzere okurun ikna olabilmesi için kaynağın güvenilir ve saygınlığı önemlidir. Güvenilir ve saygın olmayan haber iletici kaynak okuru üzerinde etkili olamayacak ve algısını yönetemeyecektir. Harold D. Lasswell 1948 yılında ortaya atmış olduğu kendi ismiyle anılan modelde iletişimin amacının etkilemek olduğunu belirtmektedir. Etkili iletişimde kaynak kadar

Gerçekliğin maskelenmiş veya şekil değiştirmiş bir yansıması olan bu yeni gerçekliğin artık hakikat ile hiçbir ilgisi kalmaz, dezenformasyon hâlini alır.

Günümüzde medya; hedef kitlesinin yetiştirilmesinde, kültürel aktarımında, sorunlara cevap bulunmasında, herhangi bir konuda tutum geliştirilmesinde veya davranışta bulunulmasında, karar vermesinde büyük paya sahiptir.

Sokrat'a göre ulaşılması en güç insanlar, "kendi kendilerini kandırıp sonra da başkalarını kandıran" insanlardır. Onlarla mücadele "gölgelemlerle çarpışmak" gibidir. Çünkü onlar hiçbir şey bilmedikleri hâlde bildiklerini sanmaktadırlar. Genel bir tanımlama ile sadece bildiğimiz şeyleri doğru algılarız, bilmediğimiz şeyleri ise, yanlış algılayabiliriz.

mesajın tasarımı, hangi kanallar ile hedef kitleye ulaşılacağı, hedef kitle analizi ve mesaj etkinliği de önemlidir. Lasswell modelinde ileticinin alıcıyı etkilemek amacıyla olduğunu ve iletişimin iknaya yönelik bir süreç olduğunu vurgulamış ve iletilen mesajın ancak inandırıcı olma durumunda algılanabileceğini belirtmiştir.

Algılama aşamaları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir. Önyargı ve Yazarın etkisinde hazırlanan mesajların algılanmasında; Önbilgi, bilgi, görmek ve göstermek gibi aşamalar yer almaktadır.

Yazar, Okur, Algılamak
Kaynak: Ulağlı (2002), Edebiyata Farklı Bakış: İmgebilim.

Ön bilgi aşamasında, gazeteci veya yazar algısını yöneteceği toplum hakkında bir bilgi birikimine sahiptir. Bilgi, insanların herhangi bir konuda tutum geliştirmesinde en önemli etkenlerdendir. Algı yönetiminin; bilgi ver, ikna et sürdür saç ayaklarından birincisidir. Bilgi

aşamasında yazar ön bilgi aşamasında bildiği şeylerin doğruluğunu ispatlamaya yönelik bir araştırma içindedir. Bakış açısı ön yargılıdır. Yani ön bilgi aşamasında haber konusuna olumsuz bir bakış açısı geliştirmişse bilgi aşamasında da konunun olumsuz yönlerini araştıracaktır. Görme aşamasında ise gazeteci bu edindiği bilgilerin doğruluğunu kanıtlayan ögelere kaynağından ulaşmak ister. Bu yol bildiğini kanıtlamaya çalışma girişimidir. Göstermek aşamasında gazeteci ilk üç aşamada edindiği bilgileri harmanlayarak haberini doğrular ve yayınlanmasını sağlayarak haberine hayat verir. Bir muhabir haber peşinde koşarken ya da bir haberi yazarken, kendi ön yargıları ve çalıştığı medyanın haber politikasına uygun bir şekilde görüntü ve resim çeker ve bunları destekler biçimde haberleştirmeye çalışır. Örneğin Ankara Kızılay Meydanında bir sendika gösteri yapmakta ve polisle çatışmaktadır. Muhabir

haberi şekillendirirken, “Sendika üyeleri taşkınlık yaptı, polise saldırdı” diyebileceği gibi “polis orantısız güç kullandı ve sendika üyelerini dövdü” de diyebilir. Fotoğraf, görüntü ve haberini bakış açısına göre şekillendirebilir. Algılama aşaması ise sunulan haberin okur tarafından alınma işlemidir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında haber gerçekliğini üç farklı boyutta inceleyebiliriz: özgün gerçeklik, sunumsal gerçeklik ve algısal gerçeklik. Özgün gerçeklik medyada haber olarak yayınlanan olayın hakikat olan durumudur. Yani içerisinde

yazanın yorumu ve kurgusu yoktur ve bu gerçeklik olayı aktaran tarafından bilinmektedir. Gazeteci bizzat olaya şahitlik etmiş ve gözlemlemiştir. Yani mitinge katılmış ya da olayı görmüştür. Gazeteciden beklenen, yorumsuz olarak elde edilen gerçekliğin medya yoluyla aktarılmasıdır. Fakat fotoğraf ya da görüntünün çekilme biçiminden, bireyin olayın olduğu yerdeki bulunuş durumuna kadar objektiflik kaybolmaya başlar. Artık özgün gerçekliğe yorum girmiştir. Haberler artık haberi yapanın penceresinden görülmektedir. Gerçekle ilişkilidir fakat artık kurgulanmış ve yeniden şekillendirilmiştir. Geleneksel medyanın yanında günümüzün fenomeni sosyal medya vatandaş gazeteciliğinin gerçeklik kavramına bakışı da incelemek gereklidir. Mesleki etik veya tarafsızlık gibi bir kaygıya sahip olmayan amatör bir sosyal medya kullanıcısının tek düşüncesi biran önce haberi mecrada yayınlamak ilk olmak ve popüler olmaktır. Tabii sosyal medya kullanıcısı, haberi yaparken ve yayınlarken kendi deneyim alanından, kendi yaşam tecrübelerinden, yaşamış olduğu toplumun, grubun kültüründen, ön yargılarından, bilinçaltı dürtülerinden, tarafgirliğinden dolayı özgün gerçekliği bilerek ya da bilinçdışı değiştirir. Tıpkı geleneksel medyada bizim haberleri, muhabirin çektiği görüntüler kadar ve medyanın haber politikasının bize verdiği bakış açısıyla görmemiz gibi. Biz buna Sunumsal Gerçeklik diyoruz. Artık okuduğumuz, dinlediğimiz veya izlediğimiz haberler gerçek değil *gerçeğin kurgulanmış sunumudur.*

Geleneksel medya her ne kadar haberi kendi isteği doğrultusunda sunmuş bile olsa belli

Ön bilgi aşamasında, gazeteci veya yazar algısını yöneteceği toplum hakkında bir bilgi birikimine sahiptir.

Algı yönetiminin; bilgi ver, ikna et sürdür saç ayaklarından birincisidir. Bilgi aşamasında yazar ön bilgi aşamasında bildiği şeylerin doğruluğunu ispatlamaya yönelik bir araştırma içindedir.

kurallara uyma zorunluluğu vardır. Yazılıdan sorumludur ve yaptığı ile ilgili cezalandırılması söz konusudur. Hedef kitlesi de gerektiğinde gazeteyi almayarak, televizyonu izlemeyerek ve radyoyu dinlemeyerek haber sahibini sıkıntıya sokabilir. Fakat sosyal medyanın sınırsız özgürlüğünde cezalandırılma korkusu olmadığı için haberin gerçekliğinin de bir önemi yoktur.

Gerçekliğin çilesi sadece haberin yayınlanmasıyla tamamlanmaz. Geleneksel ve sosyal medya kaynağının ilettiği haber, alıcının demografik özellikleri, tarafgirliği, geçmiş tecrübeleri ile yeniden yorumlanır. Mevlana Celaleddin-i Rûmî yüzyıllar önce bu durumu kastederek “Sen ne söylersen söyle, söylediğin, karşındakinin anladığı kadardır.” demiştir. Algısal Gerçeklik diye tarif ettiğimiz bu durum haber ileticisi tarafından aktarılan öznel gerçeklik kavramının okur tarafından yeniden şekillenmesi sürecidir. Geleneksel ve sosyal medya kullanıcıları haberi iletenin bakış açısından etkilenerek, kurgulanan gerçeklik kavramına ya katılacak ve belki de kendi öznel sunumsal gerçeğini oluşturarak, sosyal medyada başkalarıyla paylaşacak ya da iletinin kaynağına güvenmeyerek oluşturulan kurgusal gerçekliğe katılmayacak, paylaşmayacak ve olumsuz yorumlar yaparak haberin itibarsızlaşmasına katkı sağlayacaktır. Gezi olayları sırasında yayınlanan resimlerin paylaşılarak kamuoyu oluşturma veya olumsuz yorumlar yaparak etkisizleştirme çalışmaları buna örnek olarak verilebilir.

Algısal Gerçeklik diye tarif ettiğimiz bu durum haber ileticisi tarafından aktarılan öznel gerçeklik kavramının okur tarafından yeniden şekillenmesi sürecidir.

Küreselleşme sürecinde kitle iletişim araçlarının gelişmesi, kitlelere ulaştırılan mesajların hem içeriğinde, hem de şeklinde önemli değişikliklere yol açmıştır.

Sinema ve Gerçeklik

Medyaya ürün sunan sinema içinde de gerçeklik konusu tartışmaların odağındadır. Her sanatın ve sanatçının bir dili olduğu gibi sinemanın da kendine özel bir dili ve yaklaşımı vardır. Film yapımında aktör olanlar dil arayışlarında temel iki soruya ulaşmış ve bu noktada iki ana kuramın

gelişmesine öncülük etmişlerdir. Bu soru, sinemanın ham maddesi olan yaşamın nasıl yansıtılacağı gerçeğidir.⁴² Dudley Andrew, bu soruya verilen cevabı gerçekçiler ve biçimciler arasındaki tartışma olarak nitelendirir. Ona göre, gerçekçiler, salt yaşamı filme almayı konu edinirken, biçimciler filmin ham malzemesini dönüştürerek elde edebilecekleri üzerinde uğraşmaktadırlar.

Günümüzün yoğun koşturmacası biryana artık bütün dünya ile ilgilenen toplum içindeki bireylerin gerçekleri doğrudan kendi gözlememesi mümkün olmadığından haber veren medya aracılığıyla gerçekler elde edilir. Bu noktada gerçeğin yansıtılmasında iki yolun olabileceği ortaya çıkmakta. Birincisi *yansıtmacı (Gerçekçi)* yaklaşım, ikincisi ise *kurmacı (Biçimci)* yaklaşımdır.

Yansıtmacı (Gerçekçi) yaklaşım adından da anlayabileceğiniz gibi, var olan bir gerçeğin doğrudan aktarılmasıdır. Burada gerçek olduğu gibi aktarılmaktadır. Buna tarihi belgeseller örnek verilebilir. BBC'nin ünlü Hitler ve İkinci dünya savaşı belgeselleri, Çağrı Filmi, Bizdeki; Cumhuriyet, Veda gibi sinema filmleri; Sarı Zeybek, Mustafa, Dersimiz Atatürk belgeselleri yansıtmacı yaklaşım çerçevesinde ortaya konulmuştur.

Kurmacı yaklaşım ise, yansıtmacı yaklaşımın tersi bir özellik gösterir. Bunda ise, medya mevcut gerçeği kendi değerlendirme süzgeçlerinden geçirerek aktarır. Artık amaç gerçeği aktarmaktan çok, gerçeğin aktarılacağı seyirciyi etkilemektir. Tarihi film ve dizilerde buna örnek olarak gösterilebilir.

Aslında tartışmaların asıl yoğun yaşandığı yer işte buradan kaynaklanır. Kurmacı yaklaşım medya gerçekliği denen kavramı ortaya çıkarmıştır. Gerçek, artık medyanın size sunduğu ve biçimlendirdiğidir.

Sinemanın biçimci kuramcılardan Rudolf Arnheim'a göre, fimde gördüklerimiz ile gerçek hayatımızda karşılaştıklarımız arasında ciddi farklar vardır. İnsan gözünün görme yetisi ve sınırları ile kameranın çekim alanı farklıdır. Arnheim filmin sınırlılıklarını göz önüne serer ve onun nesnel gerçeklikten ne denli

Günümüzün yoğun koşturmacası biryana artık bütün dünya ile ilgilenen toplum içindeki bireylerin gerçekleri doğrudan kendi gözlememesi mümkün olmadığından haber veren medya aracılığıyla gerçekler elde edilir. Bu noktada gerçeğin yansıtılmasında iki yolun olabileceği ortaya çıkmakta. Birincisi *yansıtmacı (Gerçekçi)* yaklaşım, ikincisi ise *kurmacı (Biçimci)* yaklaşımdır.

Kurmacı yaklaşım ise, yansıtmacı yaklaşımın tersi bir özellik gösterir. Bunda ise, medya mevcut gerçeği kendi değerlendirme süzgeçlerinden geçirerek aktarır. Artık amaç gerçeği aktarmaktan çok, gerçeğin aktarılacağı seyirciyi etkilemektir.

uzak olduğunu kanıtlar. Aynı zamanda doğaya biçim verme açısından sinemanın gücünü vurgular. Ona göre yönetmen kendi istediği görüntüyü yakalar ve izleyiciye ulaştırır. Bunu yaparken de nesnel gerçeklikten yararlanır. Nesnel gerçekliği kullanarak gerçeğin birebir aynısını yansıtma, yansıtamayacağını düşünür. Çünkü ona göre burada oluşturulan gerçeğin ruhsal gerçeğe bir ilgisi yoktur. Film, koklama, tatma gibi duylara hitap etmez. Alıcı mekanik bir biçimde sürece dâhil olur. Yönetmen, nesnel gerçekliği kullanarak kendi gerçeğini üretir. Yani subjektif bir yaklaşımla izleyici filmle buluşturur.⁴³

Yeni iletişim teknolojilerinin ve özellikle bilgisayarın medya alanlarında kullanımı ile birlikte sinema alanında büyük değişimler yaşanmaya başlanmış sinema artık kendi gerçekliğini kendisi oluşturma olanağına sahip olmuştur. Artık günümüz sinemasında çoğu sahne, video efektleri, animasyon programları ve greenbox teknolojileri gerçekleştirilmektedir. Sinema gerçek ile yapıntının anlaşılacağı “gerçeğin bulanıklaştırıldığı” yeni bir döneme girilmiştir.

İnsanın, yeryüzünü algılayarak başvurduğu temel boyutların zaman ve mekân ikilisi olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, yeni iletişim teknolojilerinin kurduğu görüntünün gerçek yaşamdakinden farklı bir zaman ve mekân kurgulamasına dayandığı ortadadır. Yapıntı imgeler dünyasında bambaşka bir gerçeklik kurgusu hüküm sürmektedir. Günde 10 saate yakın, böylesine başka bir gerçeklikle temasta olan bir kesimin, yeni bir düşsel zaman / mekân içinde yaşadığını ileri sürmek çok yanlış olmayacaktır. Yves Stourdzé, bu durumu uçuş-benzetim (simulation) ortamıyla karşılaştırmaktadır.⁴⁴ Yeni elektronik sinyallerle aşırı temasta bulunan kesimin, uçuş-benzetim makinasının komut aygıtı başında bir gerçek uçuşun bütün koşullarına yapıntısal biçimde tabi tutulan öğrenci pilotları andırıcısına bir başka mekânda ikamet ettiğini belirtmektedir. Öğrenci-pilotların durumunda uçuş-benzetim makinası, hiç olmazsa, gerçeğin bir bölümünü temsil eder, bir güzergâhı sahneler. Buna karşılık, günümüzdeki yenilik, gerçeklikle ilintisiz, gerçeklikte karşılığı olmayan zaman/mekân ikilileri üreten benzetim türlerinin devreye girmesinde yatmaktadır.

Daha şimdiden, insanlığın, ufak da olsa, bir bölümü kurgusal imgelemden yaratılmış bir ortam içinde devinmektedir. Asıl sorun, bu devinim sırasında hangi nirengi noktalarından yararlanacağıdır. Değişen işaret kümelerinden oluşan bu düşsel ortamda, “gerçeklik yapıntıdır, yapıntı ise gerçeklik” diye düşünmek giderek kolaylaşmaktadır.

Medya gerçekliği ile hayatımızdaki gerçekliğin birbirine girdiğine dair birçok örnek medyada ironi olarak yansıtılmaktadır. Kötü adam rollerini oynayan Erol Taş veya Nuri Alço'nun sokaklarda kovalandığı gazetelere geçmişte aktarılmıştı. Karşı karşıya gelinen bu olgu “gerçekliğin bulanıklaşmasıdır” ve bulanıklaşmanın “yapıntı+gerçeklik” biçimindeki dışavurumudur.

“Gerçekliğin bulanıklaşmasının öteki yönde dışarı vurumu canlı yayın savaş haberlerinin verilmesiyle karşımıza çıkmaktadır: “Gerçeklik ile yapıntı ve kurgusalılık birbirine karışmaktadır”. Savaş filmlerinde yaşanan sahneler aynı şekilde haberlerde de gerçek olaylardan kesit olarak verilmektedir. Artık haber kameramanlarının çekim üslupları film kameramanlarınınkinden farklı değildir; Şimdi her iki meslek erbabı da birbirinden etkilenip benzer çekim açıları, benzer çekim üslupları benimsediler. O yüzden zihninizin gerçeklik ile yapıntı arasındaki farklılığı sezmesi için imajların özelliğine yaslanması da artık mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki, her şeyin bir gösteriye dönüştüğü dünyamızda televizyon gerçekliği, gerçeklik ayrılmaz bütünlük içindedir. Medya, niyet ne olursa olsun, sonuçta, sıradan izleyicinin zihninde ve vicdanında gerçeklik konusunda dejenerasyona yol açmaktadır. Gerçeklik ile yapıntıyı aynı düzlemin devamıymış gibi kabul etmek medyanın sunumundan dolayı kolaylaşmaktadır. Ama asıl korkunç olanı, algılayışımızın bulanıklaşmasını izleyen adım: Duygularımızın, deyim yerindeyse, çöküntüye uğramasıdır. Gerçek hayat ile ilgili verilen ölüm ve acı haberleri artık, film sahnelerinde seyrettiğimiz yapıntı ölüm ve acıdan daha fazla üzmüyor. Sonuç olarak, medyalarda gerçekliği değil, gerçeklikle ilintisiz bir başka düzlemi, hayali görüntüleri gerçeklik olarak algılamaktayız.

Sonuç

Medyanın toplumsal hayatı çeşitli şekillerde etkilemesi özellikle de gerçekliği etkilemesi, manipüle etmesi, kendi gerçekliğini yansıtması bu makalenin olduğu kadar birçok çalışmanın da çokça tartışılan konularındandır. Bu etkilerin boyutu ve sınırları hakkında ise farklı görüşler dile getirilmektedir. Bu konuda ünlü iletişim bilimcisi McLuhan görüşü önemlidir. McLuhan; *“Benliğimizi tümüyle medya teslim aldı. Kitle iletişim araçları kişisel hayatımızı, siyasal ekonomik vs. hayatımızı öylesine yaygın biçimde etkilemektedir ki, ilişmedikleri, dokunmadıkları, değiştirmedikleri hiçbir yanımız kalmadı”* diyerek durumun vahametini ortaya koymuştur.

Algı yönetimi çerçevesinde ele alındığında medya bilginin üretildiği, yansıtıldığı, abartıldığı veya çarpıtıldığı bir araç olarak tanımlanmaktadır. Günümüz medyasının misyonu ve kaygısının kaynağını, hedef kitlesini bilgilendirme, gerçeği bildirme, aydınlatma, objektif haber vermeden ziyade ekonomi politiği oluşturmaktadır.

Medya, gerçeklik olgusunun en fazla tartışıldığı mecralardan biridir, çünkü bireyler ya da toplum, gerçeğe ulaşmak için burada gördükleriyle kendi yaşamlarından elde ettiği deneyimleri karşılaştırır. Medyanın sundukları hayatın gerçekliğinden parçalardır. Kitle iletişim teknolojisindeki gelişmeler bir yandan hayatı kolaylaştırmakta ancak öte yandan da gerçek ve yanılsama arasındaki farkın ayrılmasında zorluk yaratmaktadır. Medya bilgiyi depolayan ve aktaran araçlar olarak tanımlanmaktadır. Algı yönetimi çerçevesinde ele alındığında medya bilginin üretildiği, yansıtıldığı, abartıldığı veya çarpıtıldığı bir araç olarak tanımlanmaktadır. Günümüz medyasının misyonu ve kaygısının kaynağını, hedef kitlesini bilgilendirme, gerçeği bildirme, aydınlatma, objektif haber vermeden ziyade ekonomi politiği oluşturmaktadır.

İnsan gerçekliği, zihnine ulaşan uyarıcıların insan deneyim, kültür ve zihinsel faaliyetlerinin etkisiyle şekillenen algısal tasarımlarla oluşan görünüşten oluşmaktadır. İnsanların gerçek dediği şey aslında görünüş ve nesne hakkında elde edilen bilgiye dayalıdır. Görünüş ve deneyime dayalı insan algıları, dış dünya gerçekleriyle, yani hakikatle, tek

bağlantı kapısıdır.

Medya iletişimi, planlanmış ve sistematik bir iletişim etkinliğidir. “Mesajınızı topluma ulaştırmanın ve toplumu etkilemenin en iyi yolu nedir?” sorusuna verilen cevaptır. İletişim stratejisinin amacı toplumun düşünce, davranış ve tutumlarında bir değişim yaratmaktır. “İyi iletişim”, kısaca “gerekli mesajı karşı tarafa, beklenen etkiyi uyandıracak şekilde, başarıyla ulaştırmak” olarak tanımlanabilir. “Medya, görsellik üzerine kurulu bir gerçekliktir. Kurgusal olması toplumların manipülasyonunu kolaylaştırmaktadır. McLuhan, görsel kültürün batı medeniyetinin paradigmasını oluşturan en önemli zeminlerden birisi olduğunu söylemekte. Ona göre: “Görsel uzam tek tip, süreğen ve bağımtılıdır. Bizim batı kültürümüzde rasyonel insan, görsel insandır. Batı insanı görselliği olmayan şeyleri idrak edemez. Bunlarla ilgili bilinç deneyimlemesi yapamaz.” Özellikle haber ve magazin programları kitlelerin kavrayışını ciddi şekilde etkilemektedir. Bugün algılama yönetimi diye yeni bir disiplin çıktıysa bu

büyük oranda kitle iletişim araçlarının dönüştürme ve yeniden kurma yeteneğine bağlıdır.

Günümüzün yoğun haber ve mesaj bombardımanı biryana artık bütün dünya ile ilgilenen ve bütün dünyadaki gelişmelerden etkilenen çağdaş toplumlar, gerçekleri doğrudan kendi gözlemlenmeleriyle elde etmeleri mümkün olmadığından haber veren medya aracılığıyla gerçekler elde edilmektedir. Bu bağlamda medya çağdaş toplumu etkileme, yönlendirme gücüne sahiptir. Fakat oluştukları yapıntıya dayalı gerçeklerle her zaman algıyı yönetmeleri mümkün değildir. Medyanın algıdaki gücü alımlayıcısının ona verdiği değerle doğru orantılıdır. Sonuç olarak gerçeğin farklı anlaşılması veya algılanması, gerçeğin kendisinden değil, gerçeği aktaranın niyetinden ve algılayanın özelliklerinden kaynaklanır.

Özellikle haber ve magazin programları kitlelerin kavrayışını ciddi şekilde etkilemektedir. Bugün algılama yönetimi diye yeni bir disiplin çıktıysa bu büyük oranda kitle iletişim araçlarının dönüştürme ve yeniden kurma yeteneğine bağlıdır.

1 KILIÇ, Veysel. (2002), *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık. S.16

2 BAKAN,İ. ve KEFE, İ. (2012), *Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, s.20.

3TUTAR, H. (1988), *Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.77.

4 TUTAR, age., s.75.

5 SAYDAM, A. (2012), *İletişimin Akıl ve Gönül Penceresi Algılama Yönetimi*. İstanbul: Remzi s.79

6 TUTAR, age., s.95.

7 SAKALLI, N. (2001), *Sosyal Etkiler Kim Kimi Nasıl Etkiler?*, Ankara: İmge Kitabevi, s.23.

8 İNCEOĞLU, M. (2011), *Tutum Algı İletişim*, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.118.

9 ÖZER, M.A. (2012), *Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri. Karadeniz Araştırmaları*. Sayı: 33, s.147-180.

10 BAKAN,İ. ve KEFE, İ. (2012), *Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, s.20.

11 TUTAR, age., s.79.

- 12 TUTAR, age., s.85.
- 13 BAZİN, 2000: 15
- 14 BAZİN, 2000: 16
- 15 BAZİN, 2000: 18
- 16 AYDIN, 2008: 3
- 17 AKARSU, B. (1984), *Felsefe Terimleri Sözlüğü, Gerçek Maddesi*, Ankara: Savaş Yayınları, akt: Tutar age. s.83.
- 18 Gerçek sadece fiziksel gerçeklikle anlamlandırılmayabilir. Hiçbir şeyin kendiliğinden oluşmadığının bilinmesi, her oluşun bir süjesinin olması insanı Tanrıya götüren bir mantıksal gerçekliktir.
- 19 STRAUCH, Ralph, *The Reality Illusion: How You Make the World You Experience*, Harper&Publishers, New York, 1989, s.17, akt: Tutar age. s.84.
- 20 TUTAR, age., s.84.
- 21 TUTAR, age., s.85.
- 22 SAYDAM, age., s.395.
- 23 bk: Platon; Devlet, çev: EYÜBOĞLU Sabahattin ve CİMCOZ M. Ali (1995), İstanbul: Remzi Kitabevi, s.514
- 24 TUTAR, age., s.75.
- 25 TAŞKIRAN, Yılmaz
- 26 RUSSELL, Bertrand (2000), *Felsefe Sorunları*, çev: HACIKADİROĞLU, KABALCI İstanbul: Vehbi Yayınevi.
- 27 bk: RİTA L. Atkinson, RİCHARD C. Etkinson, ERNST Hilgard, (1995), *Psikolojiye Giriş (I. Cilt)*, çev: ATAKEY, Kemal ATAKEY, Mustafa YAVUZ, Aysun İstanbul: Sosyal Yayınlar, s. 185
- 28 TAŞKIRAN Nurdan Öncel ve YILMAZ Recep (2007), "İnsan Gerçekliği ve Medya: Gerçekliğin Yapısında Medyanın İşlevsel Konumu Üzerine Bir Çözümleme." *Medya Eleştirileri 2007: Gerçeğin Dışındakiler*. drl. Can Bilgili, Nesrin Tan Akbulut. İstanbul: Beta Yayınları. (s. 9-37).
- 29 WALLERSTEİN, 2000:206
- 30 HALL, 1994:200, aktaran Dağtaş, 2003: 25
- 31 bk: HANÇERLİOĞLU (2000), Orhan *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 135.
- 32 Baudrillard, age., s.151.
- 33 ENRİCO, Morresi *Haber Etiği*, çev: GENÇ, Fırat (2003), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, s.15.
- 34 PEREC Georges, *Olağan-İçi Gündelik Hayatın Envanteri*, çev: BENGÜ, Zeynep (2009), İstanbul: Everest Yayınları, s.1.

- 35 KARS, Neşe (2010), *Radyo-Televizyon Haberciliği*, İstanbul: Derin Yayınları, s.176-177.
- 36 BAUDRİLLARD age., s.6.
- 37 İNAL M. Ayşe (1996), *Haber Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları, s.47.
- 38 GEZGİN, S. (2002), *Medyada ve Eğitimde Birikimlerim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.36.
- 39 POYRAZ Bedriye, *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji Ve Gerçeklik*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2002, s.70.
- 40 bk: HANS Mathias Kepplinger, "Etki Kavramının Sınırları", *Medya Etki Araştırmaları*, drl.. ÇEBİ, Murat S. (2003), Ankara: Alternatif Yayınları, s. 11-33.
- 41 ANIK, Cengiz (2000), *Siyasal İkna*, Ankara: Vadi Yayınları, s.10.
- 42 ÇAĞLAYAN, 2011: 10
- 43 BÜKER, S. 1989: 5
- 44 bk: YVES Stourdze, "İletişim Sistemlerinde İnsan Operatörün Konumu", Türk Sosyal Bilimler Derneği drl. İletişim ve Toplum Sorunları, (Ankara: UNESCO ve TBSD ortak yayını, 1983).

Kaynaklar

- AKARSU, B. (1984), *Felsefe Terimleri Sözlüğü, Gerçek Maddesi*, Ankara: Savaş Yayınları.
- ANIK, Cengiz (2000), *Siyasal İkna*, Ankara: Vadi Yayınları, s.10.
- BAKAN, İ. ve KEFE, İ. (2012), *Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, s.20.
- HANS Mathias Kepplinger, "Etki Kavramının Sınırları", *Medya Etki Araştırmaları*, drl. ÇEBİ, Murat S. (2003), Ankara: Alternatif Yayınları, s. 11-33.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (2000), *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 135.
- RİTA L. Atkinson, RİCHARD C. Etkinson, ERNST Hilgard, *Psikolojiye Giriş (I. Cilt)*, çev: ATAKAY Kemal, Platon; Devlet, çev: EYÜBOĞLU Sabahattin ve CİMCOZ; M. (1995) Ali İstanbul: Remzi Kitabevi.
- GEZGİN, S. (2002), *Medyada ve Eğitimde Birikimlerim*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, s.36.
- İNAL, M. Ayşe (1996), *Haber Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları, s.47.
- İNCEOĞLU, M. (2011), *Tutum Algı İletişim*, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.118.
- KARS, Neşe (2010), *Radyo-Televizyon Haberciliği*, İstanbul: Derin Yayınları, s.176-177.
- KEOHANE Robert And JOSEPH S. Nye, "Power And Interdependence İn The Information Age", *Foreign*

Affairs, 1998, Vol 77, No 5, Pp. 81-94.

KILIÇ, Veysel (2002), *Dilin İşlevleri ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık. S.16

MORRESİ Enrico *Haber Etiği*, çev: GENÇ, Fırat (2003), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, s.15.

ATAKAY, Mustafa YAVUZ, (1995), *Aysun İstanbul: Sosyal Yayınlar*, s. 185

TAŞKIRAN Nurdan Öncel ve YILMAZ Recep (2007), "İnsan Gerçekliği ve Medya: Gerçekliğin Yapısında Medyanın İşlevsel Konumu Üzerine Bir Çözümleme." *Medya Eleştirileri 2007: Gerçeğin Dışındakiler*. drl. BİLGİLİ, Can AKBULUT, Nesrin Tan İstanbul: Beta Yayınları. (s. 9-37).

ÖZER, M.A., *Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri. Karadeniz Araştırmaları*. Sayı: 33, 2012, s.147-180.

PEREC, Georges, *Olağan-İçi Gündelik Hayatın Envanteri*, çev: BENGÜ, Zeynep (2009), İstanbul: Everest Yayınları, s.1.

POYRAZ, Bedriye (2002), *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*, Ankara: Ütopya Yayınevi, s.70.

RUSSELL, Bertrand, *Felsefe Sorunları*, çev. HACIKADİROĞLU, Vehbi (2000), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi,

SAKALLI, N. (2001), *Sosyal Etkiler Kim Kimi Nasıl Etkiler?* Ankara: İmge Kitabevi, s.23.

SAYDAM, A. (2012), *İletişimin Akıl ve Gönül Penceresi Algılama Yönetimi*. İstanbul: Remzi s.79

STRAUCH, Ralph (1989), *The Reality Illusion: How You Make the World You Experience*, Harper&Publishers, New York, s.17, akt: Tutar age. s. 84.

TUTAR, H. (1988), *Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.77.

TÜRK SINEMASI'NDA DİN ADAMI TEMSİLİ

ÖĞR. GÖR. MEHMET KARATAŞ*

Özet

Toplumsal bir olgu olarak din, içerisinde hayat bulduğu sosyal ve kültürel ortamlarla sürekli bir etkileşim hâlinindedir. Bu etkileşim, kültürel hayatın farklı örneklerinde görülebilmektedir. Bu çalışmamızda, Türk Sinemasında din, dindarlık ve din adamı olgusu, kronolojik sinema dönemlendirmesiyle üç döneme ayrılarak değerlendirilecektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, “İlk dönem Türk sinemasında” (1922–1960) din, dindarlık ve din adamı olgusu, “dışlanmış (excluded)” bir yaklaşımla değerlendirilirken, ikinci bölümde, “Geleneksel Türk Sinemasında” (1960–1996) “daraltılmış (constricted)” bakış açısıyla ele alınmıştır. Dışlanmış ve daraltılmış olarak ifade edilen bu iki dönemde de din, dindarlık ve din adamı olgusu “indirgemeci (reductive)” bir zihniyetle kullanılmış obje” olarak değerlendirilme eğilimi göstermiştir. Üçüncü ve son bölümde, 1996 yılından günümüze “Yeni Türk Sineması” olarak adlandırılan dönemde ise din, dindarlık ve din adamı olgusu, gündelik hayat içerisinde kendisini tezahür ettirdiği sosyal bir gerçeklik olarak “kabullenilmiş (adopted)” bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Buna göre din ve dini unsurlar, “kullanılmış obje” konumundan farklılaşarak “toplumsal’ın bir parçasına” dönüşmektedir.

Anahtar İfadeler: Din adamı, dindar, Türk sineması, temsil, beden politikaları

* Gazi Üniversitesi Öğretim Görevlisi.

İnsanları bir takım türlere, tiplere ayırmayı ifade eden zihinsel yapıtların kalıplaşmış hâli olan stereo tipler, bazı özelliklerin bazı insanlarda var olduğu zannı üzerine işlev görürler ve bu özelliklerin gerçeğe ve nesnel verilere dayanmaksızın sadece mevcut bulunması gerektiği kanısına dayanırlar.

Abstarct

Religion, as a social case, is in an ongoing interaction with the social and cultural environment in which it aroused. This interaction can be seen in the different samples of the cultural life. In this study, the case of religion, religiousness and religious functionary in Turkish Cinema will be analyzed by dividing them into three terms using the chronological cinema order.

In the first part of our study, while the case of religion, religiousness and religious functionary in "The First Term Turkish Cinema (1922–1960)" is analyzed in an excluded approach, it is discussed with a constricted point of view in the second part which is "Traditional Turkish Cinema (1960–1996)". The case of religion, religiousness and religious functionary, which was stated as excluded and constricted in these two terms, has shown the tendency to be analyzed as "abused object with a reductive mentality". In the third and last part, from 1996 till today, the case of religion, religiousness and religious functionary in the term called "New Turkish Cinema" has been analyzed with an adopted approach appearing in daily life as a social

reality. According to this, religion and religious factors turn into "a part of social" differentiating from "the abused object".

Key Words: Religious functionary, religionist, Turkish Cinema, representation, body politics.

Giriş: Din Adamı Karakteri

Türk toplumunun zihin ve algı dünyasındaki hoca-imam-din adamı imajının oluşmasında kalıp yargıların (stereo tiplerin) önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. İnsanları bir takım türlere, tiplere ayırmayı ifade eden zihinsel yapıtların kalıplaşmış hâli olan stereo tipler, bazı özelliklerin bazı insanlarda var olduğu zannı üzerine işlev görürler ve bu özelliklerin gerçeğe ve nesnel verilere dayanmaksızın sadece mevcut bulunması gerektiği kanısına dayanırlar (Tezcan 1997: 107). Sosyal fonksiyonu itibarıyla kalıp yargılama sisteminin işlevi, meslek, memleket, cinsiyet, ırk, din, mezhep gibi birçok alanda ortaya çıkabilmektedir. Dini bir kişilik sıfatıyla

dinin toplumsal tezahürünün temsilcisi konumunda değerlendirilebilecek din adamı karakteri, farklı sebeplerle oluşturulan stereo tipler aracılığıyla kültürel ürünlerin pek çok örneğinde kendisine yer bulabilmiştir.

Türk sinemasında başrol, yardımcı rol ve yan rollerle hikâyeleri anlatılan kişilikler genel olarak iki şekilde temsil edilmektedir. Birincisi “*karakter*”, ikincisi ise “*tip*”tir (Yağız 2009:27). Karakter, kendisine ait bir iç dünyası olan, değişebilen ve gelişebilen bir niteliğe sahip, toplumsal konumu, diğer insanlarla olan ilişkileri, başkalarının ona karşı davranışları ve derinlikli bir yapıya sahip kişilerin görünüm ve davranışlarını oluşturan ayrıntıların tümüdür. Temas ettiği her şeyde bir iz bırakan karakter, “kahraman”, “karşı kahraman” veya “iyi-kötü” olarak görülebilmektedir. Tip ise, toplumun gelenek ve göreneklerinin oluşturduğu yaşam tarzını temsil eden, toplumsal ortak özelliklerin abartılı bir şekilde ve karikatürize edilmiş hâlde vurgulanarak kolay anlaşılır bir tarzda sunulduğu, içsel psikolojik derinlikten yoksun, belirli bir klişe ve şablonda hayattan bağımsız olarak kendilerinden beklenen kalıp davranışları sergilemesiyle ortaya çıkan bir kişiliktir (Yağız 2009: 28-29). Böylece karakter ve tip ayrımından hareketle sahip oldukları özellikleri dolayısıyla geleneksel Türk sinemasında görülen din adamı temsilinin tiplere, yeni Türk sinemasında ise karaktere dayandığı ifade edilebilir.

Din görevlilerinin sosyal konumlarına ilişkin gerçekleştirilen alan araştırmaları sonucunda toplumsal din adamı imajının olumlu ve olumsuz iki farklı boyutuyla ilgili özelliklere rastlanmaktadır. Olumlu imaj; ahlak sahibi, hoşgörülü, bilgili, hitabet ve ikna konusunda yetenekli, kültürlü, saygın, saygılı, toplumun memnuniyeti ve huzuru için çalışan, halkla iç içe bütünleştirici bir önder, sosyal ilişkileri kuvvetli, renkli kişilik sahibi, kendisini maneviyata adanmış, verilen görevi yapmaya çalışan, sevimli, görev yaptığı çevrenin sorunları ile ilgilenen özellikleriyle tanımlanmaktadır. Olumsuz imaj ise kendini ezik hisseden, sosyal hayattan uzak, asık suratlı, farklı işlerle uğraşan, söylediğini uygulamayan, başında takkesi olan, sürekli vaaz eden, dini liderlik vasfı olmayan, maaş almak için görev yapan, din dışında hiçbir şeyden haberi olmayan, hoşgörüden yoksun gibi özellikleri barındırmaktadır (Karahana 2008: 172-173)

Türk sinemasında başrol, yardımcı rol ve yan rollerle hikâyeleri anlatılan kişilikler genel olarak iki şekilde temsil edilmektedir. Birincisi “*karakter*”, ikincisi ise “*tip*”tir.

Tip ise, toplumun gelenek ve göreneklerinin oluşturduğu yaşam tarzını temsil eden, toplumsal ortak özelliklerin abartılı bir şekilde ve karikatürize edilmiş hâlde vurgulanarak kolay anlaşılır bir tarzda sunulduğu, içsel psikolojik derinlikten yoksun, belirli bir klişe ve şablonda hayattan bağımsız olarak kendilerinden beklenen kalıp davranışları sergilemesiyle ortaya çıkan bir kişiliktir.

Toplumsal bir olgu olarak din, içerisinde hayat bulduğu sosyal ve kültürel ortamla sürekli bir etkileşim hâindedir. Bu etkileşim, kültürel hayatın farklı örneklerinde görülebilmektedir. Sosyal ve kültürel hayatın bir parçası olarak Türk sinemasında da kronolojik bir seyirle din, dindarlık ve din adamı gibi konular farklı film örnekleriyle ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada aşağıdaki varsayımlar temel hareket noktası olarak kabul edilmiştir:

- İnanç sistemi olarak din, sembolik sistemler aracılığıyla kültürel ve sosyal bir takım özelliklere sahiptir.
- Din ve dini hayat sadece sebep oldukları sonuçlarla sınırlı kalmayarak sosyolojik bir bakış açısının konusunu oluşturmaktadır.
- Din ve dini değerler diğer sosyo-kültürel yapılarda görüldüğü gibi Türk filmlerinde de sosyal ve kültürel bir fenomen olma özelliği itibarıyla ele alınmıştır.

Araştırmanın alt hipotezleri ise şunlardır:

- İlk dönem Türk sinemasında din, dindarlık ve din adamı konusu, dönemin siyasal ve kültürel yapılanmalarına göre şekillenmektedir.
- Geleneksel Türk sinemasında din, dindarlık ve din adamı konusu, farklı zamanlarda ortaya çıkan sinema akım ve anlayışlarına göre farklılaşmaktadır.
- Geleneksel Türk sineması popüler film örneklerinde dinin pratik boyutu, “köy” ve “köylülük” ile ilgili bir durum olarak “köy ve gecekondu dindarlığı” ile temsil edilmektedir.

• Geleneksel Türk sinemasında dini unsurlar, görünüşte doğrudan “dini” olmayan belirli sosyal “meseleler” aracılığıyla (büyü, muska, üfleme vb.) ile temsil edilmektedir.

• Yeni Türk sinemasında din ve dini konular, “şehir” ve “şehirleşme” çerçevesinde “kent dindarlığı” aracılığıyla ele alınmaktadır.

- Yeni Türk sinemasında dini konular, dini boyuta sahip sosyal meseleler aracılığıyla (modernleşme, terör, türban/başörtüsü, ekonomi vb.) ile temsil edilmektedir.

- Geleneksel Türk sinemasında din adamı ve din ile ilgili kişiler (dindar, hoca, hacı, Şeyh vb.) bir “tip” olarak yansıtılırken; Yeni Türk sinemasında din adamı ve din ile ilgili kişiler bir “karakter” olarak yansıtılmaktadır.

- Geleneksel Türk sinemasında din adamı olgusu, filmsel anlatılarda ana öykünün içerisinde “mizansen” ve “çeşitlilik” oluştururken Yeni Türk sinemasında sosyal bir aktör olarak ana öyküyü oluşturmaktadır.

2. İlk Dönem Türk Sinemasında Din ve

Din Adamı Olgusu

2.1. Dışlanmış Din Adamı Tiplemesi

Konusunu genellikle romanlardan alan ilk dönem (1922–1960) Türk filmlerinde, kahraman karşısındaki ana karakter olarak tasvir edilen din adamı tiplemesi, toplumsal hayat düzenlemesinde kendisine yer bulmakta zorlanan bir kişiliktir. Dinin, siyasal ve kültürel hayatta son iki yüz yıllık gerilemenin başlıca sebeplerinden biri olarak algılanması sebebiyle dini aktörler de gerilemeyi temsil eden “gerici” karakterler şeklinde değerlendirilmiştir. Fakat dönemin yönetici seçkinleri, “gerileme” ve “gericilik” metaforlarıyla gündeme gelen dinin, özü itibarıyla “iyi bir şey (ilerletici)” olduğunu ancak zihniyeti bozulmuş kişiler tarafından “kötü bir şeye (geriletici)” dönüştürüldüğünü kabul etmişlerdir.

Hâliyle din, muasır medeniyetleşme hedefini benimsemiş siyasal yapılanmaya karşı teşebbüs edilen hareketlerin motive gücü olması sebebiyle “çağdaşlık karşıtı (gerici)” özelliğiyle anılmaya devam etmiştir.

Bu sebeple cumhuriyetin ilk yıllarında dinin hem reforme edilmesi gereken özellikleri hem de yeni siyasal paradigmaya karşı iktidar aracı olarak kullanılmak istenmesi sebebiyle merkezin “dışında” kontrol edilmesi gereken bir olguyu temsil

Toplumsal bir olgu olarak din, içerisinde hayat bulduğu sosyal ve kültürel ortamlarla sürekli bir etkileşim hâindedir. Bu etkileşim, kültürel hayatın farklı örneklerinde görülebilmektedir. Sosyal ve kültürel hayatın bir parçası olarak Türk sinemasında da kronolojik bir seyirle din, dindarlık ve din adamı gibi konular farklı film örnekleriyle ortaya çıkmaktadır.

Siyasal refleks-lerden bağımsız yönelişlerine sahip olmasının düşünülmesi mümkün görünmeyen ilk dönem Türk sineması da dinin toplumsal temsilini aynı özelliklerle din adamı karakteri aracılığıyla perdeye taşımıştır.

ettiği ifade edilebilir. Siyasal reflekslerden bağımsız yönelişlerine sahip olmasının düşünülmesi mümkün görünmeyen ilk dönem Türk sineması da dinin toplumsal temsilini aynı özelliklerle din adamı karakteri aracılığıyla perdeye taşımıştır.

Türk kültürel ve siyasal modernleşmesi sürecinde ilerlemeyi engelleyici unsur olarak manevi alanda konumlandırılan din, Türk Sinemasında da paralel bir şekilde “dışlanmış” bir şekilde değerlendirilmiştir. Aslında bu paralelliği sağlayan unsurlardan birisi, siyasal alanda görülen köktenci batıcı zihniyetin Türk sineması alanında da geçerli olmasıdır. Dönemin siyasal ve sanatsal paradigmalarının aynı zeminde buluşmasını sağlayan kişi ise tiyatro yönetmeni, yazar ve oyuncu Muhsin Ertuğrul’dur.

Türk sinemasında birçok ilki gerçekleştiren ve aynı zamanda sinema sanatının Türkiye’de gelişmesine engel olmakla suçlanan Ertuğrul, “*sinemada o gün için ihtiyaç duyulan millî konuları ve Kemalist görüşleri ele almadığı, bunun yerine batıcılığa öykündüğü*” gerekçesiyle eleştirilmiştir (Maktav 2002: 52). Fakat sinema için yaptığı uyarlamalarla cumhuriyetin modernleşme projesini benimsemiş ve bu doğrultuda filmler üretmiştir. 1922–1939 yılları arasında çekmiş olduğu 13 filminden 5 tanesi, içerik ve etki itibarıyla din ve din adamı ögesi barındırmaktadır (Esen 2010: 19-33). Bunlar; *Nur Baba* (Boğaziçi Esrarı–1922), *Ateşten Gömlek* (1923), *Ankara Postası* (1929), *Bir Millet Uyanıyor* (1932), *Ayranoz Kadısı* (1938) ve *Bir Kavuk Devrildi* (1939) filmleridir. Ertuğrul’un dini unsur bulunduran bu beş filminin konu dağılımına bakıldığında üç tanesinin doğrudan millî mücadeleyi anlattığı görülmektedir. Kurtuluş savaşı konulu bu filmlerdeki din ve din adamı öğeleri ise temel hikâyenin alt metinlerinde ortaya çıkmaktadır. Diğer iki film ise tekke hayatı (*Nur Baba*) ve geleneksel Osmanlı saray hayatı (*Bir Kavuk Devrildi*) konu edinmektedir. Bu hâliyle beş filmde rastlanan bulguların özelliği, din olgusunun din adamı karakteri aracılığıyla temsil edilmekte olduğudur. Din adamı karakterleri ise özellikle kurtuluş savaşı dönemlerinde tasvir edilmektedir.

Reşat Nuri Güntekin’in “Bir Gece Faciası” adlı eserinden uyarlanan yine Millî Mücadele ile ilgili film olan *Ankara Postası* (1929), filmdeki imam karakteri için “*irticanın timsali, düşmanların adamı*” tanımlaması ile beğeni toplamıştır (Abisel 2005: 22-23). Aynı şekilde Kurtuluş Savaşı konulu *Bir Millet Uyanıyor* (1932) filmi, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu’nun eserinden uyarlanan ve vatan haini olarak

temsil edilen Said Molla ve yandaşlarına karşı Kuvayı Milliyeci olarak mücadele eden bir yüzbaşıyla emirinin kahramanlık öyküsü üzerine kurulmuştur.

Zira *Nur Baba* (Boğaziçi Esrarı-1922) filminde hikâye edilen gerçek işlevinden uzaklaşmış tekkenin Şeyhi, yukarıda bahsedilen hurafelere dayalı köhneleşmiş bir dini hayatın temsilcisi olmasıyla toplumsal hayatın dışında temsil edilmektedir. Aynı şekilde Kurtuluş Savaşı yıllarında sağladıkları katkılar kayıtlara geçmesine rağmen yeni yönetime karşı ortaya çıkan ayaklanma girişimlerinin (özellikle Şeyh Said isyanı) dini referanslara sahip görünmesi, din adamlarının “hain” tanımlamasıyla siyasal hayatın dışında temsil edilmesine yol açmıştır.

2.2. “Vurun Kahpeye” Filmindeki Din Adamı Tiplemesi

Vurun Kahpeye filminde dikkat çeken iki dindar insan tipi vardır. Bunlardan birincisi, Ömer Efendi diğeri de Hacı Fettah’tır. Ömer Efendi kasabanın saygın isimlerinden biri ve sıkı bir Kuvvay-ı Milliye taraftarıdır. Kasabanın maarif müdürü en

çok ona güvenmektedir ve Aliye Öğretmeni ona emanet eder. Ömer Efendi filmde son derece itidalli bir tip olarak görülmektedir. Hacı Fettah’la sık sık ağız dalaşına girmekte ve yapıcı-olumlu fikirleriyle çevresindekilerin takdirini kazanmaktadır. Kasaba, Yunanlılar tarafından işgal edildiğinde, Yunanlı kumandan karşısında mertçe fikirlerini söylemesi onu izleyicinin gözünde yüceltmektedir. Filmde mesaj içeren ve altı çizilmesi gereken sözler de onun ağzından dökülmektedir. “Türk’ün tarihteki kaderi, İslam’ın kılıcı olmak” ve “Milliyetçilik bir suç değil fazilettir” gibi sözler filmin ana temasını ortaya koyan sözlerdir ve hep Ömer Efendi’nin ağzından söylenmektedir.

Hacı Fettah tipi ise seyircide olumsuz duygular meydana getiren bir tiptir. Kasaba eşrafından Kantarcıların Hüseyin’le bir olup, fitne ve fesat çıkarmaktadır. Mal ve para düşkünü olduğu gibi aynı zamanda dedikoducu ve iftiracıdır. Aliye Öğretmen hakkındaki bütün dedikodular Hacı Fettah tarafından yayılmaktadır. Hacı Fettah ve işbirlikçisi Kantarcıların Hüseyin, çıkarlarına ters düştüğü için kuvvacılara destek vermezler. Hatta düşmanla gizlice iş birliği yaparak kasabanın işgal edilmesini sağlarlar. Fettah, düşmanlığını, “Kuvayı Milliyecilerin kanı kâfir kanı gibi helaldir!”

Filmde mesaj içeren ve altı çizilmesi gereken sözler de onun ağzından dökülmektedir. “Türk’ün tarihteki kaderi, İslam’ın kılıcı olmak” ve “Milliyetçilik bir suç değil fazilettir” gibi sözler filmin ana temasını ortaya koyan sözlerdir ve hep Ömer Efendi’nin ağzından söylenmektedir.

Önce kasabayı işgal eden kumandana yağ çekip yaltaklık ederek izleyicide nefret duyguları uyandırır. Daha sonra işgal orduları kasabayı terk ettiğinde, kasabaya girmekte olan Türk ordusundan “Şanlı Ordumuz” diye bahsederek, münafıkça bir tavır ortaya koyar.

diyecek kadar ileri boyuta vardırır. Hacı Fettah, güç karşısında eğilen, çıkarına göre davranan bir tip olarak izleyicinin gözünde küçülmektedir. Önce kasabayı işgal eden kumandana yağ çekip yaltaklık ederek izleyicide nefret duyguları uyandırır. Daha sonra işgal orduları kasabayı terk ettiğinde, kasabaya girmekte olan Türk ordusundan “Şanlı Ordumuz” diye bahsederek, münafıkça bir tavır ortaya koyar. Filmde yaşanan gelenekle modernlik arasındaki çatışmada Hacı Fettah geleneğin temsilcisi olarak boy göstermektedir. Dini kendi çıkarları için kullanan Hacı Fettah, değişim karşısında statükocu bir tavır alarak, değişime direnç gösteren bir kötü tip, olumsuz dindar bir tip olarak resmedilmiştir.

3. Geleneksel Türk Sinemasında Akımlar ve Din - Din Adamı Olgusu

Genel bir tarihsel sıralamayla 1922–1960 yılları arası Türk sinemasında dışlanmış bir karakter olarak tanımladığımız din adamı temsilleri, 1960–2000 yılları arasında ise dini ve toplumsal işlevleri

belirli konularla sınırlandırılarak “daraltılmış” bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hayat içerisinde dini alanın daraltılması, din anlayışının farklılaşmasından kaynaklanmaktadır.

Bu dönem içerisindeki filmlerde tespit edilen din adamı temsillerine göz atıldığında üç özellik dikkat çekmektedir. Öncelikle birkaç istisnası olmakla birlikte din adamları genellikle “köy” ortamlarında temsil edilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak din adamları, “büyü, muska, üfürme, nazar” gibi uygulamalarla ilişkilendirilmiş bir konumdadırlar. Son olarak din adamı, yaşadığı bölgenin siyasi düzenini devam ettiren “yandaş” bir tutuma sahiptir. Tabii bu özelliklerin toplam çıktısını, genel din adamı portresinin “belirsiz” bir şahsiyetle tamamlamaktadır.

3.1. Toplumsal Gerçekçi Sinema

Toplumsal gerçekçi filmlerin dramatik gerilim noktaları, modernleşme süreçlerinin ve toplumsal değişiminin oluşturduğu çelişkiler üzerine kurulmasıyla açık hale gelmektedir. Çünkü geleneksel ve modern arasındaki çelişki, bütün filmsel

anlatıların temel çatışma eksenini oluşturur. Kırsal ortam, geleneksel olanın net biçimde sergilendiği bir dünyayı temsil etmektedir. Geleneksel ilişkilerle sergilenen kırsal dünyada modernleşme, belirli karakterlerle (öğretmen, doktor, mühendis) hayatı kolaylaştıran yenilikler olarak ele alınmaktadır. Bu yeni zihniyet değişikliğine karşı çıkanlar da olumsuz karakterler (ağa, hoca) aracılığıyla temsil edilmiştir. Gelenek ve modernlik çelişkisi üzerine kurgulanan filmlerin inşa ettiği dünyalarda akıl ve bilgi saygın bir yere sahiptir. Bu yıllarda yapılan filmlerin çoğunda akıl - bilgi dışı kategorisindeki büyü yapma, muska yazma, tütsü gibi konular sıkça ele alınmış, özellikle kırsal kesimde hocaların böyle davranışları gündeme getirilerek bu yolla din adamı, kötü niyetli muhtar ve toprak ağası ile birlikte modernleşmenin karşısındaki güçler olarak inşa edilmiştir (Abisel 1994: 85-101).

3.1.1. Yılanların Öcü (1962)

Yılanların Öcü filmi bir köy filmidir. Filmin bütün hikâyesi küçük bir köyde geçer. Köy hayatında muhtarın, öğretmenin ve imamın özel bir yeri vardır. Söz konusu kişiler sözüne itibar edilen, köy topluluğuna çeşitli konularda yol gösteren tiplerdir. Bu filmde araştırmamıza konu olan dindar insan tipi, köyün imamı Beytullah Hoca'dır.

Beytullah Hoca tipinin kılık kıyafeti de dikkat çekicidir. Köyün ortasında siyah cüppesi ve sarığıyla dolaşmaktadır. Yüzünde abartılı duran siyah sakalları ve yine abartılı duran kaşları vardır. Yüz ifadesi özellikle çirkinleştirilmiştir. Konuşması ağdalıdır. Konuşurken takındığı yüz ifadesiyle köylülere yani halka tepeden baktığı izlenimini vermektedir. (Aksoy 2010: 44)

Toplumsal gerçekçi filmlerin dramatik gerilim noktaları, modernleşme süreçlerinin ve toplumsal değişiminin oluşturduğu çelişkiler üzerine kurulmasıyla açık hale gelmektedir. Çünkü geleneksel ve modern arasındaki çelişki, bütün filmsel anlatıların temel çatışma eksenini oluşturur. Kırsal ortam, geleneksel olanın net biçimde sergilendiği bir dünyayı temsil etmektedir.

3.2. Ulusal Sinema

Ulusal Sinema akımını hayatı boyunca çektiği filmlerde savunan ve bu anlayış doğrultusunda sinema düşüncesini şekillendiren yönetmen Halit Refiğ'dir. Refiğ, Türk Sinemasında batıcı akımlara karşı yerlilik düşüncesini ilk defa gündeme

Refiğ, Türk Sinemasında batıcı akımlara karşı yerlilik düşüncesini ilk defa gündeme getiren sanatçılardan birisidir. Refiğ'in sinema anlayışı, Türk düşüncesinin dil, din, kültür, gelenek, örf-adet gibi önemli unsurlarını yerel bağlamıyla birlikte Türk insanının gerçek hayatını sinemaya taşımakla tanımlanmaktadır.

getiren sanatçılardan birisidir. Refiğ'in sinema anlayışı, Türk düşüncesinin dil, din, kültür, gelenek, örf-adet gibi önemli unsurlarını yerel bağlamıyla birlikte Türk insanının gerçek hayatını sinemaya taşımakla tanımlanmaktadır. Bu hâliyle Refiğ'in önemli bir sosyal unsur olarak değerlendirdiği dine yaklaşımı da diğer yönetmenlerden farklılıklar göstermektedir.

Refiğ'in ulusal sinema kuramı, Batı karşıtı bir söylemin 1960–1965 yılları arasındaki materyalist, Marksist bakıştan arındırılarak daha yerel, gelenekselci unsurlarla yeniden üretilmesi olarak değerlendirilmektedir (Daldal t.y.: 123)

3.2.1. Bir Türke Gönül Verdim (1969)

Bir Türke Gönül Verdim filmi, hem ulusal sinema düşüncesi hem de Halit Refiğ sineması içerisinde dinin kültürel ve medeniyet perspektifi açısından ele alınmasıyla dikkat çekmektedir.

Bu filmde incelenmesi gereken iki dindar tip vardır. Birincisi köyün imamı Feyzullah Hoca tipi, ikincisi Almanya'dan gelerek köye yerleşen ve sonradan Müslümanlığı tercih eden Eva - Havva'dır. Feyzullah Hoca köyde saygınlığı olan, sözü dinlenen, köyün sosyal meseleleriyle yakından ilgilenen bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Köyün en önemli sorunu olan arazi suyunun köye

getirilmesi meselesinde aktif rol üstlenmektedir.

Feyzullah hoca da genel manada olumlu, itici olmayan bir tiptir. Giyim kuşam bakımından köylülerle arasında bir fark yoktur. Fazla uzun olmayan beyaz sakalı ve başındaki kasketiyle köylülerle uyumlu bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bununla birlikte yönetmen Feyzullah hoca tipi üzerinden filmin temel tezlerinden biri olan Doğu-Batı karşıtlığı tezini işlemekte ve Hoca tipini bir mesaj kahramanına dönüştürmektedir. Bu mesaj kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz olmaktadır. (Aksoy 2010: 52).

3.3. Devrimci Sinema

Devrimci Türk sineması, başta Onat Kutlar olmak üzere Sinematek çevresinde büyük bir destekle karşılanan, Yılmaz Güney'le özdeşleşme noktasında değerlendirilmektedir.

Toplumun üst yapı / alt yapı çatışmasıyla anlamaya ve anlatmaya çalışan bu sinema anlayışında dinin konumu da işçi, çiftçi, köylü, işsiz gibi toplumsal tabakalaşmanın aşağısında bulunan insanların kendilerini "teskin" ettikleri bir afyon olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda din, adaletsizlik üzerine inşa edilmiş ve bu şekilde devam eden toplumun bozuk düzeninin devam etmesine katkı sağlayan bir kuruma dönüşmektedir. Fakat sosyal bir kurum olarak din olgusunun, pozitivist yorumların baskısı altında filozoflar, psikologlar, sosyologlar ve antropologların kendi bilimsel kavramlarıyla bağlantılı olarak açıklanmaya çalışıldığını belirten Özdalga, dinin asıl olarak teolojik hermönetiği dikkate alınarak kendi kaynaklarının içeriğinden hareketle incelenmesi gerektiğini ve din olgusuna indirgemeci yaklaşımların sorunu açıklamakta yetersiz kalacağını ifade etmektedir (Özdalga 2006: 13-22).

3.3.1. Umud (1970)

Umud filminde araştırmamıza konu olan dindar insan tipi Hüseyin hocadır. Hüseyin hoca hastaların iyileşmesi için dua ederken görünür filmde ilk olarak O, filmde görünmeden önce Cabbar'ın defineci arkadaşı Hasan ondan "derin hoca, her şeyi bilir, cinleri-perileri var onun" diyerek bahseder. Cabbar evdeki eşyaların bir kısmını satarak elde ettiği son parasıyla define aramaya karar verir ve Hasan'la birlikte Hüseyin hocaya giderler. Hüseyin hocanın elini öperler ve durumu ona anlatırlar. O da böyle şeyler ortalıkta konuşulmaz diyerek onları tenhaya çeker.

Hoca (Hüseyin), görüntüsü itibarıyla evliya zannedilen, okuyup üflemesiyle defineyi elleriyle koymuş gibi bulduracak (bu işlemi para karşılığında yapmaktadır), nefesi keskin, cinleri, melekleri, perileri olan, delileri bile iyileştiren, hastalara dua okuyarak şifa dağıtan, umman-ı derya, topal bir karakterdir. Cabbar'ın çocuklarına bir tas içerisindeki suya baktırarak definenin yerini tespit etmeye çalışan Hüseyin Hoca, definenin karınca, böcek, yılan ve kuş kılığına bürünüp kaçabileceğini ve kaçarken fark edip de onlara dokunulursa derhal altına dönüşeceğini, umutsuzca aramaların mazereti olarak göstermektedir.

Bu filmdeki dindar tip olan Hüseyin hoca, dinin ticaretini yapan, para için insanların umutlarını sömüren bir simsar olarak tasarlanmıştır. Giyimi son derece sadedir ve sakalı abartılı değildir. Bir ayağı aksamakta ve bastona dayanarak yürümektedir. Günlük hayatta sıklıkla karşılaşılabileceğimiz türden bir tiptir. Buradan yola çıkarak denilebilir ki; yönetmen, Hüseyin hoca tipini seyircinin gözünde ilk

Öncelikle Anadolu insanının hassas dini duygularının menfaate çevrilmesi yoluyla bir pazar oluşturmak söz konusudur. Şöyle ki, derme çatma dekorlar, uydurma giysiler, özensiz derlenmiş figüranlarla son derece ilkel biçimde gerçekleştirilen bu filmlerin maliyetleri oldukça düşüktür.

bakışta mahkûm etmekten kaçınmıştır. Seyirci filmi izledikçe bu tipin nasıl bir tip olduğunu anlayacak ve ondan tiksinti duyacaktır. (Aksoy 2010: 64).

3.4. Dinsel Sinema

Dinsel filmleri, Türk sinemasının o dönemlerde içinde bulunduğu büyük bunalım karşısında ne yapacaklarını şaşırان sinemacıların başvurduğu “din ticareti” olarak tanımlayan Özön, bu tür filmlerin bazı açılardan yapımcılara avantaj sağladığını örneklerle ifade etmektedir (Özön 1995: 230). Öncelikle Anadolu insanının hassas dini duygularının menfaate çevrilmesi yoluyla bir pazar oluşturmak söz konusudur. Şöyle ki, derme çatma dekorlar, uydurma giysiler, özensiz derlenmiş figüranlarla son derece ilkel biçimde gerçekleştirilen bu filmlerin maliyetleri oldukça düşüktür. Çünkü aynı dekor, giysi ve oyuncularla aynı tarz filmler çekmek mümkündür. Ayrıca konu sıkıntısı da “kısas-ı enbiya”lardan birçok senaryo çıkarmakla aşılmıştır (Özön 1995: 232). Bu durumdan istifade etmek isteyen bazı yapımcılar da bu tür filmlerin ilgi görmesi üzerine Mekke, Bağdat ve Şam’daki kutsal mekânların görüntüleri ile İstanbul cami ve türbeleri, Konya Mevlana Müzesi ve Şanlıurfa Halil

İbrahim camisi görüntülerini birleştirerek meydana getirdikleri filmlerde Kâbe sahneleri kullanarak diğer Müslüman ülkelere satma başarısı da göstermişlerdir (Candemir 1986: 19).

3.4.1. Rabia (1973)

Rabia, adından da anlaşılacağı üzere dindar bir karakter üzerine, Tasavvuf tarihinin en önemli kadın simalarından olan Rabiâtü’l Adeviyye üzerine kurulmuş bir filmidir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi sadece Rabiâtü’l Adeviyye’den bir esinlenme söz konusudur. Film, baştan sona dini ve insani duyguları sömürmektedir.

Yönetmenin bu filmde dindar bir tipi filmin merkezine alarak, filmin başkahramanı yaparak, dindar kesimlere ulaşmayı ve onları sinema salonlarına çekmeyi amaçladığı açıktır. Filmde ele aldığı dindar tipi, dindar karakteri, tarihi gerçeklere uygun olarak ve dini ahlaki duyarlılıklar çerçevesinde anlatmayı

değil, bir melodram kahramanına dönüştürerek anlatmayı tercih etmiştir. Bu da dini duyguların ticari amaçlarla sömürülmesinden başka bir şey değildir.

Filmin başından sonuna kadar zaman zaman bir dış ses araya girmekte ve konuyu hikâye etmektedir. Dış ses Rabia'nın hidayete ermesinden sonra kalabalıklar tarafından ziyaret edilmesini anlatırken şu ifadeye yer verir: "İnsanlar Rabia'yı kutsal bir koruyucu olarak tanıyor ve akın akın onu ziyarete koşuyorlardı!" Bu ifade İslam'ın tevhid ilkesiyle alenen çelişmektedir (Aksoy 2010: 77).

3.5. Millî Sinema

Millî sinema kavramının bir akım haline gelmesinde en büyük etkenin Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) bünyesinde faaliyet gösteren "MTTB Sinema Kulübü" olduğu söylenebilir. Millî sinemanın manifestosu sayılabilecek bir toplantı, 10 Mart 1973 tarihinde dönemin önemli yönetmenleri Metin Erksan, Halit Refiğ, Duygu Sağıroğlu ve Yücel Çakmaklı'nın katılımları ile MTTB Sinema Kulübü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Buna toplantıda alınan kararlara göre; millî sinemanın en önemli görevi, Türk halkının öz değerlerini yakalamak ve sinema açısından bu değerleri yansıtmaktır. Aynı şekilde halkın değerlerinde içkin derin tarihi kültürel birikim, sosyal ve ekonomik değişimleri Türk toplumunda yaşayan Türk insanını anlatmaktır. Ayrıca sadece toplum içerisindeki yüzeysel görüntülerle ilgilenmeden bu görüntülerin neden ve nasıl oluştuğunun belirlenmesi de amaçlanmaktadır.

3.5.1. Birleşen Yollar (1970)

"Birleşen Yollar" filminde birden fazla dindar insan tipi dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Hayri dededir. Hayri dede, mahallenin sözü dinlenen saygın isimlerinden biridir. Çocukları çok sevmekte ve onlara sürekli ikramlarda

Filmin başından sonuna kadar zaman zaman bir dış ses araya girmekte ve konuyu hikâye etmektedir. Dış ses Rabia'nın hidayete ermesinden sonra kalabalıklar tarafından ziyaret edilmesini anlatırken şu ifadeye yer verir: "İnsanlar Rabia'yı kutsal bir koruyucu olarak tanıyor ve akın akın onu ziyarete koşuyorlardı!" Bu ifade İslam'ın tevhid ilkesiyle alenen çelişmektedir.

Buna toplantıda alınan kararlara göre; millî sinemanın en önemli görevi, Türk halkının öz değerlerini yakalamak ve sinema açısından bu değerleri yansıtmaktır. Aynı şekilde halkın değerlerinde içkin derin tarihi kültürel birikim, sosyal ve ekonomik değişimleri Türk toplumunda yaşayan Türk insanını anlatmaktır. Ayrıca sadece toplum içerisindeki yüzeysel görüntülerle ilgilenmeden bu görüntülerin neden ve nasıl oluştuğunun belirlenmesi de amaçlanmaktadır.

bulunmaktadır. Geleneksel ve sıcak komşuluk ilişkilerinin sürmesinden yanadır. Bu nedenle apartman kültürüne karşıdır. Mahalleye yapılan ilk apartmana karşı tepkisini “Onlar bizi beğenmez!” diyerek gösterir. Filmde apartman kültürü batılı yaşam tarzının bir sembolü olarak sunulmuştur. Hayri dede bu nedenle millî kültürün zıddı olarak gördüğü apartmana karşı çıkar. Feyza kocasından ayrılıp mahalleye tekrar döndüğünde ona yardım elini uzatan ve destek olan Hayri dededir. Sevimli, cana yakın bir adam olarak olumlu bir dindar portresi çizmektedir.

Filmde yer alan bir diğer dindar tip ise Feyza'nın dadısıdır. Feyza'ya en zor zamanlarında bir anne şefkatiyle kol kanat germiş, inançları sağlam bir kadındır. Feyza'ya çocukluğunda namazı ve diğer dini bilgileri öğretmek istemiş ve Feyza'nın babasının hışmına uğramıştır. Feyza kocasıyla sorunlar yaşayıp ayrılmanın eşğine geldiğinde, vakti zamanında Bilal'in kendisine hediye ettiği ama hiç okumadığı kitaplara bakmasını, o kitapların kendisine doğru yolu göstereceğini söyler. Duruşunda arifane bir tavır vardır. Filmde olumlu bir dindar tip olarak yer almakta ve geleneksel Türk kadını temsil etmektedir.

3.6. Ana Akım Türk Sineması ve Dindarlık Biçimleri

Geleneksel Türk sinemasının farklı akımlarında genel bir yaklaşımla daha çok düşünce (teorik) seviyesinde ele alınan din, ana akım sinema örneklerinde farklılaşan pratik örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Halit Refiğ, Yılmaz Güney ve Metin Erksan filmlerinde fikir (ideoloji) boyutunda tutum yansımaları olarak kullanılan dini konular, bu bölümde incelenecek filmlerde pratik yönleriyle ortaya çıkmaktadır. Pratik boyut ise dinin bireysel anlayış ve yorumunu ifade eden “dindarlık”la temsil edilmektedir. Ana akım

Türk filmlerinde görülen dindarlık ise “köy” ve “gecekondu” dindarlığı gibi kendi içerisinde farklılaşan özel formları anımsatmaktadır.

Popüler tür filmleri, yinelemelere dayanan, kolay anlaşılabilir, soyut kavramları irdelemeyen, hakikatin sorgulanmasına yer vermeyen ve benzersiz olma kıstasına uymayan özelliklere sahiptir (Abisel 1999: 13).

Köy veya köylü dindarlığı, dindarlığın sosyal tezahürleri sürecinde farklı özellikleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir: büyüsel unsurların özel bir yer işgal etmesi, kaderci ve teslimiyetçi bir dünya görüşünü öne çıkarması, ritüel ve dini törenler üzerinde ısrar etmesi, yüksek teolojik kavramsal spekülasyonlara fazla vermeden mitolojik zihniyetle uyum göstermesi, hurafe ve bidat olarak tanımlanan halk inanışlarının etkin olması. Geleneksel ve muhafazakâr bu özellikleri itibarıyla köy dindarlığı, daha çok sözlü kültüre dayalı “*geleneksel ve muhafazakâr halk dindarlığının*” özel bir türünü teşkil etmektedir (Günay 2005: 49).

Geleneksel Türk sinemasının farklı akımlarında genel bir yaklaşımla daha çok düşünce (teorik) seviyesinde ele alınan din, ana akım sinema örneklerinde farklılaşan pratik örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır.

3.6.1. Köy Filmleri: Hazal

Yönetmen Ali Özgentürk tarafından çekilen Hazal filmi, evlendirilmek istenildiği erkeğin ölmesi sonucu örfe uygun olarak aynı ailenin küçük (12 yaş) yaştaki çocuğuyla evlenmek zorunda kalan fakat aslında bir başkasını (Emin) seven köyün en güzel kızı Hazal’ın, sevdiği kişiyle öldürülmesiyle sonuçlanan köy konulu bir filmidir. Filmin temel özelliği, kurgusuna yerleştirilen dini unsurların halk inançlarının bir bölümünü oluşturan ve “*bidat ve hurafe*” kabul edilen inanç ve uygulamaların din olarak sunulmasından kaynaklanmaktadır. Filmde tespit edilen bu “*muharref*” inanç ve uygulamalar ise şunlardır: “başlık parası duası”, “bel büyü”, “kurban olarak horoz kesilmesi”, “Müslüman bireyin mutlaka bir tarikata intisap etmesi ve doğru yolu bulabilmesi için bir şeyhe bağlı bulunması”, “köylünün imam ve ağanın kulu olması” ve dini açıdan “teknik ve medeniyetin günah” olarak algılanması.

Hazal filminin yan karakteri köy imamı (aynı zamanda Şeyhtir), feodal düzenin temsilcisi ağanın yandaşı sıfatıyla statikleşmiş din anlayışıyla kültürel ve teknik modernleşmenin karşısında konumlandırılmış bir tip olarak temsil edilmektedir.

Hazal filminin yan karakteri köy imamı (aynı zamanda Şeyhtir), feodal düzenin temsilcisi ağanın yandaşı sıfatıyla statikleşmiş din anlayışıyla kültürel ve teknik modernleşmenin karşısında konumlandırılmış bir tip olarak temsil edilmektedir. İmamın din anlayışı, toplumsal hayatın gerçekliğini yakalayamamış ve öte dünyaya yönelmiş boyutu, kullandığı kavramlarla belirginleşmektedir.

İmamın din anlayışı, toplumsal hayatın gerçekliğini yakalayamamış ve öte dünyaya yönelmiş boyutu, kullandığı kavramlarla belirginleşmektedir.

İmamın bu kısa dini ders"inden anlaşılacağı üzere onun dünya işleri ile ilgisi, sadece dünyanın ahiret hayatına hazırlık yurdu olması yönüyledir. Fakat İmam, gerçek fonksiyonunu köye yol yapmak için gelen mühendis ve işçilere karşı gösterdiği tavırda ortaya koymaktadır. Gelişmişlik ve medenileşmenin sembolü olarak yol, fiziksel mesafeleri şehre doğru yakınlaştırdığı gibi zihinsel boşlukları da bilgiye doğru yöneltmenin formu şeklinde tanımlanabilir. Fakat kısıtlayıcı ve engelleyici yerel bağlardan kurtulmanın da simgesi olan yolu köyde istemeyen iki kişi bulunmaktadır. Birincisi köy imamı, ikincisi ise köyün ağasıdır. Her iki karakterinde "yol"a karşı olmalarının sebepleri farklı görünse de aslında her ikisinin de gerçek çabası, kendi çıkarlarını devam ettirebilmelerini sağlayan "yol"suz sosyal düzenin değişecek olmasıdır.

Ayrıca dini pratiklerin uygulayıcı rehberi özelliğiyle köy imamının filmde din adına gerçekleştirdiği tutum ve davranışlar da dikkat çekmektedir. Bu tutum ve davranışların ilki, evliliğin yöresel ve töresel adetlerinden kabul edilebilecek "başlık parası" için dua etmek, ikincisi intihar eden kızın cenaze namazının kılınmasının caiz olmadığına hüküm vermek ve sonuncusu ise yol işlerinde çalışmaya giden bir genci (Emin) günahkâr ilan etmektir.

3.6.2. Toplumsal Eleştirili Komedi Filmleri: Üçkâğıtçı

Natuk Baytan tarafından çekilen *Üçkâğıtçı* (1981) filmi, ölen babasının mallarını satmak için Almanya'dan köyüne dönen ve bazı tesadüfler sonucu adı "ermiş"e çıkan Rıfki karakterinin yaşadıkları olayları mizahi tarzda aktaran toplumsal güldürü türüdür.

Filmde, parodiye dönüştürülen “yağmur duası töreninde farklılaşan asıl unsur, hocanın, giyim ve kuşamı ile duanın gerçekleşmesi kendisinden istenilen kişilik olarak sunulmasıdır. Duaya giden köylüye rehberlik eden hocanın başında adet olduğu üzere beyaz bir sarık değil siyah bir fötr şapka bulunmaktadır.

Filmde ele alınan bir diğer unsur, iki farklı hoca tiplmesiyle din adamı olgusudur. Birinci tipleme, insanları din aracılığıyla sömüren ve eylemlerinin temelinde dini bir referans bulunmayan “sahtekâr hoca”, ikincisi ise insanların kendisine itibar etmediği “köy imamı”dır. Sahtekâr hoca, başında fötr şapkası, kirli uzun sakalı, elinde tespihi, cübbe görünümünde elbisesi ile zındık, kâfir, mendebur, yezit gibi sıfatlarla insanları tahkir ederken köy imamı intizamlı bir fes, sarık ve cübbesi, ceket ve kravatı, sakalsız fakat bıyıklı çehresi ile insanlara iyilikle davranmaktadır.

Sahtekâr hoca, yağmur yağdırma gibi doğa olaylarını kendisi aracılığıyla gerçekleştirebileceği iddia eder fakat köy imamı, Allah’ın işaret ettiği ilim üzere yağmurun hangi şartlarda yağdığını insanlara anlatmaya çalışır. Bu özellikleri sebebiyle bu iki din adamı karakteri, filmin anlatısı içerisinde iki farklı din algılamasının sonucu olarak sunulmaktadır. Arif Efendi karakteri aracılığıyla dini bilgi ve insani özelliklerden yoksun, insanları aldatan “yozlaşmış hoca”nın karşısında bilgisini ilimle temellendiren ve insanlara anlayışla yaklaşan “makul imam” Murat hoca yer almaktadır.

3.6.3. Köy ve Kent Arasında Gecekondu

Dindarlığı: Gelin

Dini inanç ve ritüellerin geleneksel dini hayat pratiklerinden farklı bir şekilde şehir ortamında tecrübe edilmesiyle de “kent dindarlığı” ortaya çıkmaktadır. Türk kentleşme tecrübesi, geleneksel

Ayrıca dini pratiklerin uygulayıcı rehberi özelliğiyle köy imamının filmde din adına gerçekleştirdiği tutum ve davranışlar da dikkat çekmektedir. Bu tutum ve davranışların ilki, evliliğin yöresel ve töresel adetlerinden kabul edilebilecek “başlık parası” için dua etmek, ikincisi intihar eden kızın cenaze namazının kılınmasının caiz olmadığına hüküm vermek ve sonuncusu ise yol işlerinde çalışmaya giden bir genci (Emin) günahkâr ilan etmektir.

Arif Efendi karakteri aracılığıyla dini bilgi ve insani özelliklerden yoksun, insanları aldatan “yozlaşmış hoca”nın karşısında bilgisini ilimle temellendiren ve insanlara anlayışla yaklaşan “makul imam” Murat hoca yer almaktadır.

ve kentsel değerlerden uzakta ama her ikisinden de bazı öğeler barındıran sentezleyici ve ortamın kendine özgü koşullarını üreten “arabesk” bir kültür ve zihniyet değişimiyle sonuçlanmıştır. Sosyal yapılanma içerisinde çarpık kentlileşmenin ürettiği yeni kentlilik durumunu ifade eden arabesk tarzın, dinsel söylemin kentsel hayata uyum veya çatışma sürecinde de belirgin olduğu ifade edilmektedir (Çelik 2006: 100).

Gelin, Yozgat’tan İstanbul’a göçen bir ailenin, büyük şehirde verdiği var olma savaşının hikâyesidir. Filmdeki tüm tipler Türk toplumunun özellikle 1950 sonrasındaki hızlı değişiminin çeşitli yanlarını simgeleyen tiplerdir (Dorsay 1989: 39). Filmde anlatılan aile görünürde geleneklerine sımsıkı bir şekilde bağlıdır. Ancak büyük şehrin acımasızlığı içerisinde, bir tutkuya dönüşen zengin olma hayali, sahip oldukları tüm insani değerleri yavaş yavaş kaybetmelerine sebep olmuştur.

Hacı İlyas, sakallı ve fötr şapka giyen bir tiptir. Sakallı oluşu onun dindarlığını, fötr şapka giymesi ise kapitalist bir burjuva özentisi içinde olduğunu simgelemektedir. Paraya düşkün bir adamdır. Para konusunda acımasızdır. Bunu sık sık ağzından dökülen şu cümle açıkça ortaya koymaktadır: “Hacı İlyas’ın lokmasını yemek öyle kolay değil.” Acımasızlığını dükkan kiralamak için görüştükları mülk sahibine karşı takındığı tavırda görmek mümkündür. Mülk sahibinin istediği kira miktarını vermezler, günlerce süren pazarlıktan sonra adamı açıkça tehdit ederek dükkanı kendi istedikleri fiyata kiralarlar. Bu durum Hacı İlyas’ın amansız kapitalist tarafını ortaya koymaktadır. Yine acımazlığının başka bir vechesini torununa karşı takındığı tavırda görebiliriz. Gelinini Meryem Osman’ı gizlice doktora götürür. Zira aile doktora gitmesine izin vermemiştir. Bu konuda Meryem’e hemşehrileri olan ve fabrikada işçi olarak çalışan bir karı koca yardımcı olurlar. Doktor Osman’ı muayene ettikten sonra, kalbinin doğuştan delik olduğunu ve ameliyat edilmezse çocuğun birkaç ay içinde öleceğini söyler. Meryem yalvarırcasına durumu Hacı İlyas’a söyler. Ama İlyas’ın gözünü para hırsı bürüdüğü için gelinin söylediklerine kulak asmaz. “Osman’ı nenesi bir güzel okur bir şeyciği kalmaz” diyerek gelinini susturur. Meryem evlenirken babasının taktığı bilezikleri bozdurup oğlunu tedavi ettirmek ister fakat bu para yeterli değildir. Hacı İlyas daha sonra Osman’ın tedavi parasını tamamlayacağına dair söz vererek bu parayı gelininden ister. Meryem çaresiz elindeki parayı verir. Fakat üzerinden aylar geçmesine karşın Hacı İlyas sözünde durmaz.

4. Yeni Türk Sineması ve Din

4.1. Kabul edilmiş Din Adamı Karakteri

Türk sinemasının başlangıcından 2000'li yıllara kadar çekilmiş, içinde din adamı unsuru bulunan filmlerde dışlanmış ve daraltılmış özellikleri ile imam - hoca tiplmelerinin, Yeni Türk sineması örnekleriyle yerini "sahici" karakterlere bıraktığını gözlemek mümkündür. Her ne kadar yeni Türk sineması filmleri arasında geleneksel imam tiplemesi örneklerine rastlansa da genel olarak 2000'li yıllardan itibaren dinin sosyolojik aktörü sıfatıyla din adamları, sinematografik imge tarafından sosyal bir gerçeklik olarak kabul edilmişlerdir. Filmsel bir tema olarak bu kabullenme, sosyolojik muhayyilede olguların toplumsal bağlamda ifade ettikleri anlamları, kendi gerçeklikleri üzerinden yapılandırma anlayışa dayandırılabilir. Çünkü son on yıllık zaman dilimine tekabül eden süreçte, tema ve karakter zenginliği açısından yeni bir atılım gerçekleştiren Türk sineması örneklerinde, icra ettikleri fonksiyonların karşılığı olarak elde ettikleri sosyal statülerinin indirgemeci ve yokumsamacı yaklaşımlardan uzak olduğu gibi temsil edildiği din adamı karakterlerine rastlamak mümkündür.

Bu yıllarda geleneksel Türk filmlerindeki din adamı temsillerinden farklılığın iki boyutta ortaya çıktığı görülmektedir. Birincisi yeni Türk sinemasında dini bir kişilik olarak yer alan karakterlerin çoğunluğu "resmi din görevli (imam)" sıfatına sahiptirler. İkincisi ise kendi aralarında tipoloji oluşturmaya imkân sağlayacak ölçüde farklı temsil edilen bu imamlar, köyün dışında "şehir" ortamında temsil edilmektedirler. Bu iki önemli nokta ise din adamının toplumsal gerçekliğe nüfuz edebilme kapasitesinin artmasına sebep olmaktadır.

4.2. Yeni Türk Sinemasında Din Adamı Tipolojisi Denemesi

Toplumsal dünyada gözlenen nesnelere, grupları, davranış şekillerini ve kültürel değerleri, aralarından soyut örnekler, tipler seçerek kategorileştirirken iki ya da daha fazla tip olarak kullanılan tipoloji, sosyal olguları kolaylıkla açıklamak için başvurulan sosyolojik analitiğin ilk basamağını oluşturmaktadır. Böyle bir işlemde en önemli unsur, nicelik değil, olgular arasında gözlemlenen temel niteliksel

Türk sinemasının başlangıcından 2000'li yıllara kadar çekilmiş, içinde din adamı unsuru bulunan filmlerde dışlanmış ve daraltılmış özellikleri ile imam - hoca tiplmelerinin, Yeni Türk sineması örnekleriyle yerini "sahici" karakterlere bıraktığını gözlemek mümkündür.

Bu yıllarda geleneksel Türk filmlerindeki din adamı temsillerinden farklılığın iki boyutta ortaya çıktığı görülmektedir. Birincisi yeni Türk sinemasında dini bir kişilik olarak yer alan karakterlerin çoğunluğu “resmi din görevli (imam)” sıfatına sahiptirler. İkincisi ise kendi aralarında tipoloji oluşturmaya imkân sağlayacak ölçüde farklı temsil edilen bu imamlar, köyün dışında “şehir” ortamında temsil edilmektedirler. Bu iki önemli nokta ise din adamının toplumsal gerçekliğe nüfuz edebilme kapasitesinin artmasına sebep olmaktadır.

özelliklerdir (Kirman 2004: 231). Din sosyolojisi çalışmalarında tipolojik yöntemin uygulanışını, Durkheim’in “intihar tipleri”, Tönnies’in “toplumsal tipolojisi”, Max Weber’in “ideal tip”, Joachim Wach’ın “dini gruplar, otorite ve din-devlet ilişkileriyle ilgili tipolojileri”, Gustav Mensching’in “dini cemaat, teşkilat ve önder tipleri”ne kadar birçok alanda görmek mümkündür (Günay 1999: 259).

Yeni Türk sinemasında *The İmam* (2005), *Âdem’in Trenleri* (2006), *Hayatın Tuzu* (2009), *Uzak İhtimal* (2009) ve *Eşrefpaşalılar* (2010) filmlerindeki imam karakterleri, bu tipoloji denemesinin temelini oluşturmaktadır. Böylece din adamı tipolojisi denemesi, “yobaz imam”, “klasik imam”, “çağdaş imam”, “modern imam” ve “vizyoner imam” kavramlarıyla değerlendirilecektir.

4.2.1 Yobaz İmam: Adem’in Trenleri

Geliştirilmeye çalışılan din adamı tipoloji denemesinde “yobaz imam” kavramı ile kılık kıyafetinden dini zihniyet algısına kadar olumsuz tasvir edilen, insani özellikleri ön planda tutulmayan toplum içerisinde sınırlı saygınlığını kişisel farklılıklarından değil sahip olduğu dini itibar üzerinden elde eden dar kalıplara indirgenmiş bir karakter anlatılmak istenmektedir.

Adem’in Trenleri filminde dikkat çeken dindar insan tipi Hasan Hoca’dır. Fakir bir adamdır. Köyden köye dolaşarak geçici-ücretli imamlık yaparak geçinmektedir. Heybetli bir görüntüsü ve pek de gülmeyen bir yüz ifadesi vardır. Konuşması biraz ağdalıdır. Başında örme bir takke ve sırtında bir abayla dolaşmaktadır. Ramazan ayı sebebiyle imamlık yapmak için geldiği istasyonda çocukları da okutmakta ve onlara bir takım dini bilgiler vermektedir. Ölümle ilgili, kıyametle ilgili ve cehennemle ilgili anlattığı bilgiler, çocuklarda korkuya sebep olur. Yine de çocuklar derslerine aksatmadan devam ederler.

Hasan Hoca sinemasal anlamda bir tip olmaktan daha çok bir karakter özelliği göstermektedir. Bir koca olarak, üvey de olsa bir baba olarak taşıdığı sorumluluklar ve yaşadığı ruhsal çatışmalar, zaafı ve bastırılmış duygularıyla o, tek bir yönüyle ortaya çıkan bir tip değil, komplike bir kişilik, bir karakter olarak tasarlanmıştır.

Hasan Hoca karakteri, dindarlığında samimi ve ölçülü ama bir takım kişisel zaafı olan bir tip olarak kompoze edilmiştir. Hatalarından ders çıkararak, insan olmanın bütün zaafını üzerinde barındıran gerçekçi, klişelerden uzak bir dindar tip olarak sunulmuştur. Onunla ilgili en güzel saptamayı filmin küçük kahramanlarından, Hoca'nın mescitteki öğrencilerinden Adem yapar. Hoca "Ben nasıl biriyim sizce?" diye sorunca Adem; "İlk geldiğinde zalim, sonra mübarek adam, şimdi de zavallı! Yani annem öyle diyor!" diye karşılık verir. Buradaki zavallılık Hacer'in gitmesiyle yapayalnız kalıverecek olmasındandır. Kişilik anlamında bir aşığılanmayı içermemektedir.

4.2.2. Klasik İmam: Hayatın Tuzu

Klasik İmam, teşkilatlanmış bir dinin toplumsal pratiği olarak din hizmetleri, dönemseller uygulamalardaki değişikliklerle birlikte tarihi devamlılık içerisinde kendisine ait bir meslek grubunu da oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde farklı dini unvanlara sahip insanlar tarafından oluşturulan din hizmetleri sınıfı, resmi kanunların kendilerine tahsis ettiği alan içerisinde faaliyet göstermektedirler. Bu din hizmetleri sınıfına mensup kişiler tarafından gerçekleştirilen dini faaliyetlerin temel özelliği ise resmi bir görev niteliği taşımasıyla farklılaşmaktadır. Bu hâliyle günümüz Türk toplumunda dinin toplumsala yönelik uygulamalarını resmi bir kimlik altında gerçekleştiren imam, müezzin, vaiz ve müftülerin oluşturduğu "din görevliliği" mesleğinden bahsetmek mümkün hâle gelmektedir. Aynı zamanda din görevlileri, sosyal hayat içerisinde örgütlenen farklı cemaat ve cemiyet yapılanmaları çerçevesinde dini faaliyetlerde bulunan aktörlerden ayrılmaktadır.

Toplumsal dünyada gözlenen nesnelere, grupları, davranış şekillerini ve kültürel değerleri, aralarından soyut örnekler, tipler seçerek kategorileştirirken iki ya da daha fazla tip olarak kullanılan tipoloji, sosyal olguları kolaylıkla açıklamak için başvurulan sosyolojik analitiğin ilk basamağını oluşturmaktadır.

Hasan Hoca karakteri, dindarlığında samimi ve ölçülü ama bir takım kişisel zaafı olan bir tip olarak kompozite edilmiştir. Hatalarından ders çıkaran, insan olmanın bütün zaaflarını üzerinde barındıran gerçekçi, klişelerden uzak bir dindar tip olarak sunulmuştur.

Hayatın Tuzu, filminde Şahsuvar karakteri ile temsil edilen imam, klasik din görevlisi tipolojisine uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Bitlis'in tarihi camilerinden birinde imamlık yapan Şehsuvar, takkeli, elinde tespihi, bıyıklı, sigara içen, güzel sesli, gençliğinde türkü kaseti çıkarmayı denemiş ama plakçının kendisini dolandırması sebebiyle başarılı olamamış ve evlenmek üzere olduğu kızın başka birisine kaçmasıyla hiç evlenmemiş hayata kırgın, içinde yaşadığı sosyal çevre tarafından saygı duyulan bir karakterdir. Sahip olduğu naif ve sıradan özellikleri dolayısıyla Şehsuvar'ın yaşadığı bölgede oluşturduğu toplumsal kimlik, çevresindekilerin saygı ile karşıladığı imamlık görevi üzerinden değil, sahibi insani nitelikleri üzerinden tanımlanmaktadır.

Filmde Şehsuvar, cami, Kur'an kursu veya herhangi bir dini ortamda değil sosyal hayatın içinde bir birey olarak temsil edilmektedir. Çünkü o da bir insandır ve günlük hayatın uğraşları arasında açık bir şekilde ortaya konulan bu temel insanlık vasfı, görevi gereği sürekli dini mesaj verme kaygısından

bağımsız bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Zaten filmin ana teması, başkarakter Şehsuvar'ın imamlık görevi değil, kaybolmuş genç bir kıza ait fotoğrafı ailesine ulaştırma sürecinde yaşadığı olaylardır. Yani filmde imamlık olgusu, arka fon olarak sunulmaktadır. Çünkü Şehsuvar karakteri, gündelik işlerle hayatına devam ederken imam olduğu da seyirci tarafından anlaşılabilir şekilde kurgulanmıştır.

4.2.3. Çağdaş İmam: Uzak İhtimal

Uzak İhtimal filminde dikkat çeken dindar insan tipi Müezzın Musa'dır. Fahri imamlık yaparak geçimini sağlamış ve oğluna da dini tahsil aldırılmış bir babanın oğludur. Terbiyeli ve mutedil bir kişiliğe sahiptir. Caminin yaşlı imamına son derece saygılı davranmaktadır. Cemaatten yaşlı olanların elini öpecek kadar tevazuu sahibidir. Bu davranışlarıyla kısa sürede cemaate kendini sevdirebilir. Musa aynı zamanda entelektüel bir kimliğe sahiptir. Kitaplarla arası iyidir. Osmanlıca bilmektedir. İnsanlarla diyalogu adab-ı muaşeret kuralları çerçevesindedir. Gayri Müslimlere saygıyla yaklaşır. İnsanları incitecek tek bir sözü ve davranışı görülmemektedir. İnsanlara karşı cömert ve misafirperverdir. Kadınlara karşı

edep dairesinde hareket eder. Onların gözlerine doğrudan bakamayacak kadar hayâ sahibidir. Ancak bu durum abartılı bir çekingenliğe dönüşmemektedir. Musa gayri Müslim komşusu Clara'ya aşık olur. Kendini bu aşktan uzak tutamaz. Davranışlarıyla, edepli bir biçimde ona olan aşkını gösterir. Ama asla sözlü olarak ifade edemez. Clara'nın mahrem alanına kadar asla sokulmaz. Musa, filmde hiçbir olumsuz davranış sergilemez. Aşkını ölçülü bir biçimde kendi iç dünyasında yaşar. Onun bu ilkeli ve mesafeli duruşu izleyicilerin onunla özdeşleşmesini sağlamaktadır. Musa'nın, izleyicinin gözünde yücelen, samimi ve ölçülü bir dindar tip olduğu görülmektedir.

Filmde temsil edilen Musa karakteri, mevcutlardan farklı veya değişmeye başladığı kabul edilen din adamı profiline bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Çünkü özellikle son yıllarda farklı özellikleri ile gündeme getirilen din görevlileri dikkat çekmektedir. Bu görevliler, "din(i) işlerin" dışında sosyal, kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetleri dolayısıyla "yeni nesil imam" olarak da isimlendirilmektedirler (Dilek 2008: 40). Bu din görevlilerinin resmi görevlerinin dışında faaliyet gösterdikleri alanlar da çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik resim, musiki, hat sanatı, spor hakemliği gibi spor ve sanat çalışmalarının yanında yabancı dil ve yüksek lisans, doktora gibi bilimsel çalışmalarla ortaya çıkmaktadır. Böylelikle din görevlileri, sosyal konulara gösterdikleri ilgi aracılığıyla toplumsal ve kamusal imajlarını değiştirmeye yönelmektedir (Çakmakçı 2009).

4.2.4. Modern İmam: The İmam

The İmam filminde üç farklı dindar tip dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Mehmet Hoca'dır.

Son derece nazik bir adamdır. Sakalları yoktur. Aşırıya kaçmayan bıyıkları ve son derece sade bir giyimi vardır. Kanser hastası olduğu için köyün camisine kendi yerine imamlık yapacak birini aramaktadır. Tek derdi, köylülerin camiden uzaklaşmaması,

Filmde temsil edilen Musa karakteri, mevcutlardan farklı veya değişmeye başladığı kabul edilen din adamı profiline bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Çünkü özellikle son yıllarda farklı özellikleri ile gündeme getirilen din görevlileri dikkat çekmektedir. Bu görevliler, "din(i) işlerin" dışında sosyal, kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetleri dolayısıyla "yeni nesil imam" olarak da isimlendirilmektedirler.

Filmdeki ikinci dindar tip köyün marangozu Hacı Feyzullah'tır. Dini bilgileri sağlamdır. Fakat sert mizaçlı birisi olduğu için sürekli insanların kalbini kırmaktadır. Köye sonradan gelip yerleşmiş olan Göçerilileri pek sevmez. Onları afyoncu olarak nitelendirir. Çocuğuna ve eşine karşı da sürekli sert tavırlar takınır.

cemaatin dağılmasıdır. Samimi bir dindar profili çizer. Hasta yatağında bile namazını ihmal etmez. Hâlimden hiç şikâyetçi olmamaktadır. Tevekkül ehli bir adamdır. Olumlu bir dindar tiptir.

Filmdeki ikinci dindar tip köyün marangozu Hacı Feyzullah'tır. Dini bilgileri sağlamdır. Fakat sert mizaçlı birisi olduğu için sürekli insanların kalbini kırmaktadır. Köye sonradan gelip yerleşmiş olan Göçerilileri pek sevmez. Onları afyoncu olarak nitelendirir. Çocuğuna ve eşine karşı da sürekli sert tavırlar takınır. Filmde hiç güldüğü görülmemektedir. Hafızlığa çalıştırdığı oğlu Tarık'ı sürekli dövmeğe, onun oyun oynamasına, başka çocuklarla gezip eğlenmesine izin vermemektedir. Kısa sakalları olan ve başında daima namaz takkesiyle dolaşan bir tiptir. Oğlunun da namaz takkesini çıkarmasına izin vermez. Dindarlık vizyonu Allah'ın merhametli ve bağışlayıcı oluşunu değil, hesap sorucu ve cezalandırıcı vasfını ortaya çıkartmaktadır. Sertliği izleyicinin gözünde onu mahkûm etmektedir. Filmin sonunda kendisinden kaçıp saklanan oğlunu bulmak için deli divaneye dönmesi, oğlunu bulduğunda sevincini kendisinden hazzetmediği Emre Hoca'ya sarılarak göstermesi olumsuz olan imajını olumluya çevirir. Artık kalbi yumuşamış ve olumlu bir tipe dönüşmüştür.

Filmdeki diğer dindar tip filmin başkahramanı olan Emre'dir. Cenaze yıkamaktan korktuğu için imamlık fikrine hiç sıcak bakmamış, tercihini yurt dışında okumaktan yana kullanmış, İmam Hatip Lisesi mezunu bir bilgisayar mühendisidir.

Harley Davidson motoruyla köye gelen güneş gözlüklü, deri ceketli, tişörtlü, kot pantolonlu ve uzun saçlı bir görünümle köylünün karşına çıkan Emre, halkın alışık olduğu bir imam tipi değildir. Cami ve cami hizmetleri gibi alanlardaki faaliyetleri fazlaca yansıtılmayan bu yeni imam, iki temel özelliğiyle ön plana çıkar. Birincisi, çocukların binmek için can attığı ve peşinden koştukları motor ve camide çocuklara kullanmayı öğrettiği dizüstü bilgisayar. Bu iki teknik alet, yüklendikleri zamansal anlamları özgürlük (motor) ve bilgiyi (bilgisayar), imamın temsil ettiği karakter üzerinden icra ederler ve mesaj bu şekli ile iletilir: Artık imam dediğimiz kimseler klişe davranışlardan uzak, kişisel özelliklerini ortaya koyabilen ve çağın gerekliliklerini yeni bir söylem geliştirerek yerine getiren insandır. Bu yeni

söylem, imamın Cuma hutbesinde net bir şekilde görülmektedir. Emrullah hoca, hutbeye geleneksel bir hitapla (muhterem cemaat, değerli Müslümanlar vb.) değil oldukça hümanistlik yaklaşımıyla “güzel insanlar” (hutbe içerisinde 3 defa tekrarlar) hitabıyla başlar ve içeriğinde ise yine alışılmış konulardan değil çocuk eğitiminde sabır, sevgi gibi konulardan bahseder. Bu yöntemi ise camiye okumaya gelen çocuklara şefkatle yaklaşarak onlara dizüstü bilgisayarında oyun oynatarak, köyün içerisinde motorla dolaştırarak gösterir. Hocanın rahat davranış ve tavırları, yağmur altında traktörü çamura saplanan bir genç kıızı motorunun arkasına bindirmesi kahve önünde oturan cemaatin önünden geçerek kıızı evine bırakmasıyla doruğa ulaşır. Bu hareketi dolayısıyla ve hakkındaki dedikodular da açıkça konuşulmaya başlanır. Hoca yaptığı iyiliğin sonunda hakkında çıkarılan dedikoduları, Hz. Aişe’ye atfen İslam tarihinde “İfk Olayı” olarak bilinen hadise ile açıklamaya çalışır ve bunun normal bir yardım olarak görülmesini ister.

Filmdeki diğer dindar tip filmin başkahramanı olan Emre’dir. Cenaze yıkamaktan korktuğu için imamlık fikrine hiç sıcak bakmamış, tercihini yurt dışında okumaktan yana kullanmış, İmam Hatip Lisesi mezunu bir bilgisayar mühendisidir.

4.2.5. Vizyoner İmam: Eşrefpaşalılar

Yönetmen Hüdaverdi Yavuz tarafından çekilen *Eşrefpaşalılar* (2010) filminde mahalle hocası karakteriyle temsil edilen imam tiplmesi bu bölümde incelenen diğer beş filmin imam karakterleriyle farklılık arz etmektedir. Bu farklılık öncelikle hocanın sadece cami işleri ile meşgul olmaktan daha çok dini, “sosyal bir değişim projesi” olarak pratiğe aktarmaya çalışan “karizmatik” yapısında ortaya çıkmaktadır. Çünkü film, hocayı camide konumlandırmadığı gibi gerçekleştirdiği faaliyetleri de sadece “dini” olanla sınırlandırmamaktadır.

Eşrefpaşalılar filminin hocasını imam tipolojisinde farklı kılan unsurlardan birincisi, hocanın kendisini “imam” veya “hoca” olarak değil de “görevli”, “memur” gibi kavramlarla tanımlamasıdır. İkinci olarak ise hocanın cami ile olan ilişkisinde ortaya çıkmaktadır. Zira film boyunca (sadece filmin sonunda) hoca caminin içinde görülmemektedir. Çünkü zaten “atandığı” cami, on beş yıldır herhangi bir imamın görev yapmadığı metruk bir tarihi camidir. Hocanın mahalledeki icraatlarından bir tanesi de bu camiyi tamir ve tadilat ettirerek hizmete açmasıdır. Fakat bu diğer faaliyetlerinin yanında rutin bir görev olarak kalmaktadır. Fakat vizyoner imam olarak tanımladığımız hocanın en büyük özelliği, resmi bir çerçeveye tanımlanan

Artık imam dediğimiz kimseler klişe davranışlardan uzak, kişisel özelliklerini ortaya koyabilen ve çağın gerekliliklerini yeni bir söylem geliştirerek yerine getiren insandır.

görevini, “dini” alandan “sosyal” alanlara doğru yöneltmesiyle ortaya çıkmaktadır. Kimsesiz çocukları koruması altına almak, çocuklara derslerinde yardımcı olmak, hırsız çalmaktan vazgeçirmek, din olarak kabul gören batıl ve hurafeleri ortadan kaldırmak, gayri meşru işlerle (uyuşturucu gibi) uğraşan “kabadayı”yı kötü işlerden uzaklaştırmak ve mahalle sakinleriyle “sohbeti etmek” gibi faaliyetlerle bu sosyal alanın uzantıları da belirginleşmektedir. Sosyal hayatın farklı kesimlerini kuşatan bu faaliyetlerin merkezini ise “mahalle” oluşturmaktadır. Bir din görevlisinin memuriyet sınırları içerisinde belirlenen dini bir mekân olarak caminin, *Eşrafpaşalılar* filminde yerini mahalle kahvehanesine bıraktığı görülmektedir. Böylelikle sosyal paylaşım merkezi

olarak kahvehane, hocanın insanlara ulaşabilmek için tercih ettiği dindışı bir alana tekabül etmektedir.

Bu filmde araştırmamıza konu olan dindar insan tipi “Hoca”dır. İdeal bir tip olarak kompoze edilmiştir. Bu nedenle adı yoktur. Filmde asla “Hoca” olmaktan başka bir kimlikle anılmamaktadır. Filmin mesajı doğrudan doğruya bu tip üzerinden verilmektedir. Hoca, yanında bir çanta dolusu kitap taşıyan, başka da hiçbir eşyası olmayan biridir. Entelektüel biri olduğu her hâlden bellidir. Saçları toplu ve özenle taranmış, ince ve kısa bıyıklı ve sakalsızdır. Giyimi son derece sadedir. Konuşması nazikçedir. Filmde sesini yükselttiği hiç görülmemektedir. Cesur ve korkusuzdur. Birkaç kez ölümle tehdit edilir. Bu tehditlere soğukkanlı bir biçimde verdiği tek cevap “Allah büyüktür” demekten ibarettir. Mahalleye ilk geldiğinde karşılaştığı manzara, ekmek çaldığı için tüm esnafın peşine düşüp ölümüne kovaladığı bir çocuğun canhıraş kaçarken ayaklarının dibine yığılivermesidir. Çocuğu şefkatle tutup yerden kaldırır. Daha sonra o çocukla ikinci kez aynı şekilde karşılaştığında, adının Abdullah olduğunu, kimsesiz olduğunu öğrenir ve onu yanına alır. Hoca’nın bir evi yoktur. Camide kalmayı tercih eder. Filmde yalnızken ya dua ederken görülmektedir ya da kitap okurken. Sık sık mahallenin kahvesine gider, insanlarla orada sohbet eder.

Bu filmdeki dindar tip olan “Hoca” tipi, ideal bir dindar tip olarak tasarlanmış, olumlu ve seyircinin gözünde yücelen bir dindar tip olarak dikkat çekmektedir.

Sonuç

Türk Sinemasında önemli bir yer tutan dindar insan tipi, Türk Sinemasının din ve dindarlık meselesine nasıl baktığı konusunda önemli veriler sunmaktadır. “Bir filmin bir karakteri, bir tipi ele alışı, o filmin şifrelerini çözmek için son derece yararlıdır”(Gabbard 2001: 37). Yaptığımız araştırma göstermiştir ki; dindar insan tipinin Türk Sinemasında ele alınışı filmlerin yapıldığı dönemlere göre, yönetmenin mensup olduğu akımlara ve ideolojilere göre farklılıklar göstermektedir. 1960’lı yıllardan başlayarak 1990’lı yıllara kadar olan süreçte Türk Sinemasında dindar insanın ele alışı tarzı açık ve net bir biçimde din olgusuna karşı mesafeli bir duruşun resmini sunmaktadır. Söz konusu filmlerin yapıldığı dönemin ideolojik yapılanmaları ve bu dönemde Türk Sinemasına yön veren çevrelerin ideolojik yaklaşımları, dindar insan tipinin oluşturulma sürecinde etkin rol oynamıştır. Kalıp düşüncelerle konuya yaklaşım gösteren çevreler, senaryo yazımı ve film yapımı sürecinde, gerçeğe dayalı bir araştırma ve bilgilenme çabasına girmeksizin, kendileri açısından bazen bilinçli bir biçimde bazen de bilinç dışı faktörlerin devreye girmesiyle, fazlasıyla karikatürize edilmiş, olumsuz imajlarla dopdolmuş dindar insan stereo tiplerini oluşturmuşlar ve yıllar boyu bu tiplere sinema filmlerinde yer vermişlerdir.

Kaynaklar

ABİSEL, Nilgün, “Nasıl Yaşıyor Nasıl Düşünüyoruz?”, *Türk Sinemasında Demokrasi Kavramının Gelişmesi*, drl. ABİSEL-Onaran-Köker (1994), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 85–87–101

ABİSEL, Nilgün (1999), *Popüler Sinema ve Türler*, İkinci Baskı, İstanbul: Alan Yayıncılık, s., 13

ABİSEL, Nilgün (2005), *Türk Sineması Üzerine Yazılar*, Birinci Baskı, Ankara: Phoneix Yayınevi, s. 22–23

ÇELİK, Celalettin (2006), “Kentsel Dindarlık –Kentlilik Tecrübelerinde Farklılaşan Dindarlıklar”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, (Ed. Ünver Günay, Celalettin Çelik), Birinci Baskı, Adana: Karahan Yayınları, s., 100

Türk Sinemasında önemli bir yer tutan dindar insan tipi, Türk Sinemasının din ve dindarlık meselesine nasıl baktığı konusunda önemli veriler sunmaktadır. “Bir filmin bir karakteri, bir tipi ele alışı, o filmin şifrelerini çözmek için son derece yararlıdır”. Yaptığımız araştırma göstermiştir ki; dindar insan tipinin Türk Sinemasında ele alınışı filmlerin yapıldığı dönemlere göre, yönetmenin mensup olduğu akımlara ve ideolojilere göre farklılıklar göstermektedir.

- DALDAL, Aslı, **1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik**, s. 123
- DORSAY, Atilla. (1989), **Sinemamızın Umut Yılları**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ESEN Şükran Kuyucak (2010), **Türk Sinemasının Kilometre Taşları**, İkinci Basım, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. 19–33
- GABBARD, Glen O. ve Gabbard, Krin (2001). **Psikiyatri ve Sinema**. çev: ERADAM, Yusuf SATILMIŞOĞLU, Hasan İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık.
- GÜNAY, Ünver (1999), **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, İstanbul: Erzurum Kitaplığı, s. 259
- KARAKAYA, Handan, **Türk Sinemasında Din Adamı Tipleme**, s. 160
- KIRMAN, Mehmet Ali (2004), **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınları, s. 231
- ONARAN, Alim Şerif (1981), **Muhsin Ertuğrul Sineması**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 197–206
- ÖZDALGA, Elisabeth, **İslamcılığın Türkiye Seyri –Sosyolojik Bir Perspektif-**, çev: TÜRKOĞLU, Gamze (2006), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 13–22
- ÖZON, Nijat (1995), **Karagözden Sinemaya Türk Sineması ve Sorunları**, 2. Cilt, Ankara: Kitle Yayınları, s. 230-232
- TEZCAN Mahmut (1997), **Türk Kişiliği ve Kültür –Kişilik İlişkileri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.107
- YAĞIZ Nebat (2009), **Türk Sinemasında Karakter ve Tipler –Türk Sinemasının Türk Toplumuna Bakışı 1950–1975 Dönemi-**, İstanbul: İşaret Yayınları, s. 27

Tezler

- AKSOY, Ahmet, **Türk Sinemasında Dindar İnsan Tipolojisi**, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2010.
- CANDEMİR, Özden, **Türk Sinemasında Dini Filmler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1986, s.19
- İRİ, Murat, **Türk Sinemasında Ulusal Kimliğin İnşası (1923-1946 Dönemi)**, Ç.Ü.S.B.E., Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı, Danışman. Prof. Dr. Edibe Sözen, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2004, s. 211
- KARAHAN Ahmet Hamdi, **Türk Toplumunda İmam İmajı: İstanbul Örneği**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 172–173
- YENEN, İbrahim, 2011. **Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Türk Sinemasında Din Dindarlık ve Din Adamı Olgusu**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara

Sürelî Yayınlar

- DİLEK, Nursel, **“Türkiye'nin Yeni Nesil İmamları”**, Aksiyon Dergisi, Sayı:720, 22 Eylül 2008, S., 40
- ÇAKMAKÇI, Nuray, **“İmamın Dört Hali”**, Hürriyet Gazetesi, 13.12.2009
- GÜNAY, Ünver, **“Köylülük ve Din”**, Türk Yurdu Dergisi, Cilt 25, Sayı 217, Ankara, Eylül 2005, s., 49
- MAKTAV, Hilmi, **“Cumhuriyet'in Sinemacısı Muhsin Ertuğrul”**, Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı:227, Kasım 2002, s., 52

İnternet

- COŞKUN, Mahmut Fazıl, **“Dinci Bir Filmde Kimse Oynamak İstemiyor!”** (Röportaj. Sanem Altan), <http://pazarvatan.gazetevatan.com/yazardetay.asp?yaid=75&hid=13451> 25.01.2009

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KÜRESEL SİYASET İÇİNDEKİ YERİ: GÜVENLİK BOYUTU KAPSAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

DOÇ. DR. BİLAL KARABULUT

Giriş

İdealist paradigmanın en temel tezlerinden biri uluslararası örgütler ve uluslararası hukuk kuralları marifetiyle küresel barış ve güvenliğin sağlanacağı yönündeydi. Bu teoriden esinlenen İngiltere ve Fransa'nın öncülüğünde, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Fakat bu örgüt tam anlamıyla başarısız bir uluslararası örgüt örneği olarak ortaya çıkmıştır. Zira ne İkinci Dünya Savaşı'nın önüne geçebilmiş ne de iddia edildiği gibi küresel güvenliğin teminatı olabilmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan büyük yıkım, insanoğlunun bir daha böylesi bir felakete karşılaşmaması için, daha savaş devam ederken, dönemin büyük güçlerini harekete geçirmiştir. Kuruluşu öncesinde çok sayıda görüşme ve toplantı yapılan Birleşmiş Milletler (BM), küresel barış ve güvenliğin teminatı olacak bir örgüt olarak tasarlanmış ve kurulmuştur. Fakat, Soğuk Savaş döneminde örgütün dönemin iki süper gücü ABD ve SSCB'nin oyun sahası olarak kullandıkları bir mekanizma olduğu gerçeği anlaşılmıştır. Örgüt her ne kadar dekolonizasyon süreçlerinde, insan hakları hukukunun gelişmesinde, ekonomi ve çevre gibi alanlarda göreceli bir başarı yakalamış olsa da tüm bu çabalar, "örgütün beş büyük devletin" kontrolünde olduğu gerçeğini de değiştirmemiştir.

* Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

Günümüzde ise BM'nin bu görüntüsü değişmemiştir. Örgüt, bugün hemen her konuda küresel barış ve güvenliğin korunması adına faaliyetler yürütmekte, uzmanlık kuruluşları aracılığıyla kurduğu ağlarla dünya üzerindeki hemen her coğrafyada etkisini hissettirmektedir. Lakin tüm bu çabalar Güvenlik Konseyi ve veto gerçeğinin gölgesinde kalmaktadır. Zira, Güvenlik Konseyi'nin işleyiş mekanizması diğer dünya devletlerinin örgüte duyduğu güveni minimize etmektedir.

Bu kapsamda, çalışmada BM'nin güvenlik boyutu irdelenecek olup, doğal olarak genel bir çerçeve çizmeye çalışılacaktır. Zira, BM gibi devasa bir yapımanın güvenlik alanındaki tüm faaliyetlerini derinlemesine analiz edebilmek için belki ciltlerce kitap yazmakla mümkündür. Örneğin çevre güvenliği konusunda başlı başına bir kitabın konusu olabilir. Ya da örgütün sağlık güvenliği alanındaki faaliyetleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Belki de en önemlisi örgütün kuvvet kullanma tekeli elinde bulundurması hasebiyle yüklenmiş olduğu askeri misyon başlı başına derinlemesine analiz edilmesi gereken bir konudur. Fakat, bu çalışma bilimsel ve metodolojik açıdan tek tek bu alanları irdelemek yerine örgütün güvenlik alanındaki küresel konumunun genel bir resmini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde BM'nin tarihsel, hukuksal ve kurumsal arka planı ortaya konmaya çalışılacaktır. Sonrasında BM'nin küresel güvenliğin korunmasındaki rolü irdelenecek olup, nihai aşamada ise örgütün güvenliği yeniden düşünme sürecindeki adımları ele alınacaktır. Sonuç kısmında ise örgütün küresel barış ve güvenliği koruma noktasındaki rolü eleştirel bir bakış açısıyla sorgulanacak olup ne gibi yapısal reformlarla mevcut görüntüsünden kurtulabileceği tartışılacaktır.

Birleşmiş Milletler'in Tarihsel, Hukuksal ve Kurumsal Arka Planı

BM ifadesinin ilk resmi kullanımı dönemin Amerikan Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in görüşmeleri sonucunda ortaya çıkan Atlantik Şartı ile olmuştur. Ocak 1942'de, 26 devlet, BM Deklarasyonu'nun imzalamışlardır. 1944'de ise şimdiki beş daimi devletin dördünün (Çin, ABD, İngiltere ve SSCB) yetkilileri ABD'de, Dumbarton Oaks'da, bir araya gelerek örgütün yapısını belirlediler.(Griffiths ve O'Callaghan, 2003:316) Sonrasında BM Şartı, 26 Haziran 1945 tarihinde, San Fransisco'da, Çin, Fransa, ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere başta olmak üzere 50 kurucu üyenin temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Daha sonra Polonya'nın da katılımıyla bu rakam 51'e çıkmıştır. BM'nin resmi olarak kuruluş tarihi ise 24 Ekim 1945'dir. (<http://www.un.org/en/aboutun/history/>)

BM Şartı; örgütün kurumsal yapılanması, prensipleri, işlev ve sorumluluk alanlarını düzenleyen 111 maddeden mürekkeptir.(Evans ve Newnham, 1998: 551) BM'nin altı temel organı vardır. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik

ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekretarya. Bunun yanında 15 tane uzmanlık kuruluşu ve çok sayıda program ve komisyon BM çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir. (<http://www.un.org/en/aboutun/structure/index.shtml>)

Genel Kurul ana istişare organıdır. Tüm üye ülkelerin birer oy hakkı bulunan temsilcilerinden oluşur. Barış ve güvenlik, yeni üyelerin katılımı, bütçe gibi önemli konuları ilgilendiren kararlarda üçte iki çoğunluk gereklidir. Diğer konuları ilgilendiren kararlar salt çoğunlukla alınır. Genel Kurul'un Antlaşma'da belirtilen görev ve yetkileri şunlardır:

- Silahsızlanma ve silahların kontrolünü öngören düzenlemeler dâhil olmak üzere uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik konuları ele almak ve tavsiye kararları vermek;
- Güvenlik Konseyi'nde ele alınan ihtilaflar ve konuları kapsamamak üzere Dünya barışı ile ilgili konularda oturumlar düzenlemek ve tavsiye kararları almak;
- Güvenlik Konseyi'nde ele alınan ihtilaflar ve konular hariç olmak üzere Antlaşma kapsamına giren konularda ve BM organlarının görev ve yetkilerini kapsayan başlıklarda oturumlar düzenlemek ve tavsiye kararları almak;
- Uluslararası siyasi işbirliğini, uluslararası hukukun geliştirilmesi ve tedvini, herkesi kapsayan temel insan hak ve özgürlüklerinin hayata geçirilmesi ve ekonomik, toplumsal, kültürel, eğitim, sağlık alanlarında uluslararası işbirliği sağlanması için çalışmalara başlamak ve tavsiyede bulunmak;
- Kökeni her ne olursa olsun milletlerarasındaki dostça ilişkileri bozacak herhangi bir sorunun barışçıl yolla çözülmesi konusunda tavsiyede bulunmak;
- Güvenlik Konseyi ve diğer BM organlarının vereceği raporları değerlendirmek;
- Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan üyelerini, Ekonomik ve Sosyal Konsey

Bu kurumlar arasında en öne çıkanı ise Güvenlik Konseyi'dir. Zira uluslararası barış ve güvenliği koruma noktasında örgütün en yetkili organıdır. Güvenlik Konseyi Çin, ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın daimi üyesi olduğu ve alınan kararları veto edebildiği on beş üyeli bir yapılanmadır.

Antlaşma'nın 25. Maddesi gereğince, BM'nin tüm üyeleri Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları kabul edip uygulamak zorundadır. BM'nin diğer organları üye ülkelere ancak tavsiyede bulunurken, Konsey'in tek başına Antlaşma'da belirtildiği üzere üye devletlerin uyması gereken kararları alma yetkisi vardır.

üyelerini ve Vesayet Konseyi'nin ek üyelerini (gerekli olması durumunda) seçmek; Güvenlik Konseyi ile birlikte Uluslararası Adalet Divanı Yargıçlarını seçmek; ve Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi doğrultusunda Genel Sekreteri atamak. (<http://www.unicankara.org.tr/today/1.html>)

Bu kurumlar arasında en öne çıkanı ise Güvenlik Konseyi'dir. Zira uluslararası barış ve güvenliği koruma noktasında örgütün en yetkili organıdır. Güvenlik Konseyi Çin, ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın daimi üyesi olduğu ve alınan kararları veto edebildiği on beş üyeli bir yapılanmadır.(Evans ve Newnham 1998:552) 5 daimi üyenin her biri zaman içinde bir şekilde veto hakkını kullanmıştır. Daimi üye, söz konusu karara tam olarak katılmadığı ama bu kararı veto etmek istemediği durumlarda çekimser kalabilir. Böylelikle gerekli 9 olumlu oyun bulunması durumunda karar alınmasına olanak sağlar.

Antlaşma'nın 25. Maddesi gereğince, BM'nin tüm üyeleri Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararları kabul edip uygulamak zorundadır. BM'nin diğer organları üye ülkelere ancak tavsiyede bulunurken, Konsey'in tek başına Antlaşma'da belirtildiği üzere üye devletlerin uyması gereken kararları alma

yetkisi vardır. Güvenlik Konseyi'nin Antlaşma'da belirlenen görev ve yetkileri aşağıdaki maddeleri içerir:

- BM ilke ve amaçları çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği korumak;
- Silah üretimini düzenleyici önlemler almak;
- Tarafların sorunlarını barışçıl yollardan çözmeleri için görüşmeye davet etmek;
- Uluslararası uyuşmazlıklara yol açabilecek anlaşmazlıkları ve sorunları araştırmak ve bu sorunların ya da maddelerin çözümü için tavsiyede bulunmak;
- Durumun ağırlaşmasını önlemek için ilgili tarafları söz konusu önlemlere uymaya çağırarak;

- Konsey kararlarının etkinliğini arttırmak amacıyla BM üyelerini yaptırım gibi doğrudan şiddet içermeyen Güvenlik Konseyi kararlarına uymaya çağırarak;
- Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için güç kullanımına başvurmak ya da onay vermek;
- Yerel anlaşmazlıkların bölgesel düzenlemeler aracılığıyla barışçıl yollarla çözülmesini teşvik etmek ve bu bölgesel düzenlemelerin BM yetkisi dâhilinde kullanılmasını sağlamak;
- Genel Kurul'a Genel Sekreter ataması konusunda tavsiyede bulunmak ve Kurul'la birlikte Uluslararası Adalet Divanı yargıçlarını seçmek;
- Uluslararası Adalet Divanından yasal konularda hukuki rapor talep etmek; BM'ye yeni üye kabulü konusunda Genel Kurul'a tavsiyede bulunmak.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, BM ailesi içinde yer alan kuruluşların eş güdüm içerisinde çalışmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Konsey'in 3 yıllık süreyle hizmet eden 54 üyesi vardır. Konsey'de oylama salt çoğunluk ilkesine dayanır; her üyenin bir oyu vardır. Ekonomik ve Sosyal Konsey'in görev ve yetkileri şunlardır:

- Uluslararası ekonomik ve sosyal konuları ele almak ve BM'ye üye devletlere siyasi tavsiyelerde bulunacak ana forum niteliğini taşımak;
- Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık ve ilgili konularda çalışmalar yapmak, rapor hazırlamak ve tavsiyede bulunmak;
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesini sağlamak ve uygulamak;
- Ekonomik, sosyal ve ilgili alanlarda büyük uluslararası konferanslar hazırlamaya ve organize etmeye yardımcı olmak ve bu konferansların koordineli olarak takibini yapmak;
- BM'ye bağlı özel teşkilatların çalışmalarını yine onlara danışarak ve tavsiyede bulunarak ve Genel Kurul'a tavsiyelerde bulunarak koordine etmek.

Ekonomik ve Sosyal Konsey, BM ailesi içinde yer alan kuruluşların eş güdüm içerisinde çalışmalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Konsey'in 3 yıllık süreyle hizmet eden 54 üyesi vardır. Konsey'de oylama salt çoğunluk ilkesine dayanır; her üyenin bir oyu vardır.

Merkezi Lahey'de olan Uluslararası Adalet Divanı ise, BM'nin başlıca adli organıdır. Devletler arasındaki yasal anlaşmazlıkları çözüme kavuşturur ve BM ve onun özel teşkilatlarına hukuk müşavirliği hizmeti verir. Tüzüğü, BM Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

Vesayet Konseyi, 7 üye devletin yönetimi altına verilen 11 bölgesel yönetimin denetimini sağlamak ve bu bölgelerin kendi özerk yönetimlerini kurmaları ya da bağımsız olmaları için yeterli adımların atılmasını garanti etmek üzere, 1945 yılında, BM Antlaşması'nın ilgili maddesi gereğince kuruldu. Antlaşma, başka bir ülke yönetimi altında bulunan topraklarda yaşayan halkların siyasi, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarındaki ilerlemeleri ile ilgili olarak Yönetim Birimi tarafından hazırlanan raporları inceleme ve görüşme; bölgelerden dilekçe kabul etme ve bölgelerde özel görevleri üstlenme yetkisini Vesayet Konseyine vermiştir.

Söz konusu bölgeler, 1994 yılına kadar, gerek ayrı devletler olarak gerekse de bağımsız komşu devletlere katılarak özerk yönetimlerini kurmuş ya da bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Vesayet Konseyi'nin çalışmaları sonucu en son olarak Pasifik Adası Palu bağımsızlığına kavuşmuş ve BM'nin 185. üyesi olarak teşkilata katılmıştır. Görevi biten Vesayet Konseyi'nin üye sayısı şu anda Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesine (Çin, Fransa, Rusya

Federasyonu, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri) indirilmiş ve gerek görülmesi hâlinde danışılacak bir yapıya dönüştürülmüştür.

Merkezi Lahey'de olan Uluslararası Adalet Divanı ise, BM'nin başlıca adli organıdır. Devletler arasındaki yasal anlaşmazlıkları çözüme kavuşturur ve BM ve onun özel teşkilatlarına hukuk müşavirliği hizmeti verir. Tüzüğü, BM Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçasıdır. Divan, Tüzüğüne taraf olan tüm devletlere -ki BM üyelerinin tamamını kapsar- açıktır. Yalnızca devletler ihtilaflı konularda Divan önünde taraf olabilir ve ihtilaflarını sunabilir. Divan, özel şahıs ve kişiler ile uluslararası örgütlere açık değildir. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi herhangi yasal bir konu hakkında Divan'ın hukuki görüşünü alabilir. BM'nin diğer organları ve özel teşkilatları ancak Genel Kurul'un uygun görmesi durumunda faaliyetleri kapsamındaki yasal konularda Divan'ın hukuki görüşünü alabilir.

Genel Sekreterlik, çeşitli görevlerde çalışan ve Teşkilatın günlük işlerini yürüten uluslararası memurlardan oluşur. BM'nin diğer ana organlarına hizmet eder ve bu organların açıkladığı program ve politikaları uygular. Birimin başı olan Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından 5

yıllık bir süre için atanır. Genel Sekreter seçilen kişi en fazla iki dönem bu görevde bulunabilir. Genel Sekreterliğin görevi BM'nin ele aldığı çeşitli sorunları kapsar. Bu, barış gücü operasyonlarının idaresinden uluslararası anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapmaya, ekonomik ve sosyal eğilimleri teftişten insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma üzerine çalışmalar hazırlamaya kadar çeşitli görevleri içerir. Genel Sekreterlik personeli ayrıca dünya medyasını BM çalışmaları hakkında bilgilendirir; tüm dünyayı ilgilendiren meseleler hakkında uluslararası konferanslar düzenler; konuşmaları yorumlar ve belgeleri örgütün resmi dillerine çevirir.

Sekreterliğin normal bütçeye bağlı olarak çalışan yaklaşık 170 ülkeden 7.500 civarında personeli bulunmaktadır. Uluslararası memurlar, üst düzey personel ve Genel Sekreter yürüttükleri çalışmalar için yalnızca BM'ye karşı sorumludur ve herhangi bir hükümet ya da merciden talimat almayacaklarına dair ant içerler. Antlaşma uyarınca, her devlet Genel Sekreter ve personelinin uluslararası Antlaşmada belirtilen sorumluluklarına saygı göstermekle ve onlara tesir edecek tutumlardan kaçınmakla yükümlüdür. BM'nin, merkezi New York'ta bulunmasına rağmen, Addis Ababa, Bangkok, Beyrut, Cenevre, Nairobi, Santiago ve Viyana' da önemli bir varlığı ve tüm dünyada büroları vardır. (<http://www.unicankara.org.tr/today/1.html>)

BM Antlaşması'nın birinci maddesinde örgütün amaçları sıralanmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlisi ise "uluslararası barış ve güvenliği sağlamak"tır. Aynı Antlaşmanın 2/4. maddesi ile ise uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılması ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunulması açıkça yasaklanmaktadır. Fakat kuvvet kullanma yasağının kural dışılıkları da vardır. Bunlar; Meşru Müdafaa, İkinci Dünya Savaşı İtilaf Devletlerine Karşı Kuvvet Kullanılması, BM Kararları Uyarınca Kuvvet Kullanılması, BM Çerçevesinde Özel Askeri Anlaşmalar Yapılana Kadar Beş Büyük Devlete Tanınan Kuvvet Kullanma Yetkisi ve Self-determinasyon İlkesi Gereği Sömürgelerce Kuvvet Kullanılması Sorunu şeklinde sıralanabilir. (Pazarıcı 2000: 112-122) Kuvvet kullanımının meşruiyetini bu kadar net bir biçimde ortaya koyan ilk uluslararası belgenin BM Antlaşması olduğu söylenebilir. Zira BM öncesi Briand-Kellogg Paktı, Stimson Doktrini ve Milletler Cemiyeti gibi kimi girişimlerin de esas sorunsalı kuvvet kullanımı olsa da bu girişimleri etkisi sınırlı kalmıştır. (Värk, 2013: 57,58)

Birimin başı olan Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından 5 yıllık bir süre için atanır. Genel Sekreter seçilen kişi en fazla iki dönem bu görevde bulunabilir. Genel Sekreterliğin görevi BM'nin ele aldığı çeşitli sorunları kapsar.

Sekreterliğin normal bütçeye bağlı olarak çalışan yaklaşık 170 ülkeden 7.500 civarında personeli bulunmaktadır. Uluslararası memurlar, üst düzey personel ve Genel Sekreter yürüttükleri çalışmalar için yalnızca BM'ye karşı sorumludur ve herhangi bir hükümet ya da merciden talimat almayacaklarına dair ant içerler.

BM, sömürgeciliğin tasfiyesi ve sömürge halklarının bağımsızlık kazanması sürecinde çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca kurulan yeni devletlerin uluslararası düzeyde tanınması ve yoksulluğun yaygın olduğu bu ülkelerin iktisadî ve sosyal yönden kalkınması için de katkılar sağlamıştır. Yine BM, özellikle konferanslar yoluyla uluslararası hukukun gelişmesi ve daha fazla yaygınlaşması, çevrenin korunması, insan hakları ve kalkınma gibi temel küresel meselelerde öncü bir aktör olmuştur. Uluslararası ilişkilerde iktisadî ve sosyal faktörlerin önemi arttıkça BM Genel Kurulu'nun daha âdil bir uluslararası düzen arayışındaki rolü de artmış, örneğin; Genel Kurul, silahların denetimi ve silahsızlanma konusunda bugüne dek pek çok kararı kabul etmiştir. Ne var ki, bütün bu çabalar küresel nitelikli pek çok devasa sorunun bertaraf edilmesini ya da asgarîye indirilmesini mümkün kıl(a)mamıştır. (Aral 2013: 14,15)

BM'nin Küresel Güvenliğin

Korunmasındaki Rolü

BM'nin küresel barış ve güvenliği koruma noktasındaki en önemli rolü kuvvet kullanma ya da kullanmaya izin verme noktasında ortaya

çıkılmaktadır. BM Antlaşması'nın özellikle VII. bölümünde düzenlenen uluslararası barışın ve güvenliğin korunması ve tartışmalı olmakla birlikte Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarına uyulmasını sağlamak amacıyla 94. maddesi çerçevesinde BM organlarının kararları uyarınca kuvvet kullanılması BM Antlaşması'nın hukuka uygun kuvvet kullanılması olarak değerlendirdiği bir durumu oluşturmaktadır. (Pazarıcı 2000:112,122)

Kuvvet kullanma konusu her ne kadar BM Antlaşması VII. Bölüm'de düzenlenmiş olsa da belki BM'nin yetki ve sorumlulukları konusunda en büyük tartışmalar da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira hangi hâllerde kuvvet kullanmak meşrudur? Bu kuvvet kullanımı ilgili ülkelerin iç işlerine müdahale midir? Kuvvet kullanımının ölçüsü ne olmalıdır? Kimi devletler BM'yi ulusal çıkarları adına mı kullanmaktadır? gibi çok sayıda soru ortaya çıkmakta ve maalesef bu soruların cevabı üzerinde bir oydaşma sağlanamamaktadır.

Bu sorulardan “kuvvet kullanma” ile “egemen devletlerin iç işlerine müdahale edilemez” ilkesinin çatıştığı yönündeki kafa karışıklığı son dönemlerde uluslararası hukuk literatürüne dâhil edilmiş olan “insani müdahale” ve “koruma sorumluluğu”¹ (Ntahiraja 2012: 419,442) gibi yeni hukuksal tanımlamalarla bir nebze de olsa aşılmıştır. Fakat, bu sorular içinde en can alıcısı BM’nin gücünün gücünü pekiştirmek adına araçsallaştırıldığı noktasında ortaya çıkmaktadır.

Gerçekten de beş daimi üye ve özellikle ABD, BM ve NATO gibi örgütlerle işbirliği yaparak, Irak ve Afganistan örneğinde olduğu gibi, ulusal güvenlik tehditlerini bertaraf etme yoluna gitmektedir. ABD’nin bu yaklaşımı ulusal güvenlik belgelerine de yansımıştır. Örneğin 2010 tarihli ulusal güvenlik strateji belgesinde ABD’nin güç kullanımı gerekli olduğu hallerde BM Güvenlik Konseyi ve NATO seçeneklerini öncelikli olarak göz önünde bulundurması gerektiğinin altı çizilmiştir. (Yusoff ve Soltani 2012:247) ABD’nin bu örgütleri ulusal çıkarları adına kullandığı artık bilinen bir gerçektir. Kimi zaman uluslararası hukuk adına bir meşrulaştırma aracı, kimi zaman ilgili askeri müdahalenin maliyetinin düşürülmesi ve kimi zaman da bu örgütler çatısı altındaki diğer devletlerin güçlerinden yararlanma adına ABD bu örgütleri kullanmaktadır.

Yalnız kuvvet kullanımı konusunda değil, küresel güvenlik alanındaki hemen her konuda BM’nin aktif bir rol oynadığını görmekteyiz. Bu alanlardan biri “silahsızlanma”dır. Özellikle kitle imha silahları olarak adlandırılan nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların yayılmasının önlenmesi BM’nin kuruluşundan itibaren ilgi alanına dâhil ettiği en önemli güvenlik konularından biri olagelmıştır. Silahsızlanma, silahların kontrolü, nükleer silahlanmanın yasaklanması gibi konular bu alanda BM’nin üzerinde durduğu temel başlıklar olmuştur. 1968 yılında nükleer silahların yayılmasını engellemeye yönelik NPT Antlaşması’nu hâlihazırda 187 ülke imzalamıştır.(Tannenwald 2004:3,4)

BM’nin diğer önemli bir misyonu; uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır.² Barış Gücü; “BM koruması altında, gerçek veya muhtemel uluslararası çatışmaların veya açıkça uluslararası boyutu bulunan iç çatışmaların denetlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olmak üzere, asker veya sivil uluslararası personelin tarafların muvafakati ile gönderildiği, BM merkezi dışında icra edilen harekâttır” şeklinde tanımlanmaktadır. BM Antlaşması’nda, barış gücü açıkça düzenlenmemiştir. Fakat, BM Antlaşması’nın saldırganlıkla mücadeledeki

BM Antlaşması’nın birinci maddesinde örgütün amaçları sıralanmıştır. Bunlardan ilki ve en önemlisi ise “uluslararası barış ve güvenliği sağlamak”tır.

Kimi zaman uluslararası hukuk adına bir meşrulaştırma aracı, kimi zaman ilgili askeri müdahalenin maliyetinin düşürülmesi ve kimi zaman da bu örgütler çatısı altındaki diğer devletlerin güçlerinden yararlanma adına ABD bu örgütleri kullanmaktadır.

yetersizlikleri barış gücü kullanılmasına neden olmuştur.(Bozkurt 2003: 81)

Barışı koruma operasyonlarının açık hukukî dayanaktan yoksun olmasına rağmen, bu operasyonlara hukukî dayanak bulmak doktrinde zor olmamıştır. Her ne kadar doktrinde görüş birliği olmasa da, BM Antlaşması'nın birçok hükmünün bu operasyonlara hukukî dayanak oluşturduğu ifade edilmiştir. Bazı yazarlara göre, bu operasyonlar hiçbir zorlayıcı karaktere sahip olmadıkları ve ilgili tarafların rızasına dayandıkları için, uyumsuzlukların barışçı çözüm yöntemlerinin düzenlendiği BM Antlaşması'nın VI. bölümünden doğmaktadır. Bazıları ise, operasyonların hukukî temellerinin Antlaşmanın VI. bölümü ile VII. bölümü arasında bir yerlerde, hayalî fakat potansiyel olarak var olan "VI Buçuk Bölümü" olduğunu ileri sürmüştür. Bu durumun ana nedeni, bu operasyonların, VI. bölümün askerî olmayan işbirliği imkânları ile VII. bölümün zorlama tedbiri niteliğindeki harekâtları arasında bir yerlerde

bulduğu şeklindeki görüştür.(Öncü 2006: 32,33)

Mavi Bereliler diye de anılan barış gücü, zamanla BM'nin en çok tanınan faaliyetlerinden biri hâline gelmiştir. Günümüzde, yaklaşık 120 ülkeden 110 bin erkek ve kadın personel dünyanın çatışma yaşanan çeşitli bölgelerinde görev yapmaktadır. Barış gücünün bir kısmını askeri personel oluştururken, bir kısmı ise sivillerden müteşekkildir. (<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>)

BM'nin barışı koruma misyonlarında Soğuk Savaş sonrası dönemde adeta bir patlama yaşandığı görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde yaklaşık rakamlarla on bin BM askeri barışı koruma adı altında çeşitli bölgelerde görev almaktaydı. Soğuk Savaş sonrası dönemde ve özellikle doksanlı yılların sonlarına doğru bu rakamın seksen binlere dayandığını görmekteyiz.(Thakur 2006: 39,40) Fakat, bu yük BM açısından fazladır. Zira, BM'nin ne ekonomik ne de askeri olarak böylesi bir yükün altından kalkması imkansızdır.³ Bu nedenle BM, uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına diğer uluslararası ve bölgesel örgütlere de yetki verebilmektedir. Özellikle son yıllarda NATO, AB ve Afrika Birliği Örgütü BM yetkisiyle barışı koruma misyonları ifa etmişlerdir.⁴

Bu çalışmada BM'nin barışı koruma misyonları aynı adla adlandırılmış olsa da aslında bu konu farklı kavramsallaştırmaları bünyesinde barındırmaktadır.

Bu kapsamda BM; Barışı kurma ve önleyici önlemler, barışı koruma, barışı zorlama, barışı inşa etme gibi çok çeşitli misyonlar üstlenmektedir. Bunların yanı sıra uluslararası barış ve güvenliğin korunması adına; kadın ve çocuklar başta olmak üzere sivillerin korunması, kara mayınlarının temizlenmesi, seçimlerin demokratik usullerle yapılması, terörizmle mücadele, uyuşturucu ticaretiyle mücadele ve sınır aşan organize suçlarla mücadele gibi tematik konularda da faaliyetler yürütmektedir.⁵

Fakat kuvvet kullanma, yaptırımlar, barışı koruma gibi tüm girişimlerden önce küresel barış ve güvenliğin korunması adına BM'nin en temel sorumluluk alanlarından biri bu sorunları masa başında çözmek, diğer bir anlatımla uyumsuzlukları barışçıl yollarla çözmektir. BM, bu konuda öncelikli olarak önleyici diplomasi olarak adlandırılan girişimlerde bulunabilir. BM'nin bu konudaki yetki ve sorumlulukları Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümü başlığı taşıyan BM Antlaşması VI. Bölüm ile düzenlenmiştir. Bu bölümün en öne çıkan yönü ise Güvenlik Konseyi'ne bu konuda geniş yetkiler verilmiş olmasıdır.

BM'nin küresel güvenlik alanındaki bir diğer önemli rolü ise uluslararası hukuk kurallarının gelişmesine yaptığı katkıdır. Askeri konularda uluslararası güvenliğin gelişimine katkısı tartışmaya açık olmakla beraber, özellikle sağlık, çevre, eğitim, insani hukuk, insan hakları gibi alanlarda küresel barış ve güvenliğin uluslararası antlaşmalar ve normlarla belirli bir çerçeveye içine alınması noktasında şu an dünyadaki en önemli mekanizma olduğu aşikârdır. Yeterli olmamasına rağmen yine de uluslararası hukuk kurallarının evrensel değerler olarak tüm aktörler tarafından benimsenmesi şu an için BM'nin tekelinde denilebilir. Örgütün ana organları ve uzmanlık kuruluşları uluslararası hukuk kurallarını geliştirebilecek güçtedir. (Scott 2004: 37) Fakat buna rağmen örgütün bu gücünü daha verimli kullanabileceği açıktır. Bunun önünü açabilmesinin ise diğer devletlerin BM'nin güçlülerin örgütü olduğu anlayışının değiştirilmesiyle mümkündür.

Mavi Bereliler diye de anılan barış gücü, zamanla BM'nin en çok tanınan faaliyetlerinden biri hâline gelmiştir. Günümüzde, yaklaşık 120 ülkeden 110 bin erkek ve kadın personel dünyanın çatışma yaşanan çeşitli bölgelerinde görev yapmaktadır. Barış gücünün bir kısmını askeri personel oluştururken, bir kısmı ise sivillerden müteşekkildir.

BM'nin küresel güvenlik alanındaki bir diğer önemli rolü ise uluslararası hukuk kurallarının gelişmesine yaptığı katkıdır. Askeri konularda uluslararası güvenliğin gelişimine katkısı tartışmaya açık olmakla beraber, özellikle sağlık, çevre, eğitim, insani hukuk, insan hakları gibi alanlarda küresel barış ve güvenliğin uluslararası antlaşmalar ve normlarla belirli bir çerçeve içine alınması noktasında şu an dünyadaki en önemli mekanizma olduğu aşikârdır.

Güvenliğin Yeniden Düşünülme Sürecinde BM'nin Güvenlik Algılanmasında Yaşanan Değişim

Soğuk Savaş'ın bitmesi yalnız realist paradigmanın çöküşüne değil, buna paralel olarak realist teorik çerçeve içinde bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü geleneksel güvenlik anlayışını da dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Barry Buzan başta olmak üzere, Kopenhag Okulu bünyesinde çalışmalarını sürdüren akademisyen tarafından güvenlik derinleştirilmeye ve genişletilmeye çalışılmış ve bu süreç yeni güvenlik anlayışı olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda askeri güvenlik odaklı ve devlet merkezli bir bakış açısına sahip geleneksel güvenlik anlayışının artık işlevselliğini ve açıklayıcılığını yitirdiği kanaatine varılmıştır. Yeni güvenlik anlayışıyla insan ya da birey güvenliği, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, demografik güvenlik, çevre güvenliği, enerji güvenliği, ekonomi güvenliği, siber güvenlik gibi yeni alanlar güvenlik çalışmaları içine dâhil edilmiştir.

BM'nin de güvenliği yeniden düşünme süreciyle birlikte askeri güvenlik merkezli bakış açısından kurtulduğu görülmektedir. BM bu anlayış değişimiyle beraber insan ya da birey güvenliği, gıda güvenliği, sağlık güvenliği, demografik güvenlik, çevre güvenliği gibi güvenliği yeniden düşünme süreciyle birlikte güvenlik alanına eklemlenmiş olan yeni alanlarda oldukça önemli roller oynamaya başlamıştır. Ana organların yanı sıra özellikle BM'ye bağlı uzmanlık kuruluşlarının bu güvenlik alanlarındaki sorunları minimize etmek adına oldukça aktif bir rol oynadığı söylenebilir. Askeri güvenlik noktasında başarısı tartışmaya açık olan örgüt, insani konularda ve askeri olmayan güvenlik alanlarında bu açığını kapatmaya gayret etmektedir.

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda bir taraftan küresel olarak hayat standartları yükselirken diğer taraftan da ülkeler arasındaki ve ülkelerin kendi içindeki sosyal grupların refah seviyeleri arasındaki fark, istisnalar bir yana açılmaya devam

etmektedir. Gerçekten de yaşadığımız dünyadaki bunca refah artışına, uluslararası kuruma, sivil toplum örgütüne ve sıklıkla dillendirilen demokrasi ve adalet söylemlerine rağmen bugün de insanlık devasa sorunlarla karşı karşıyadır. Her şeyden önce yoksulluk ve işsizlik küresel bir sorun olarak büyümeye devam etmektedir. Dünya nüfusunun en zengin % 20'si, küresel gelirin dörtte üçünü elde ederken, en yoksul % 40'ı küresel gelirin sadece yirmide birine sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde her üç çocuktan birisi uygun bir barınaktan, her beş çocuktan birisi temiz sudan, her yedi çocuktan birisi ise sağlık hizmetlerinden yoksundur. Dünyada 1,6 milyar insan elektrikten mahrum yaşamaktadır. Yoksulluk nedeniyle her gün yerküre üzerinde 22 bin çocuk hayatını kaybetmektedir. Bugün gelinen noktada pek çok yoksul ülke dış borçlarını ödeyemez hâle gelmiştir. Dünyadaki yapısal şiddetin en önemli nedeni yoksulluk, adaletsizlik ve sosyoekonomik sorunlardır. O hâlde devletlerin yoksullukla mücadelelerine ve sosyal adaleti sağlama çabalarına BM'nin sağlayacağı destek, aynı zamanda uluslararası düzeydeki insani güvenlik için hayati önem taşımaktadır. Nitekim BM Antlaşması'nın 55. maddesine göre, BM'nin görevlerinden birisi de tüm dünyada "daha yüksek bir hayat standardı, tam istihdam ve iktisadî ve sosyal ilerleme ve kalkınma koşulları" sağlamaktır. O hâlde BM'nin mevcut durumun sürdürülebilir olmadığını görerek bu sorunların üzerine cesaretle gitmesi gerekmektedir.(Aral 2013: 15)

İnsani güvenlik alanının yanı sıra çevre güvenliği konusunda da BM'nin oldukça aktif olduğu söylenebilir. Aslında Soğuk Savaş döneminde de örgüt, çevre konusunda duyarlıydı. Lakin, çevrenin güvenlik alanı içine dâhil edilmesi yeni bir gelişmedir. Zira BM Güvenlik Konseyi, Temmuz 2011'de küresel iklim değişikliğini uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir olgu olarak tanımlanmıştır.(Stripple 2012: 181)

Dünya nüfusunun en zengin % 20'si, küresel gelirin dörtte üçünü elde ederken, en yoksul % 40'ı küresel gelirin sadece yirmide birine sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde her üç çocuktan birisi uygun bir barınaktan, her beş çocuktan birisi temiz sudan, her yedi çocuktan birisi ise sağlık hizmetlerinden yoksundur. Dünyada 1,6 milyar insan elektrikten mahrum yaşamaktadır. Yoksulluk nedeniyle her gün yerküre üzerinde 22 bin çocuk hayatını kaybetmektedir.

Özetle BM, güvenliğin yeniden düşünülme süreciyle ortaya çıkan yeni güvenlik alanlarının hepsinde faaliyetler yürütmekte ve çevreden siber alana, uzaydan doğal kaynakların güvenliğine kadar hemen her çeşit tehditle mücadele etmektedir. Fakat, çalışmada daha önce de zikredildiği gibi tüm bu faaliyetler örgütün büyük devletlerin gölgesinde faaliyetlerini yürütmekte olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Fakat çevresel tehditlerin temel kaynağı olarak görülen ABD ve Çin'in Güvenlik Konseyi daimi üyesi olması böylesi tanımlamaların kâğıt üstünde kalmasına sebebiyet vermektedir.

Sağlık Güvenliği de BM'nin son yıllarda üzerinde önemle durduğu bir güvenlik alanıdır. Özellikle savaş ve çatışma esnasında ve sonrasında ortaya çıkan insani krizlerin sağlık boyutu oldukça önemlidir. Zira, ilgili halkların gerekli ilaç ve tıbbi destekten yoksunluğu çok sayıda ölüme sebebiyet verebilmektedir.⁶ BM, bu konuda oldukça duyarlı davranmakta ve Kızılhaç gibi diğer örgütlerle işbirliği yaparak bu olumsuzlukları gidermeye gayret etmektedir. Bunun yanı sıra yalnızca çatışmalar söz konusu olduğunda değil, doğal felaketler sonucu ve/veya yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan sağlık güvenliğine yönelik tehditler de BM'nin üzerinde önemle durduğu bir konudur.

BM, uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasını ve uzayda gerçekleştirilen faaliyetlerden bütün ulusların eşit bir şekilde faydalanmasını sağlamak için de çalışmalar yürütmektedir. Uzayın barışçıl amaçlarla kullanılmasıyla ilgili bu kaygı, ilk insan yapımı uydu olan Sputnik uydusunun 1957 yılında Sovyetler Birliği tarafından uzaya fırlatılmasıyla başladı ve uzay teknolojisi alanındaki ilerlemelerle devam etti. BM, uluslararası uzay hukukunu geliştirip uzay bilimi ve teknolojisi alanlarında uluslararası işbirliğini güçlendirerek bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Bu alandaki en önemli hükümetler arası organ BM Uzayın Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Komitesi'dir. Bu komite, uzayın barışçıl kullanımı konusunda uluslararası işbirliğinin kapsamını gözden geçirir, bu konuda değişik programlar tasarlar, BM'yi teknik işbirliği konusunda yönlendirir, araştırmaları ve bilgi

yayımlarını teşvik eder ve uluslararası uzay hukukunun geliştirilmesine katkıda bulunur. BM Genel Kurulu tarafından 1959 yılında kurulan bu komitede 65 üye devlet bulunur. (<http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>) Günümüzde uzay konusundaki rekabet göz önünde bulundurulursa, ilerleyen yıllarda uzay tabanlı

teknoloji yarışın kızışacağı ve bunun bir takım küresel güvenlik tehdidinde kapı açacağı söylenebilir.

Özetle BM, güvenliğin yeniden düşünülme süreciyle ortaya çıkan yeni güvenlik alanlarının hepsinde faaliyetler yürütmekte ve çevreden siber alana, uzaydan doğal kaynakların güvenliğine kadar hemen her çeşit tehditle mücadele etmektedir. Fakat, çalışmada daha önce de zikredildiği gibi tüm bu faaliyetler örgütün büyük devletlerin gölgesinde faaliyetlerini yürütmekte olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Sonuç Yerine

BM, günümüzde küresel barış ve güvenliğin korunması konusunda en evrensel ve en etkin uluslararası yapılanmadır. Çalışmada da değinildiği gibi örgüt bugün yalnız askeri tehditlerle değil yeni güvenlik alanlarında zikredilen diğer tehditlerle de mücadele etmektedir. Çevre güvenliği, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, birey güvenliği, enerji güvenliği, doğal kaynakların güvenliği, demografi güvenliği gibi alanlarda örgüt, özellikle uzmanlık kuruluşları aracılığıyla oldukça ciddi çalışmalar yapmaktadır. Bunun yanı sıra kuvvet kullanma imkânı nedeniyle de geleneksel askeri tehditler söz konusu olduğunda tüm dünya gözlerini BM'ye çevirmektedir.

Fakat, BM'nin küresel güvenliği ne kadar koruyabildiği noktasında çok ciddi tartışmalar vardır. Bu tartışmaların en önemli sebebi, örgütün veto hakkına sahip beş büyük devletinden kaynaklanmaktadır. Zira, tarihsel süreçten çok net okunabildiği gibi Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ulusal menfaatlerine aykırı gördükleri her durumda veto kartını kullanmakta ve örgütün işleyişini sekteye uğratmaktadır. Özellikle son yıllarda ABD'nin terörizmle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasını engellenme gibi gerekçelerle BM kararlarıyla askeri müdahalelerde bulunması da diğer devletlerin örgütün ne kadar güvenilir olduğunu sorgulamalarını beraberinde getirmektedir.

Fakat, BM'nin küresel güvenliği ne kadar koruyabildiği noktasında çok ciddi tartışmalar vardır. Bu tartışmaların en önemli sebebi, örgütün veto hakkına sahip beş büyük devletinden kaynaklanmaktadır. Zira, tarihsel süreçten çok net okunabildiği gibi Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ulusal menfaatlerine aykırı gördükleri her durumda veto kartını kullanmakta ve örgütün işleyişini sekteye uğratmaktadır.

Böylesi gerçekler BM'nin güvenilirliğini temelden sarsmakta ve her geçen gün dünyanın farklı bölgelerinden itirazlar yükselmektedir. Bu bağlamda genel olarak BM'nin reforma tabi tutulmasında, Güvenlik Konseyi üyelik sisteminin değiştirilmesine ve mevcut daimi üyelere yenilerinin eklenmesi gerektiğine kadar pek çok konuda BM tartışılmaktadır. Türkiye de son dönem sesini yükselten ülkelerden biridir ve "dünya beşten büyüktür" diyerek bu tepkisini ortaya koymaktadır. Fakat, görünür gelecekte örgütün yapısal bir değişime gitmesi zor görünmektedir. Zira, Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi de böylesi bir değişime direnmektedir. Ancak 11 Eylül gibi sarsıcı ve koşullarda köklü değişimi gerektiren bir tehdit tüm dünyayı tehdit eder hale gelirse böylesi bir yapısal değişimin önü açılabilir.

EK-1

BM Antlaşması VII. BÖLÜM (www.izmir.gov.tr, 2013)

Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler

Madde 39

Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41 ve 42. Maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır.

Madde 40

Güvenlik Konseyi, durumun ağırlaşmasını önlemek üzere, 39. Madde uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da önlemleri kararlaştırmadan önce, ilgili tarafları gerekli ya da uygun gördüğü geçici önlemlere uymaya çağırabilir. Bu geçici önlemler tarafların haklarını, iddialarını ya da konumlarını hiçbir biçimde zedelemes. Bu geçici önlemlerin yerine getirilmemesi hâlinde Güvenlik Konseyi bunu gereğince dikkate alacaktır.

Madde 41

Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Bileşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.

Madde 42

Güvenlik Konseyi, 41. Maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.

Madde 43

1. BM'nin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak üzere, Güvenlik Konseyi'nin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey' in hizmetine sunmayı yüklenirler.

2. Bu anlaşma ya da anlaşmalarda, söz konusu kuvvetlerin sayısı, niteliği hazırlık derecesi ve genel mevkileri ile sağlanacak kolaylık ve yardımın niteliği belirlenecektir.

3. Anlaşma ya da anlaşmalar, Güvenlik Konseyi'nin girişimi ile mümkün olan en kısa zamanda görüşülecektir. Anlaşmalar, Güvenlik Konseyi ile örgüt üyeleri arasında ya da Güvenlik Konseyi ile ülke grupları arasında yapılacak ve imzalayan devletlerce, her birinin anayasası gereğince, onaylanacaktır.

Madde 44

Güvenlik Konseyi kuvvet kullanmaya karar verdiği zaman, Konsey'de temsil edilmeyen bir üyeyi, 43. Madde uyarınca üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için silahlı kuvvet vermeye çağırılmadan önce, o üyeyi, dilerse, o üyenin kendi silahlı kuvvetlerine bağlı birliklerin kullanılmasına ilişkin Güvenlik Konseyi kararlarına katılmaya çağıracaktır.

Madde 45

BM'in ivedi askeri önlemler alabilmesini sağlayabilmek üzere üyeler, birleşik uluslararası zorlayıcı önlemleri yürütmek için derhal kullanılacak ulusal hava kuvveti birlikleri bulunduracaklardır. Bu birliklerin gücü ve hazırlık derecesi ile bunların birlikte hareketini düzenleyen planlar, 43. Madde'de belirtilen özel anlaşmanın ya da anlaşmaların öngördüğü sınırlar içinde, Askeri Kurmay Komitesi'nin yardımı ile Güvenlik Konseyince belirlenecektir.

Madde 46

Silahlı kuvvet kullanılması için planları, Askeri Kurmay Komitesi'nin yardımı ile Güvenlik Konseyi hazırlar.

Madde 47

1. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, Güvenlik Konseyi'nin buyruğu altına konulan kuvvetlerin kullanılması ve yönetilmesi, silahsızlanmanın düzenlenmesi ve muhtemel bir silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi için Konsey'e gerekli olan askeri ihtiyaçlara ilişkin her konuda Güvenlik Konseyi'ne danışmanlık yapacak ve ona yardımcı olacak bir Askeri Kurmay Komitesi kurulacaktır.

2. Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyelerinin Kurmay Başkanlarından ya da onların temsilcilerinden oluşur. Kurmay Komitesi'nde sürekli olarak temsil edilmeyen herhangi bir BM üyesinin Komite çalışmalarına katılması Komitenin görevini iyi yapabilmesi için gerekli olduğu zaman, Komite bu üyeyi kendisiyle işbirliği yapmaya çağırır.

3. Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyi'nin yetkisi altında Konsey' in emrine verilen tüm silahlı kuvvetlerin stratejik açıdan yönetilmesinden sorumludur. Bu kuvvetlerin komutasına ilişkin sorunlar daha sonra çözülecektir.

4. Askeri Kurmay Komitesi, Güvenlik Konseyi'nin izniyle ve uygun bölgesel kuruluşlara danıştıktan sonra, bölge alt komiteleri kurabilir.

Madde 48

1. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki kararlarının yürütülmesi için gerekli önlemler, BM' in tüm üyeleri ya da bunlardan bazıları tarafından alınır.

2. Bu kararlar, BM üyeleri tarafından doğrudan doğruya ve üyesi buldukları uluslararası kuruluşlar içindeki eylemleriyle yürütülürler.

Madde 49

BM üyeleri, Güvenlik Konseyi'nin kararlaştırdığı önlemlerin yürütülmesinde birbirlerine karşılıklı yardımcı olmak için işbirliği yaparlar.

Madde 50

Güvenlik Konseyi tarafından bir devlet aleyhine önleyici ya da zorlayıcı önlemler alındığında, BM üyesi olsun ya da olmasın başka herhangi bir devlet, bu önlemlerin yürütülmesi yüzünden özel ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalırsa, bu devletin, söz konusu sorunların çözümü için Güvenlik Konseyi'ne danışma hakkı vardır.

Madde 51

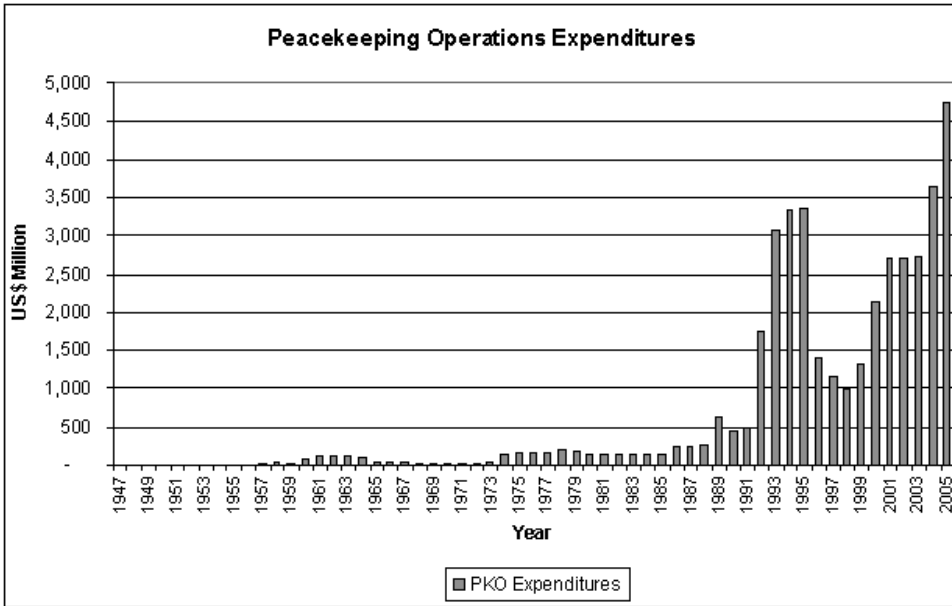
Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, BM üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi' ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.

EK-2

BM'nin Barış Koruma Faaliyetlerindeki Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımı

Year	Total PKO Expenditures	Year	Total PKO Expenditures	Year	Total PKO Expenditures	Year	Total PKO Expenditures
1947	0	1962	126	1977	153	1992	1,767
1948	4	1963	127	1978	202	1993	3,059
1949	7	1964	91	1979	186	1994	3,342
1950	7	1965	45	1980	141	1995	3,364
1951	6	1966	45	1981	141	1996	1,405
1952	6	1967	37	1982	141	1997	1,160
1953	6	1968	24	1983	141	1998	995
1954	6	1969	24	1984	141	1999	1,324
1955	6	1970	24	1985	141	2000	2,139
1956	9	1971	24	1986	242	2001	2,700
1957	26	1972	24	1987	240	2002	2,702
1958	30	1973	37	1988	266	2003	2,727
1959	26	1974	131	1989	635	2004	3,645
1960	76	1975	153	1990	464	2005	4,737
1961	126	1976	153	1991	490	2006	

BM'nin Barış Koruma Faaliyetlerindeki Harcamalarının Yıllara Göre Dağılımının Grafikselsel Gösterimi (Global Policy 2013)

Global Policy.http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Z/pk_tables/depend.pdf (Erişim Tarihi: 12-12-2013)

- 1 Koruma sorumluluğu ve bölgesel örgütlerin rolü konusunda bir çalışma için bk. Bernard Ntahiraja, "The Global and the Regional in the Responsibility to Protect: Where Dose Authority Lie", *The Journal Jurisprudence*, Vol. 15, 2012, s.419-442.
- 2 BM'nin barışı koruma misyonlarının farklı bir analizi için bk. Madhav Joshi, "United Nations Peacekeeping, Democratic Process, and the Durability of Peace after Civil Wars", *International Studies Perspectives*, Vol.14, 2013, s.362-382.
- 3 bk. EK-2.
- 4 Bu konuda geniş bilgi için bk. Linnea Gelot, *Legitimacy, Peace Operations and Global-Regional Security -The African Union-United Nations Partnership in Darfur*, Routledge, New York, 2012. Kennedy Graham and Tania Felicio, *Regional Security and Global Governance*, Brussels University Press, Brussels, 2006. Lisa Hultman Jacob Kathman and Megan Shannon, "United Nations Peacekeeping and Civilian Protection in Civil War", *American Journal of Political Science*, Volume 57, Issue 4, 2013, s.875-891.
- 5 <http://www.un.org/en/peace/>
- 6 BM'nin insani krizlerin sağlık güvenliğine dönük olumsuzluklarını bertaraf etmeye yönelik girişimleri hakkında kapsamlı bir çalışma için bk. Jennifer Leaning, Susan M. Briggs and Lincoln C. Chen, *Humanitarian Crises -The Medical and Public Health Response-*, Harvard University Press, Massachusetts, 1999.

Kaynaklar

- GUS YUSOFF, Mohammad and Fakhreddin Soltani, "Negative-positive Security and the United States", *Asian Social Science*, Vol. 8, No. 15, 2012, s.244-249.
- ARAL, Berdal, "BM ve Uluslararası Eşitsizlik", *SETA Analiz*, Sayı:72, Eylül 2013.http://file.setav.org/Files/Pdf/20130920161924_birlesmis-milletler-ve-uluslararası-esitsizlik.pdf (Erişim Tarihi: 14-12-2013)
- BOZKURT, Enver (2003), *BM Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, Ankara: Nobel Yayın.
- EVANS, (1998), Graham and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, London: Penguin Books.
- GELOT, Linnea (2012), *Legitimacy, Peace Operations and Global-Regional Security -The African Union-United Nations Partnership in Darfur*, New York: Routledge.
- GRAHAM, Kennedy and Tania Felicio (2006), *Regional Security and Global Governance*, Brussels: Brussels University Press.
- GRIFFITHS, Martin and Terry O'Callaghan (2003), *International Relations -The Key Concepts-*, London: Routledge.
- HULTMAN, Lisa, Jacob Kathman and Megan Shannon, "United Nations Peacekeeping and Civilian Protection in Civil War", *American Journal of Political Science*, Volume 57, Issue 4, 2013, s.875-891.
- JOSHI, Madhav (2013), "United Nations Peacekeeping, Democratic Process, and the Durability of Peace after Civil Wars", *International Studies Perspectives*, Vol.14, s.362-382.
- LEANING, Jennifer, Susan M. Briggs and Lincoln C. Chen, (1999), *Humanitarian Crises -The Medical and Public Health Response-*, Massachusetts: Harvard University Press.
- SCOTT, Shirley V. (2004), *International Law in World Politics*, Colorado: Lynne Rienner Publishers,
- NTAHIRAJA, Bernard (2012), "The Global and the Regional in the Responsibility to Protect: Where Dose Authority Lie", *The Journal Jurisprudence*, Vol. 15, s.419-442.
- ÖNCÜ, Mehmet (2006), "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukukî Temelleri", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 6, s.31-57.
- PAZARCI, Hüseyin (2000), *Uluslararası Hukuk Dersleri IV*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- STRIPPLE, Johannes (2012), "The Subject of Security in a Warming World", *Brown Journal of World Affairs*, Vol. 18, No. 2, s.181-194.
- TANNENWALD, Nina (2004), "The UN and Debates Over Weapons of Mass Destruction", Richard M. Price and Mark W. Zacker (Ed.), *The United Nations and Global Security*, Palgrave Macmillan, New York, s.3-21.
- THAKUR, Ramesh (2006), *The United Nations, Peace and Security: From Collective Security to the Responsibility to Protect*, Cambridge University Press, UK,
- VARCK, René (2013), "The Legal Framework of the Use of Armed Force Revisited", *Baltic Security & Defence Review*, Vol 15, Issue 1, 56-94.
- <http://www.un.org/en/aboutun/structure/index.shtml> (Erişim Tarihi: 02-12-2013)
- <http://www.un.org/en/aboutun/history/> (Erişim Tarihi: 03-12-2013)
- <http://www.un.org/en/peace/> (Erişim Tarihi: 03-12-2013)
- http://www.izmir.gov.tr/ortak_icerik/izmir/birlesmis_milletler_antlasmasi_26_haziran_1945.doc (Erişim Tarihi: 13-12-2013)
- <http://www.unicankara.org.tr/today/1.html> (Erişim Tarihi: 21-12-2013)
- <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (Erişim Tarihi: 18-12-2013)
- http://www.globalpolicy.org/images/pdfs/Z/pk_tables/expend.pdf (Erişim Tarihi: 12-12-2013)

AKP, SEÇMENİ NASIL ETKİLİYOR? AKP, SEÇMENE NASIL "EVET" DEDİRTİYOR? SICAK GÜN- DEME ETKİ KURAMLARI PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK

YRD. DOÇ. DR. AHMET BIYIK*

Giriş

İletişim, insanlar arasında bir anlam üretme sistemidir. Bilgi, düşünce, tutum ya da kısaca iletilerin (mesajların) anlaşmayı gerçekleştirebilecek ortak bir dil aracılığıyla kişi, grup ve toplumlar arasında aktarılmasıdır. Kişiler bu anlam üretimini, diğer insanlarla kurmuş oldukları karşılıklı ilişkilerle sağlayabilecekleri gibi, kitle iletişim araçları marifetiyle de yapabilirler. Birçok disiplinin kesiştiği bir noktada bulunan iletişim, psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji, dilbilim, ekonomi, siyaset, felsefe ve tarih alanını da barındıran bir bilim dalıdır. Kitle iletişimi ise daha dar bir anlam ifade eder. Kitle olarak üretilen enformasyonu, düşünce ve tutumların hedef kitleye teknik araçlarla (gazete, radyo, televizyon, internet vb. gibi) iletildiği ve yine kitle olarak tüketildiği bir süreçtir (Uluç 2003: 14). Aynı mesajı daha geniş kitleye aynı anda iletmek mümkündür. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte, bu araçlar yoluyla iletilen mesajların insanlar üzerindeki 'etkisi' her zaman önemli bir sorun olarak sosyal psikoloji ve iletişim araştırmalarının konusu olmuştur. Etki meselesi bugün de, üzerinde en fazla çalışma yapılan konuların başında gelmektedir. Bunun nedenini ise son yüzyılda yaşananlarda bulmak mümkündür. 20 yüzyıl medyanın, insan ve toplumların birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlama, dayanışma ve birlik

* Gazi Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi.

olma yolunda önemli bir rol üstlenebileceği gibi, bunun tersinin de söz konusu olduğunu göstermiştir. Yakın tarihteki örnekler bakıldığında kitle iletişim araçları toplamları demokratikleştirebileceği gibi, özgürlükçü ve çoğulcu hayatın önünde büyük bir engel, despot yönetimlerin elinde kitleleri yönlendirmek için bir araç da olabilmektedir.

1. Kitle İletişim Araçları ve Toplum

Kitle iletişim araçlarının toplumsal rolü ve kitleler üzerindeki etkisiyle ilgili olarak ilk çalışmalar 20 yüzyılın ilk yarısında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda iletişim 'bir göndericiden alıcıya doğru mesaj aktarımı olan çizgisel bir süreç' olarak görülmüştür. Kaynaktan giden mesajların alıcıları 'sihirli bir mermi' gibi vurduğu düşünülmüştür; okur, dinleyici veya izleyiciler 'uyarı-tepki şemasına körü körüne uyan kişisiz bir hedef' gibi tasavvur edilmiştir. Bu düşünceye göre, seçkinlerin kitle iletişim araçlarını kullanarak topluma gönderdikleri mesajların hedef kitle üzerinde 'iğneyle deri altına verilen bir ilaç' (hipoderik iğne) gibi doğrudan tesiri olduğu savunulmuştur (Yaylagül 2008: 46). 'Uyarıcı-tepki' adı verilen basit ve işlevsel bir modele dayanan bu görüş medyaya sınırsız bir güç atfetmiştir. Bunda özellikle 2. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında itilaf ve ittifak devletlerinin radyoyu bir propaganda silahı olarak kullanmalarının rolü büyüktür. Lasswell'in şemalaştırdığı ve 'hipodermik iğne' adıyla modelleştirdiği bu düşüncenin oluşmasında Fransız Sosyolog Gustave Le Bon'un kitle psikolojisi, Amerikalı psikolog John B. Watson'un davranışçılık, Rus fizyolog İvan Pavlov'un şartlı refleksle ilgili kuramlarının da rolü olmuştur (Mattelart ve Mattelart 1998: 29).

Geçen yüzyılın ilk yarısında totaliter rejimlerce (özellikle Nazilerce) kitle iletişim araçlarının propaganda vasıtası olarak kullanılmasından hareketle, medya karşısında topluma pasif bir pozisyon atfeden bu yaklaşımlar zamanla yerini sınırlı etkiler ve karşılıklı bağımlılık fikrine bırakmıştır. 1950'li yıllarda mesaj akışında 'kanı önderleri'nin rolü tespit edilirken, 1960'lardan bu yana iletişim alanında en çok araştırılan konu 'tutum değişimi' ve 'kanaat iklimi oluşmasında' medyanın rolü olmuştur. Pek çok kuramın geliştirildiği bu alanda Heider, Newcomb, Festinger, Osgood, Tannenbaum, Rosenberg ve Abelson gibi araştırmacılar özellikle iletişimde algılama uygunluğu, tutarlılık, uyum ve denge üzerinde durmuşlardır. Bu araştırmacılara göre; kişiler inançlarını ve tutumlarını korumak için aldıkları iletileri kendileri sansürler. Bir başka deyişle inanç ve davranışlarını destekleyen mesajları ararken tersi iletilerden uzak dururlar (Alemdar ve Erdoğan 1990: 70). Genel bir ifadeyle etki kuramları olarak nitelendirilen bu yaklaşımlar insan davranışlarını tutarlı ve akli olarak görmektedir. Özellikle tutum değişikliği amacıyla sunulan farklı ve tutarsız bilgiyle kişilerin nasıl başa çıkabileceği konularıyla ilgilenir (Severin ve Tankard 1994: 230). Bilişsel çelişki, Gündem Belirleme, Bağımlılık, Bilgi

Gediği ve Suskunluk Sarmalı bu sorunun cevabını vermeleri nedeniyle diğer iletişim kuramlarından ayrılmaktadır. İnsanların, sahip oldukları farklı ekonomik, sosyal ve tarihsel arka plana bağlı olarak, medya aracılığıyla kendilerine ulaşan bilgiyi farklı şekillerde yorumladıkları fikrinden hareket eden bu kuramlar iletişim sürecinde toplumun pasif bir tüketici değil aktif bir özne olduğuna vurgu yapmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de 2013 yılı Mayıs ayının sonlarında İstanbul Gezi Parkı’na alışveriş merkezi inşaa etme projesine tepkiyle başlayan, 17 ve 25 Aralık tarihlerinde hükümet üyesi bakan, başbakan ve bakan çocukları, bürokrat ve iş adamlarının da yer aldığı Büyük Rüşvet ve Yolsuzluk Operasyonları sonrasında yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin 30 Mart 2014 Yerel seçim sonuçlarına yansımaları etki kuramları perspektifinden değerlendirilecektir. Demokratik batı ülkelerinde, bir değil birkaç hükümeti iktidardan edebilecek derecede büyük toplumsal olaylar ve yolsuzluk iddiaları karşısında iktidardaki AKP’nin halkı nasıl etkilediği, seçimlerden neden birinci parti olarak çıktığı sorusunun cevabı verilmeye çalışılacaktır.

Araştırmada yöntem olarak betimleme ve açıklama yaklaşımları tercih edilmiştir. Her iki yaklaşım farklı kavrayış düzeylerini gösterir. Betimleme, neyin ne olduğunu, nasıl başlayıp sürdüğünü ya da bir durumun, kişinin ya da olayın neye benzediğinin resmini çizmektir. Betimleme, karmaşık şeyleri kavranabilir kılmakla ilgidir. Açıklama ise olan hadiselerin nasilını açıklar ya da bir şeyin veya kişinin neye benzediği üzerinde durur (Punch 2006: 16). Açıklama ve analize geçmeden önce özellikle etki kuramlarıyla ilgili literatüre müracaat edilecektir. Çünkü literatür taraması, “bir bilgi topluluğuna aşinalığı göstermek ve güvenilirlik sağlamanın yanı sıra, önceki araştırmaların izlediği yolu ve mevcut çalışmanın buna nasıl bağlandığını göstermek ve değerlendirmeleri bir bağlama oturtmak, bir alanda bilinenleri bütünleştirmek” (Neuman 2008: 165) için önemli bir yöntemdir.

2. Etki Kuramları

İletişim alanında yapılan çalışmalar akademisyenler tarafından birkaç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Araştırmaların odak noktasına bakılarak geliştirilen kuramlar ‘egemen ve eleştirel’, (Yaylagül 2008), ‘pozitif ve marksist’ (Alemdar ve

İnsanların, sahip oldukları farklı ekonomik, sosyal ve tarihsel arka plana bağlı olarak, medya aracılığıyla kendilerine ulaşan bilgiyi farklı şekillerde yorumladıkları fikrinden hareket eden bu kuramlar iletişim sürecinde toplumun pasif bir tüketici değil aktif bir özne olduğuna vurgu yapmaktadır.

1950lere kadar olan dönemde yapılan araştırmaların sonucunda kitle iletişim araçlarının toplumu rahatça etkileyip, yönlendirebildiği savunulurken iletişim araçlarının etkileri 'sihirli mermi' ya da 'hipodermik iğne' gibi kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Erdoğan 1990), 'pozitif, yorumsamacı ve eleştirel gerçekçi' (Tekinalp, Uzun; 2009) olarak tasnif edilmektedir. Ne şekilde sınıflandırılmış olursa olsun en dikkat çekici olanları medyanın etki boyutuna vurgu yapan araştırmalardır. Psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi gibi değişik alanlardan ve bu disiplinlerin davranışçı düşüncelerinden yararlanan bu çalışmaların başlıca meselesi medyanın bireyler ve geniş kitleler üzerindeki etkileridir. 1950lere kadar olan dönemde yapılan araştırmaların sonucunda kitle iletişim araçlarının toplumu rahatça etkileyip, yönlendirebildiği savunulurken iletişim araçlarının etkileri 'sihirli mermi' ya da 'hipodermik iğne' gibi kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Savaş sonrasında yapılan araştırmalarda bu etkilerin 'sınırlı' olduğu görülmüş, medyanın toplumlara tek başına değiştirici bir nitelik taşımadığı sadece var olan ve devam eden düzeni pekiştirici özellikleri bulunduğu belirtilmiştir (Aziz 1982: 53). 1960'larda yaşanan teknolojik gelişmeler ve televizyonun yaygınlaşmasıyla Kanadalı iletişim bilimci Marshall McLuhan'ın ifadesiyle dünya 'küresel

bir köy'e dönüşmüştür. Bu tarihten sonra yapılan araştırmalarda ise 'sınırlı etkiler' dönemindekilerin aksine, medyanın kişi ve toplumlar üzerinde 'güçlü etkiler' oluşturduğu yönündeki görüşler yeniden ağırlık kazanmaya başlamıştır.

İnsan davranışlarını açıklamaya çalışan, kitle iletişim araçlarının birey ve toplum üzerindeki etkilerine dikkat çekilen kuramlardan bazıları ise şunlardır:

2.1-Festingerin Bilişsel Çelişki Kuramı

Tuttuğu takımın şike yaptığını öğrenen bir taraftar, oy verdiği partinin yolsuzluğa karıştığı ortaya çıkan bir seçmen veya sevdiği bir kişinin ihanetine şahit olan bir aşık nasıl davranır? Aslen bir sosyolog olan Leon Festinger 'Bilişsel Çelişki Kuramı'yla tam da böyle durumlarda insanların neler yaptığını açıklamaya çalışır. Festinger, bireyin davranış ve tutumları arasında bir uygunluk, eylemleri arasında da bir tutarlılık olduğunu belirtir. Ona göre; kişinin sahip olduğu yeni bir inanç, bilgi ya da tutum, önceden sahip olduğu bir başka inanç, bilgi ya da tutuma ters düşüyorsa ortaya 'bilişsel çelişki' çıkar (Kağıtçıbaşı 1977). Kurama göre bu tür bilişsel çelişkiler insanlara sıkıntı veren durumlar olduğundan, kişi bu çelişkiden

kurtulmak için yeni bir tavır geliştirme ihtiyacı hisseder.

İnsanların yaşadıkları iç çelişkilerini çözme şekli üzerine odaklanan kuram, kişilerin beklenti ve tutumlarıyla gerçek dünya arasında sürekli uyum aradıklarını iddia eder (Yaylagül 2008; 51). Kuramın temel iki hipotezi vardır. Birincisi, çelişki sonucunda psikolojik olarak rahatsızlık duyan kişi çelişkiyi azaltma ve kendi içinde uyum sağlama arayışına girer. İkincisi, çelişki aşikâr olarak ortadaysa bunu azaltma çabalarının yanı sıra kişi, aynı zamanda bu çelişkiyi ortaya koyan bilgi ve durumlardan aktif olarak kaçınma yolunu tercih eder. Böyle bir durumda imkân varsa dış gerekçelere sığınır, yoksa gerekçe üretir (Tekinalp ve Uzun 2009; 115). Festinger'e göre bilişsel öğeleri; bilgiler, kanaatler ve inançlar oluşturur. Çelişki, bir ya da daha çok bilişsel öğe arasında meydana gelebilir. Eğitim, çevresel faktörler ve hayat tecrübeleriyle edinilen inançlar fazla sorgulanmayan temel kabullerdir. Bunlar davranışa yansır. İnsanlar dünyayı ve olayları inanç ve değerlerine göre algılar ve yorumlar. Bu nedenle kişiler, temel inançlarıyla çelişen durumlar karşısında aşırı rahatsızlık ve stres hisseder. Bu çelişkileri ortadan kaldırmak için, düşünce ve davranışlarını haklı kılacak girişimler peşine düşer. Ortaya çıkan durum veya olguyu reddetme, yalanlama ve değiştirme yoluna gider. Akla uygun bahaneler üretir. Kendilerine yalan söyler. Bu arada kendileri gibi düşünen bireylerin desteğini arayarak başkalarını ikna etmeye ve taraftar toplamaya çalışır. Karşıt görüşler arasında seçme zorunluluğu varsa en iyisini değil, kendi fikriyle en uyumlusunu seçer. Yine kurama göre, bireyler faydacı bir anlayış güder. Bunu yaparken o kadar başarılıdırlar ki, bunun kendini kandırma olduğunu fark etmezler. Böylece içine düştükleri çelişkiyi kabul ve davranışlarıyla uyumlu hâle getirerek azaltmaya çalışırlar. Sonucunda sağlanan uyumla yaşadıkları psikolojik gerginlikleri azalır.

1960'larda yaşanan teknolojik gelişmeler ve televizyonun yaygınlaşmasıyla Kanadalı iletişim bilimci Marshall McLuhan'ın ifadesiyle dünya 'küresel bir köy'e dönüşmüştür. Bu tarihten sonra yapılan araştırmalarda ise 'sınırlı etkiler' dönemindekilerin aksine, medyanın kişi ve toplumlar üzerinde 'güçlü etkiler' oluşturduğu yönündeki görüşler yeniden ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Bu nedenle kişiler, temel inançlarıyla çelişen durumlar karşısında aşırı rahatsızlık ve stres hisseder. Bu çelişkileri ortadan kaldırmak için, düşünce ve davranışlarını haklı kılacak girişimler peşine düşer. Ortaya çıkan durum veya olguyu reddetme, yalanlama ve değiştirme yoluna gider. Akla uygun bahaneler üretir.

Konuyu somutlaştırmak gerekirse, sigara içmenin sağlığa zararlı olduğunu düşünen ve sigara içen bir kişi, bu bilgi ve eyleminin çatışmasından ötürü bir bilişsel çelişki yaşayacaktır. Festinger bu çelişkinin 3 yolla azaltılacağını söyler: Davranışı değiştirmek (örneğin sigara içmeyi bırakmak), davranışı meşrulaştırmak (örneğin arada bir sigara içmenin çok da zararlı olmayacağına inanmak), ya da yeni düşüncelerle davranışını sürdürmek (örneğin temiz havada dolaşarak içtiği sigaranın zararlarından kurtulacağını düşünmek) (Mutlu, 1998; 70). Araştırmalar bilişsel çelişkinin özellikle kişinin inancı ve eylemleri arası uyumsuzluk durumunda yaşadığı çatışmayı kendine olan inançlarını koruyup, aksi bilgilerden kaçarak çözdüğünü ortaya koymaktadır (Severin ve Tankard 1994: 243). Özellikle seçmen tercihlerinde bu tavrın çok sayıda örneğini görmek mümkündür.

Bilişsel Çelişki Kuramı 1950'lerden itibaren iletişim modelleri ve kitle iletişimi alanındaki çalışmalarda kendine önemli bir yer edinmiştir. Festinger, 1956 yılında yayınladığı "Kehanet Boşa Çıktığında" adlı kitabında, kuramı test ettiği ilginç bir olayı anlatır. Amerikalı bilimadamı, kitabında dünyanın UFO'lar tarafından işgal edilip kıyametin

kopacağı ve sadece kendilerinin hayatta kalacaklarına inanan bir tarikata dikkat çekmiştir. Tarikat üyeleri, liderlerinin kendilerini topladığı yer ve saatte UFO işgalinin gerçekleşmeyip kıyametin de kopmadığını, dünyanın da yerli yerinde durduğunu görünce kuvvetli bir zihinsel çelişki yaşarlar. Bu durumda, 'enayi yerine konduklarını, servetlerini boşa harcadıklarını ve aldatıldıklarını' kabul etmeleri beklenirdi. Ancak tarikat üyelerinin büyük çoğunluğu, yaşanan fiyaskoyu liderlerinin de yardımıyla farklı bir şekilde çözmüşlerdir. Onlara göre uzaylılar, tarikatlarını ödüllendirmek ve onları güçlendirmek için ikinci bir şans vermiş ve daha çok insanı ikna ederek kurtarmaları için kıyameti ertelemiştir. Böylece grup kendini toplamış ve daha fazla taraftar edinmek için harekete geçmiş, bunun sonucunda da gücünü artırmıştır (Baltaş 2014).

Bilişsel Çelişki Kuramı, değişim yerine istikrarı, enformasyon alma yerine enformasyon aramayı, gönderici yerine alıcıyı ön plana çıkarmıştır. Bu kuram aynı zamanda aktif izleyici ile kullanımlar ve doyumsal yaklaşımın odak noktasını oluşturmaktadır (Tekinalp ve Uzun 2009; 115)

2.2- Gündem Belirleme

Gündem belirleme, tutum değişikliğinde kitle iletişim araçlarının önemini vurgulayan ve bu araçların etkileri üzerinde yoğunlaşan bir kuramdır. Düşünsel temeli Walter Lippmann'ın Public Opinion (Kamuoyu) isimli çalışmasına dayanır. Lippmann, insanların kendi yakın çevreleri dışında olup bitenleri anlayabilmek, dış dünyayı anlamlı hâle getirebilmek için 'anlam haritalarına' gereksinim duyduklarını söyler. Bu 'anlam haritalarının' medyanın aktardığı bilgiler doğrultusunda oluştuğunu ileri sürer (Tekinalp ve Uzun 2009; 126).

Medyanın haberleri sunuş yoluyla, halkın düşündüğü ve konuştuğu konuları belirlediğini iddia eden kurama göre; kitle iletişim araçları insanların bilgilenme ihtiyaçlarını giderir, toplumun gündeminde yer alan konular hakkında haberler verir. Ancak, medyanın her zaman hedef kitlelere, toplumun öncelikli konularını sunmak gibi bir kaygısı olmaz. Daha çok toplumda gündem olması gereken konular hakkı da bilgi vermeyi tercih eder (Güngör 2011; 98). Kuramın temel tezini, kitle iletişim araçlarının bir konuya verdikleri önemle, halkın aynı konuya verdiği önem arasındaki paralellik oluşturur (Yüksel 2001: 26). Buna göre; Medya bazı olaylara yer vererek veya bazılarını görmezden gelerek toplumun gündemini belirler ve kamuoyunu şekillendirir. Haberleri veriş tarzı veya sunuşuyla olaylara önem derecesi atfeder. İnsanlar, kitle iletişim araçları sayesinde kendileri ve toplumu ilgilendiren konular hakkında bilgi edindikleri gibi medyanın verdiği değere göre söz konusu olaylara ne kadar önem vereceklerini de öğrenirler (Yaylagül 2008; 68).

Kısaca kitle iletişim araçlarının 'haber olarak gördüğü', 'önem verdiği' olaylar toplum tarafından 'önemli', görmezden geldiği olaylar ise 'önemsiz' kabul edilir. Bu noktada kitle iletişim aracının kurumsal ilişkileri etkili olur. Toplumun değil daha çok siyasi ve ticari güçlerin öncelikleri 'gündem' konusunda yönlendirici rol oynar. Ekonomik ve politik güçler, halkın ne üzerinden düşünmesi ve konuşmasını istiyorlarsa medyanın gündemi de ona göre şekillenir. Bu çerçevede gazete ve televizyonlar bireylerin ne hakkında düşünmeleri, neyi ne kadar bilmeleri ve hissetmeleri gerektiğini öneren olaylar sunar. Haber değeri olmayan olayların haber

Bilişsel Çelişki Kuramı, değişim yerine istikrarı, enformasyon alma yerine enformasyon aramayı, gönderici yerine alıcıyı ön plana çıkarmıştır. Bu kuram aynı zamanda aktif izleyici ile kullanımlar ve doyumusal yaklaşımın odak noktasını oluşturmaktadır.

Medyanın haberleri sunuş yoluyla, halkın düşündüğü ve konuştuğu konuları belirlediğini iddia eden kurama göre; kitle iletişim araçları insanların bilgilenme ihtiyaçlarını giderir, toplumun gündeminde yer alan konular hakkında haberler verir. Ancak, medyanın her zaman hedef kitlelere, toplumun öncelikli konularını sunmak gibi bir kaygısı olmaz. Daha çok toplumda gündem olması gereken konular hakkı da bilgi vermeyi tercih eder.

değerleri varmış gibi gösterilmesi sağlanır. Çoğu zaman toplum kıyamet haberleri, uzaylı hikâyeleri, UFO'lar, paralel örgütler, komplo teorileri gibi yapay gündemlerle meşgul edilir. Bu arada asıl tartışılması gerekenler unutturulmaya çalışılır. Böylece vatandaşın istek, beklenti ve ihtiyaçları dikkate alınmaksızın medya tarafından bir takım gündemler oluşturulur ve insanların bunlar üzerine konuşması, tartışması sağlanır (Güngör 2011; 98-99). Belirli konulara toplumun dikkatini zorla çeken medya politikacıların kamuoyunda algılanan imajlarını da oluşturur. Kurama göre, basın insanlara ne düşüneceklerini söylemede başarılı olmayabilir, fakat okuyucularına ne hakkında düşünmeleri gerektiğini belirlemede son derece başarılıdır (Severin ve Tankard 1994; 367).

Gündem kurma çalışmaları en çok seçim kampanyaları üzerinde yoğunlaşmıştır. McCombs ve Shaw, 1968 başkanlık seçimlerinde gazete ve televizyonun gündeme getirdiği sorunların, kararsız seçmenler üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olduğunu test etmişlerdir. Kuramın seçimlerde işleyiş şekli ise şöyledir: Medya iktidarı iyi gösterirken, muhâlefeti kötü gösterecek şekilde yayınlarını gerçekleştirir. Bir çeşit gündem yanlılığı oluşturur. Bunu kullanmış olduğu dil, olayları sunuş şekli ve haberde kullanmış olduğu kaynaklarla gerçekleştirir. Araştırmalar gündem oluşturmada iyi tanınan ve güvenilir kişilerin bir konu hakkında konuşmaya başlamasının bu süreci hızlandırdığına dikkati çeker (Severin ve Tankard 1994; 386).

2.3- Medya Bağımlılık Kuramı

Günümüzde kitle iletişim araçları olmayan bir toplum düşünülemez. Öyle ki yapılan araştırmalarda insanlara televizyon izlemeden, radyo dinlemeden gazete okumadan yaşayıp yaşayamayacakları sorulduğunda buna 'hayır' cevabını verdikleri görülmüştür (Güngör 2011; 99).

Çünkü gelişmiş toplumlarda bilgi edinmede sosyal ilişkilerden daha ziyade medya etkili olmaktadır. İnsanlar, yaşadıkları toplumda olan bitenleri öğrenmek, anlamak veya yaşanan olaylar karşısında tavrı geliştirmek için medyanın verdiği bilgilere bağımlı hâle gelmiştir.

DeFleur ve Ball-Rokeach'ın ortaya atmış oldukları kuram, medyanın toplum ve izleyici arasındaki sıkı ilişkisini açıklamaya yöneliktir. Kuramın temel tezi şudur: Modern toplumlar gittikçe daha fazla karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Bilgiye ihtiyacı gittikçe artmaktadır. Kişi içinde yaşadığı toplumda olan bitenle ilgili bilgi sahibi olmak, belli ihtiyaçlarını karşılamak ve amaçlarını gerçekleştirmek için medya enformasyonuna bağımlıdır. Bağımlılık, 'kişinin toplumsal dünyasını anlama', 'dünyada etkili ve anlamlı bir biçimde davranma' ve 'günlük sorunlar ve gerginliklerden kaçma' gereksiniminden doğar. Kitle iletişim araçlarına bağımlılık kişiden kişiye, gruptan gruba ve kültürden kültüre değişmektedir. Medya bağımlılığı arttıkça verilen enformasyonun kişilerin algı, duygu ve davranış biçimlerini değiştirme ihtimali ortaya çıkaracaktır. Kuram, medyanın toplumdaki enformasyon aktarma görevi nedeniyle izleyicilerde yaptığı değişimleri 3 grupta inceler: Algısal, duygusal ve davranışsal. Özellikle davranışsal etki aktifleştirme ya da pasifleştirme biçiminde olabilir. Kitle iletişim araçlarının oy verme veya reklam yoluyla izleyicileri tüketime yönlendirmesi bu etkiler arasındadır (Tekinalp ve Uzun 2009: 98-99)

Bağımlılık kuramı, izleyici etkilerini diğer sosyolojik modellerden çok daha kapsamlı bir toplumsal yapı bağlamında ele almaktadır. Kuram, sınırlı etkiler ile güçlü etkiler modellerini uzlaştırmaya çalışmaktadır. Kitle iletişimin neden bazen çok güçlü ve doğrudan, bazen de dolaylı ve oldukça zayıf etkide bulunduğu sorusuna cevap

Gündem kurma çalışmaları en çok seçim kampanyaları üzerinde yoğunlaşmıştır. McCombs ve Shaw, 1968 başkanlık seçimlerinde gazete ve televizyonun gündeme getirdiği sorunların, kararsız seçmenler üzerinde kuvvetli bir etkiye sahip olduğunu test etmişlerdir. Kuramın seçimlerde işleyiş şekli ise şöyledir: Medya iktidarı iyi gösterirken, muhalefeti kötü gösterecek şekilde yayınlarını gerçekleştirir. Bir çeşit gündem yanlılığı oluşturur. Bunu kullanmış olduğu dil, olayları sunuş şekli ve haberde kullanmış olduğu kaynaklarla gerçekleştirir. Araştırmalar gündem oluşturmada iyi tanınan ve güvenilir kişilerin bir konu hakkında konuşmaya başlamasının bu süreci hızlandırdığına dikkati çeker.

Bağımlılıkta, kişi iletişime zorunlu olarak girer; kullanımlar kişinin isteğine bağlıdır. Kuram, medyaya bağımlılığın özellikle bilgiye ihtiyacın fazlalaştığı istikrarsızlık dönemlerinde artmaya başladığına vurgu yapar.

aramaktadır (Mutlu 1998, 51). Kuram, medya bağımlılığı üzerinden duran diğer kuramlardan farklıdır. Kullanımlar ve doyumlar, bireyin psikolojik gereksinimleri üzerine odaklanırken, bağımlılık modeli medyaya bağımlılıkta toplum, iletişim araçları ve izleyici kitlesi arasındaki ilişkilere odaklanır (Severin ve Tankard 1994: 463). Kullanımlar doyumlar, daha çok izleyici, bağımlılık kuramı ise toplum merkezlidir. Bağımlılıkta, kişi iletişime zorunlu olarak girer; kullanımlar kişinin isteğine bağlıdır. Kuram, medyaya bağımlılığın özellikle bilgiye ihtiyacın fazlalaştığı istikrarsızlık dönemlerinde artmaya başladığına vurgu yapar (Hazar 2011; 32). Burada dikkati çeken nokta ise şudur: Kişinin enformasyon arama stratejisi dar ve alternatif kaynaklar arama ve kullanma motivasyonu zayıfsa, bir kaynağa bağımlılığı ve bu kaynak tarafından sunulan görüşle aynı çizgide olma veya görüşü kabul etme ihtimalinin yüksek olduğunu söyler. Bu tez, kişinin enformasyon

strateji ve dürtüsünün zayıflığının nedenlerini iletişim kaynağının sayısına bağlar. Eğer kaynak fazla olursa kişi bu zayıflıktan kurtulacaktır (Alemdar ve Erdoğan 2010; 179-182). Bağımlılık ve gündem kurma tezi arasında ince bir köprü vardır: Eğer insanlar sadece medya enformasyonuna bağlı olursa, gündemi belirleme de kolaylaşır.

2.4- Bilgi Açığı Kuramı

Demokrasinin sıhhati, iyi bilgilenecek yurttaşlara bağlıdır. Halk, oy vererek bir tercihte bulunur ve kendisini yönetecek insanları seçer. Halkın doğru karar verebilmesi, doğru tercihlerde bulunabilmesi doğru bilgiyle olur. Bunu sağlayacak olan da kitle iletişim araçlarıdır (Bıyık 2013; 58). Kitle iletişim araçlarının eğlendirmek, boş vakit geçirtmek gibi fonksiyonlarının dışında en önemli işlevi bilgilendirmedir. Peki, kitle iletişim araçlarının çoğalmasıyla toplum daha demokratikleşiyor mu? Bilgi Açığı Kuramı bu soruya cevap aramaktadır.

İlk kez 1970 yılında Tichenor, Dnohue ve Olien tarafından gündeme getirilen kuram, enformasyon kaynaklarının dengesiz dağılımının sonuçlarıyla ilgilenir. Bilgi açığının yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu ortaya çıktığını iddia eder. "Bilgi açığı", "bilgi uçurumu" veya "bilgi gediği" olarak da adlandırılan

kurama göre; medyanın verdiği enfomasyona ulaşmada toplumun bütün kesimleri aynı imkâna sahip değildir. Ekonomik durumu iyi, hâli vakti yerinde olan, eğitim seviyesi yüksek kişiler bilgiye ulaşmada daha avantajlıdırlar. Medya herkese bilgi veriyormuş gibi görünürken aslında alt ve üst sosyo ekonomik gruplar arasındaki bilgi farkını açmakta (Yaylagül 2008: 74), var olan 'enfomasyon gedikleri'ni büyütmektedir. Bilgiye ulaşmada avantajlı kişiler, edindikleri bilgileri karar verme durumundakilere ulaştırarak onların tercihlerini etkileyebilmektedir. ABD'de yapılan araştırmalar da bunu teyit etmiştir. (Severin ve Tankard 1994; 423)

Kuram, teknolojiadaki yeniliklerin ancak toplumun geneline yayıldığı zaman demokratikleşme ve bilgi açığını ortadan kaldırmayı veya azaltmayı sağladığını söyler. Aksi hâlde birbiri ardına çıkan yeni teknolojiler avantajsız kişileri sürekli daha geride bırakır. (Tekinalp ve Uzun 2009; 134) Kuramın dikkati çektiği bir başka nokta ise bazı medyaların diğerlerine göre çok daha ulaşılabilir nitelik taşımalarıdır. Ekonomik durumu iyi olanlar bilgiyi daha çok gazetelerden elde ederken, alt gelir seviyesindekilerin ise öncelikli tercihi televizyondur. Çünkü gazeteler bir ücret karşılığında alınırken, düğmeye bastığımız zaman televizyon yayınları karşımızdadır. Bu da, iletişim kampanyası planlayıcılarının hedef kitle araştırmaları yapmaları gerektiğini ve farklı sosyal katmanlara ulaşmak için farklı mecraları seçmelerinin daha yararlı olacağını gösterir.

2.5-Suskunluk Sarmalı

'Suskunluk sarmalı', Alman siyaset bilimci Elisabeth Noelle-Neumann tarafından medya ve kamuoyu ilişkisini anlamaya ve açıklamaya yönelik olarak geliştirilmiş bir kuramdır. Kuram, insanların azınlıkta olduklarını hissettiklerinde neden düşüncelerini açıklamaktan çekindiklerini izah etmeyi hedefler. Medyanın bazı kişi ve toplum kesimlerini susturabilme ve buna karşın diğer bazı gruplara konuşma cesareti verebilme gücü üzerinde durur. Kuram, insanların kişisel düşüncelerini oluştururken başkalarının ne düşündüğüne dair temel sosyo-psikolojik düşünceden etkilendiklerini söyler. 1974 yılında geliştirilen kuram, 1980li yıllarda medya araştırmalarında güçlü etkilere dönüşün öncülüğünü yapan yaklaşımlardan biri olmuştur (İrvan 1997; 421). Alman araştırmacı, suskunluk sarmalında medyanın belirli konu başlıklarını kamunun görüş ve tartışma alanından uzaklaştırma yeteneği ile kitle ve kişilerarası iletişim ile toplumsal ilişkiler ve düşüncenin açıklanması arasındaki ilişkiler üzerinde durur (Alemdar ve Erdoğan 1998; 294).

Suskunluk Sarmalı kuramının temelinde önemli kamusal konulardaki (seçim dönemlerinde siyasal partilerin desteklenmesi vs) şahsi fikirlerin başkalarının ne düşündüğüne bağlı olduğu düşüncesi yer almaktadır. Kuramın geliştirilmesinde

Suskunluk sarmalı temel olarak şu düşünceye dayanmaktadır: İnsanlar belli bir görüşü benimsemeye yalnız olduklarını düşünürlerse, görüşleri mensubu oldukları topluluğun 'genel geçer', 'popüler' kabullerine uygun değilse, bunları açıkça dile getirmekten kaçınırlar.

2. Dünya Savaşı sonrasında Amerika'da gerçek-leştirilen sosyal etki araştırmaları önemli yer tutar. Festinger'in kuramına özellikle sosyal psikolog Solomon Asch ve Stanley Milgram'ın sosyal etkiyle ilgili deneysel araştırmalarının katkısı büyüktür (Boz 1999; 43). Daha önce de üzerinde durulduğu gibi bilişsel çelişkidenden kaçış için kişi kendi kafasında, kendi-kendiyle iletişim süreci sonucunda verdiği kararlarla bir 'psikolojik denge' oluşturmaktadır. Suskunluk Sarmalı, Festinger'in 'bilişsel çelişki' modelinin psikolojik alandan alınıp sosyolojik alana uygulanmasıdır (Tekinalp ve Uzun 2009; 133) Kuram bir bakıma gündem hazırlama modelinin negatif ayna imajıdır. Kitle iletişim araçlarının belli konu ve sorunlar ile bunların tartışmasını halkın görmesinden uzaklaştırma yeteneği üzerinde durmaktadır (Alemdar ve Erdoğan 1998; 204).

Suskunluk sarmalı temel olarak şu düşünceye dayanmaktadır: İnsanlar belli bir görüşü benimsemeye yalnız olduklarını düşünürlerse, görüşleri mensubu oldukları topluluğun 'genel geçer', 'popüler' kabullerine uygun değilse, bunları açıkça dile getirmekten kaçınırlar. Ancak aynı kişi bu görüşlerinin paylaşıldığını, yaygınlaşmaya

başladığını ya da destek göreceğini fark ederse bu defa fikirlerini yüksek sesle söylemeye başlar. Dışlanma tehdidi ve korkusu, suskunluk sarmalının hayati iki kavramıdır. İnsanlar dışlanma endişesiyle sürekli olarak çevresini gözler, medyayı takip eder. Medya, insanların düşüncelerinin oluşmasında güçlü etkilere sahiptir. Tartışmalı konularda medyanın desteğini alan görüş toplumda egemen görüş haline gelir. Kişiler, diğer insanların ne düşündüklerini anlamak, bir görüşün toplumda ne kadar geçerli olduğunu tespit için kitle iletişim araçlarını ölçüt olarak kullanmaktadırlar (Yaylagül 2008; 72). Aynı zamanda hangi düşüncenin güçlenip hangisinin düşüşe geçtiğiyle ilgili medyadan ipuçları arar. Benimsediği görüş bu araçlarda yeteri düzeyde yer almıyor, dile getirilmiyorsa, bunun yeterince kabul gören bir görüş olmadığı sonucuna varır.

Fikirlerinin azınlık içinde yer aldığını düşünen kişiler, düşüncelerini ifade ederken ekseriyetin görüşünü, mutabakatını veri kabul eder, çoğunluğun dışlamasından korkarak açıkça davranışta bulunamaz. Kişiler için toplumla hem-fikir olmada temel enformasyon kaynağı kitle iletişim araçları ya da belirli bir

konuda hâkim görüş ve düşünceleri belirleyecek güce sahip olan gazetecilerdir. İletişim araçları az ya da çok toplumdaki kanı iklimine ilişkin çoğu kez yanlış 'bir algı' oluşturmaktadır (Boz 1999; 45). Bu algıya karşı çıkmak ve aksi görüşleri savunmak için kişiler yeterli güç ve imkânı kendilerinde bulamaz. Medyada sunulan görüşe katılmayan pek çok izleyici kendi görüşlerini açıkça dile getirmekten kaçınır. Dile getirmeye cesaret edenler ise toplum tarafından dışlanacağı, kategorize edileceğini düşünür. Suskunluğun motive edici gücünü soyutlanma korkusu oluşturur (Tankard 1994; 444). Dışlanmaya maruz kalmamak için insanlar sesiz kalmaya ve kendilerini güvende hissetmeye devam eder (Yaylagül 2008; 71). Özellikle köklü değişimlerin yaşandığı dönemlerde davranışları belirlemede dışlanma korkusu son derece baskındır. Bireyler bu dönemlerde cezalandırılmamak, sahip olduklarını (makam, mevki, yardım) kaybetmemek için susmayı veya güçlü tarafa yaklaşarak bir takım çıkarlar elde etmeyi tercih ederler (N. Güngör 2011; 298).

Farklı düşüncedeki insanlar suskun kaldıkça görüşleri olduğundan daha az yaygın ve geçerli sayılacağından bu durum bir sarmalının oluşmasına neden olacaktır. Şöyle ki, kişiler tartışmalı konularda görüşlerinin toplumda azınlıkta kaldığını hissederseniz konu hakkında sessiz kalmayı tercih ederler, eğer kamuoyunun kendi görüşlerinden farklı yönde değiştiğini hissederseniz yine sessiz kalırlar. Onlar sessiz kaldıkça başkaları da belirli bir görüşün temsil edilmediğini daha çok hissederek ve onlar da seslerini yükseltmezler (Severin ve Tankard 1994; 444). Genel-geçer görüşlerden farklı düşünenler giderek seslerini duyurmada daha az istekli olacak ve medya egemen düşünceye ilişkin algıyı haberleriyle gündemde tutacak, iletişim araçlarında dile getirilen hâkim görüş toplumda giderek baskın ve doğru olarak algılanacaktır. Sonuçta 'sesiz çoğunluk' iyice sessizliğe zorlanacaktır. Sarmal kırılmadığı zaman 'sesi çok çıkan' görüşler güçlenip 'meşrulaşırken', farklı fikirleri

Kişiler, diğer insanların ne düşündüklerini anlamak, bir görüşün toplumda ne kadar geçerli olduğunu tespit için kitle iletişim araçlarını ölçüt olarak kullanmaktadırlar. Aynı zamanda hangi düşüncenin güçlenip hangisinin düşüşe geçtiğiyle ilgili medyadan ipuçları arar. Benimsediği görüş bu araçlarda yeteri düzeyde yer almıyor, dile getirilmiyorsa, bunun yeterince kabul gören bir görüş olmadığı sonucuna varır.

Özellikle köklü değişimlerin yaşandığı dönemlerde davranışları belirlemede dışlanma korkusu son derece baskındır. Bireyler bu dönemlerde cezalandırılmamak, sahip olduklarını (makam, mevki, yardım) kaybetmemek için susmayı veya güçlü tarafa yaklaşarak bir takım çıkarlar elde etmeyi tercih ederler.

ifade eden kişi sayısında azalma gittikçe artacak ve 'algılanmış çoğunluk görüşü' toplumda egemen ve gerçek görüş hâline gelecektir (Alemdar ve Erdoğan 1998; 204).

3. Gezi Olayları ve Yolsuzluk Operasyonu

2002 yılında kurulan ve ülkeyi yaklaşık 10 yıldır tek başına yöneten AKP, 2011 genel seçimlerinde yaklaşık % 50 oy alarak büyük bir başarı kazandı. Her iki kişiden birinin oyunu alan hükümetin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bu dönemi 'ustalık dönemi' olarak nitelendirdi. Erdoğan'ın 'ustalık dönemi', Ergenekon, Balyoz gibi davalarla askeri bürokrasinin 'gücünün kırıldığı', faili meçhul soruşturmalarıyla 'terörle mücadele'nin sorgulandığı, 'çözüm süreci'yle bölücü terör örgütü PKK mensuplarıyla 'müzakere'nin meşrulaştığı, 2010 Anayasa referandumuyla 'yargının yeniden dizayn edildiği', Milli İstihbarat Teşkilatı müsteşarı, Genel Kurmay Başkanı ve kuvvet komutanı atamalarında AKP'nin tam inisiyatif kullandığı bir sürecin sonucunda geldi. Bu sürecinin geçmiş yıllardan farklı olacağını ipuçlarını iktidar partisi yöneticileri çeşitli vesilelerle dillendirmeye başladılar. AKP İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu, yeni dönemde 'geçmiş 10 yıllık iktidarları

döneminde şu ya da bu şekilde AKP ile paydaş olanların, gelecek 10 yılda paydaş olmayacaklarını' açıkladı. Babuşçu, 'inşa dönemi' olarak nitelendirdiği bu dönemin 'başta liberaller olmak üzere eski paydaşlarının arzu ettiği gibi, kabulleneceği gibi bir dönem olmayacağına' vurgu yaptı (<http://t24.com.tr>; 2014). Erdoğan'ın 'ustalık dönemi', Babuşçu'nun 'inşa dönemi' olarak nitelendirdiği 2011 seçimleri sonrası süreçte atılan adımlar, yapılan icraatlar büyük tartışmalara sebep oldu. Bunların başında ise kamuoyunda 'Gezi Olayları' olarak bilinen protestoların başlamasına neden olan Topçu Kışlası inşaa projesi yer aldı. Hükümet, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan Taksim Gezi Parkı'na İstanbul 6'ncı İdare Mahkemesi ve 2 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararına aykırı şekilde Topçu Kışlası inşa etmeye başladı. 27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin parka girmesinin ardından, haberin sosyal medya aracılığıyla kısa sürede yayılmasıyla bazı eylemcilerin parka giderek ağaç kesme faaliyetini durdurmaya çalışmasına zabıta ve polis sert şekilde

müdahâle etti. Bu müdahâleler ve Erdoğan'ın inşaatın yapımındaki ısrarcı tavrı protestoları hükûmet karşıtı gösterilere dönüştürdü. Gösteriler başta İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirler olmak üzere Türkiye'nin bütün illerine yayıldı. 81 ilin 80inde protesto eylemleri yapıldı. Gösteriler karşısında meydanlara çıkan Erdoğan, eylemlere katılanları 'çapulcu' olarak nitelendirdi, alınan sert önlemlerin emrini kendisinin verdiğini açıkladı. Eylemcilere meydan okuyarak son seçimlerde aldığı oya atıfta bulundu ve 'yüzde 50'yi evde zor tutuyorum' dedi. Batılı ülke basın yayın organlarının da yakında ilgi gösterdiği ve aylarca devam eden olaylar sonucunda yurt genelinde 8 sivil 2 güvenlik görevlisi hayatını kaybetti, binlerce kişi yaralandı (<http://tr.wikipedia.org>: 2013).

Gezi olayları nedeniyle iç ve dış kamuoyunda tartışmaların odağında yer alan hükümet, ikinci büyük sarsıntıyı 30 Mart yerel seçimlerine aylar kala patlak veren yolsuzluk ve rüşvet soruşturmasıyla yaşadı. Türkiye, 17 Aralık 2013 sabahı Cumhuriyet tarihinin en büyük Rüşvet ve Yolsuzluk Operasyonu haberi ile uyandı. Eylül 2012 ve Şubat 2013'teki Emniyet ve Mali Suçları Araştırma Kurulu'na yapılan bir dizi ihbarla başlayıp, 17 Aralık günü Cumhuriyet Savcısı Celal Kara'nın gözaltı talimatları ve ilgili mahkemelerin arama kararlarının yerine getirilmesi ile kamuoyunun duyduğu operasyon İstanbul Emniyet Müdürlüğü Organize Suçlarla Mücadele ve Mali Şube Müdürlüğü ekipleri tarafından gerçekleştirildi. Operasyon sonucunda aralarında iş adamları, bürokratlar, Halk Bankası müdürü, çeşitli düzeyde kamu görevlileri ve 4 kabine üyesi bakan ile 3 bakan çocuğunun da olduğu kişiler hakkında "rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihâleye fesat karıştırma ve kaçakçılık" iddiasıyla gözaltına alma işlemleri başladı. 17 Aralık'ın şokuyla sarsılan hükümet 25 Aralık'ta büyük bir artçı sarsıntı yaşadı. Bu defa Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın

Genel-geçer görüşlerden farklı düşünenler giderek seslerini duyurmada daha az istekli olacak ve medya egemen düşünceye ilişkin algıyı haberleriyle gündemde tutacak, iletişim araçlarında dile getirilen hâkim görüş toplumda giderek baskın ve doğru olarak algılanacaktır. Sonuçta 'sesiz çoğunluk' iyice sessizliğe zorlanacaktır. Sarmal kırılmadığı zaman 'sesi çok çıkan' görüşler güçlenip 'meşrulaşırken', farklı fikirleri ifade eden kişi sayısında azalma gittikçe artacak ve 'algılanmış çoğunluk görüşü' toplumda egemen ve gerçek görüş hâline gelecektir.

Hükümetin, yolsuzluk ve rüşvet operasyonlarına tepki olarak İstanbul'da başlattığı polis ve yargıda görevden alma işlemleri yurt geneline yayıldı. Yaklaşık 20 bin polis, binlerce hâkim ve savcı hükümetin hışmına uğradı. Bürokraside geniş bir tasfiye operasyonu başlatıldı ve sonraki aylarda bu tasfiye her alana yayıldı. Operasyonların hükümet eliyle akim bırakılmasının ardından bu defa soruşturmalara konu olan belge, bilgi ve resmi dinleme kayıtları internete düştü. Kamuoyu iktidar partisinin nasıl bir yolsuzluk ağı içine düştüğünü görme imkânına kavuştu. Hükümetin buna tepkisi ise söz konusu bilgi ve belgeleri yayınlayan uluslararası sitelere Türkiye'den erişimi durdurmak oldu.

oğlu Bilal Erdoğan'ın da içinde yer aldığı AKP'ye yakın işadamlarının karıştığı yeni bir yolsuzluk operasyonu başladı. Yolsuzluk iddialarına muhatap olan hükümetin 4 bakanı istifa etmek zorunda kaldı. Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar, istifa ederken her şeyden haberi olduğunu söylediği 30 yıllık dava arkadaşı Başbakan'ı canlı yayında istifaya çağırıldı. Ancak hükümet, yargının başlatmış olduğu operasyonu kolluk kuvvetleri ve polise talimat vererek durdurdu. AKP, 11 yıllık tarihinin en ağır suçlamaları karşısında, savunma yerine saldırıya geçti. İçişleri Bakanlığı'nca, savcılığın gözaltı ve mahkemenin arama kararlarını yerine getiren adli kolluk amir ve memurlarının bir kısmı derhal görevden alındı, diğerlerinin görev yerleri değiştirildi. Sonraki süreçte ise operasyonda görev alan polislerin tamamı görevden uzaklaştırılırken bir kısmı meslekten ihraç edildi (<http://tr.wikipedia.org>; 2014). Hükümetin, yolsuzluk ve rüşvet operasyonlarına tepki olarak İstanbul'da başlattığı polis ve yargıda görevden alma işlemleri yurt geneline yayıldı. Yaklaşık 20 bin polis, binlerce hâkim ve savcı hükümetin hışmına uğradı. Bürokraside geniş bir tasfiye operasyonu başlatıldı ve sonraki aylarda bu tasfiye her alana yayıldı. Operasyonların hükümet eliyle akim bırakılmasının ardından bu defa soruşturmalara konu olan belge, bilgi ve resmi dinleme kayıtları internete düştü. Kamuoyu iktidar partisinin nasıl bir yolsuzluk ağı içine düştüğünü görme imkânına kavuştu. Hükümetin buna tepkisi ise söz konusu bilgi ve belgeleri yayınlayan uluslararası sitelere Türkiye'den erişimi durdurmak oldu.

İlk tepkisi savcı ve polisleri görevden almak şeklinde olan hükümet faturayı da Gülen Hareketi'ne (Cemaati) kesti. İktidara yakın gazeteler ertesi gün manşetten, operasyonu 'hükümete yönelik darbe' şeklinde sunarken, hedefe de Amerika'da yaşayan ve Türkiye'de geniş bir etki gücü olan emekli vaiz, din âlimi Fethullah

Gülen'i koydu. Sonraki günlerde internete düşen Başbakan ile oğlu arasındaki ses kayıtlarında (tape) bu manşetlerin ardındaki ismin Başbakan Tayyip Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan'ın olduğu anlaşıldı (Cumhuriyet Gazetesi 2014).

AKP iktidarı, yolsuzluk operasyonu sonrasında hedefe koyduğu Gülen Hareketi'yle bir çok konuya 11 yıldır aynı perspektiften baktı (Balcı, 2014a). Erdoğan, 28 Şubat sürecinin ardından tedavi için Amerika'ya giden, o tarihten bu yana bu ülkede ikamet eden Fethullah Gülen'e yakın sivil toplum kuruluşlarının düzenlemiş olduğu Türkçe Olimpiyatları'nın destekleyicisi ve katılımcısı oldu. Ancak son yıllarda eski 'paydaşı'yla bazı politikalarda ters düşmeye başladığı medyaya yansdı. Terör örgütü PKK'nın üst yapılanması KCK'ya yönelik operasyonlar, MİT yetkililerinin ifadeye çağırılması ve yardım kuruluşu İHH'nin organizasyonu ile Gazze'ye gönderilen Mavi Marmara yardım gemisiyle ilgili yaşanan görüş farklılıkları, 2013 Mayıs'ında başlayan Gezi Olayları ve dersanelerin kapatılması ile zirveye çıktı. Gülen Hareketi'ne yakın Zaman Gazetesi, STV gibi yayın organları KCK operasyonlarını desteklerken, hükümet, terör örgütü yöneticileriyle 'Oslo'da pazarlık masasına' oturduğu ortaya çıkan istihbarat elemanlarını ifade vermeye gitmelerine izin vermedi. KCK soruşturmasını yürüten polisler görevden alınırken ifadeye çağrılan istihbarat görevlileri bir gecede çıkarılan kanunla koruma altına alındı. AKP'ye yakın gazetelerde polislerin Gülen cemaatine yakın olduğu iddia edildi. Fethullah Gülen, 9 Türk'ün öldürüldüğü Mavi Marmara yardım gemisinin İsrail'le görüşülmeden Gazze'ye gönderilmesine mesafeli durdu. Gülen, Başbakan Erdoğan'ın İstanbul'un merkezindeki bir yeşil alana, otel veya alışveriş merkezi olarak kullanılması için tarihi Topçu Kışlası'nı yeniden inşaa etme düşüncesine eleştirel yaklaştı. Başbakan Erdoğan'ın protesto eylemlerine katılanları 'çapulcu' olarak nitelendirmesine karşı çıktı. Hükümetin dersaneleri kapatma planına başta Zaman Gazetesi olmak üzere Gülen Hareketi'ne ait yayın organları 'Eğitime Darbe' diyerek sert tepki gösterdi. Başbakan Erdoğan dersane tartışması sırasında ilk kez cemaati 'karşı taraf' olarak nitelendirdi. (Ortadoğu Gazetesi 2013) Fetullah Gülen'in de onursal başkanlığını

***Terör örgütü
PKK'nın üst
yapılanması
KCK'ya yönelik
operasyonlar,
MİT yetkililerinin
ifadeye
çağırılması
ve yardım
kuruluşu İHH'nin
organizasyonu ile
Gazze'ye
gönderilen Mavi
Marmara yardım
gemisiyle ilgili
yaşanan görüş
farklılıkları, 2013
Mayıs'ında
başlayan Gezi
Olayları ve
dersanelerin
kapatılması ile
zirveye çıktı.***

yaptığı Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Başkanı Mustafa Yeşil, Cemaat ile AKP hükümeti arasında yaşanan bu kırılmanın geçmişinin 2010 yılına götürülebileceğini söylerken, kavganın başlama nedenini ise ‘cemaatin Tayyip Erdoğan’ın biat isteğini reddetmesi’ olduğunu (<http://www.aljazeera.com.tr>; 2014) açıkladı. 17 ve 25 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen büyük yolsuzluk ve rüşvet operasyonları iki grup arasındaki iplerin tamamen kopmasına neden oldu (Balci 2014b). AKP, yolsuzluk ve rüşvet operasyonunu gerçekleştiren bürokratların Gülen cemaatine yakın isimler olduğunu öne sürdü. Fetullah Gülen, adının yolsuzluk operasyonu ile ilişkilendirilmesine tepki gösterirken, sohbetlerini yayınlayan herkul.org isimli internet sitesinde ‘yolsuzluk’ başlığıyla yer alan açıklamalarında ‘operasyonu yapanların binde birini bile tanımadığını’ söyledi. Ancak, “Umuma ait şeyler çalınmış çırpılmışsa, o mevzuda birisi göz yumuyorsa, o da o haramîlerle müşterek demektir. İşte orada göz yumulamaz.” dedi (Gürsoy 2014, 179). Gülen, uluslararası yayın kuruluşu BBC’ye verdiği röportajda da “Bir yolsuzluk olduğu muhakkak. Bunu herkes kabul ediyor. Eskiden avam-havas derlerdi. Halktan, okumuş insanlara, elite kadar herkes hemen meselenin mahiyetini görüyor, biliyor. Değiştirmeye de kimsenin gücü yetmez.” derken operasyonla ilgili net tavrını sürdürdü. Başbakan Erdoğan’ın cemaate yönelik ‘paralel örgüt’ sözlerini ise ‘yolsuzlukları unutturma’ gayreti olarak değerlendirdi (Yıldız, 2014). Başbakan Erdoğan’ın kendisi ve cemaat hakkındaki ‘haşhaşi, casus, inlerine gireceğiz” vb gibi hakaret içeren sözler için ise “O galiz tabirleri ehli küfür bile kullanmadı” diye tepki gösterdi. Fethullah Gülen, 30 Mart öncesi Zaman Gazetesi’nde yayınlanan röportajında ise seçimler oy vermek için üstü kapalı AKP haricindeki partileri işaret etti. “Vicdan kanatan sözlerin arkadaşlarını derinden yaraladığını” ifade eden Gülen, Zaman Gazetesi Genel Yayın Yönetmeli Ekrem Dumanlı’nın “Seçimlere sayılı günler kaldı. ‘Camia hangi partiye oy verecek? diye tartışılıyor.” sözüne “Herkes etrafına bakacak, belediye başkan adaylarını değerlendirecektir. Bu kadar ağır lafları içine sindiren varsa yine gidip o partiye (AKP) oy verir; ama her insafli insanın yüreğini burkan, vicdanını kanatan o sözler sanırım arkadaşlarımızı da derinden sarsmıştır.” şeklinde karşılık verdi (Dumanlı, 2014). Böylece, o güne kadar verilen destek sona ermiş, Gülen Hareketi seçimlerde AKP dışındaki partilere yönelmiş oldu. Fethullah Gülen, süreç içerisinde yaptığı açıklamalarda AKP’ye verilen destekle ilgili özeleştirilerde de bulundu. Herkül.org’da yayınlanan sohbetinde, Erdoğan’ın cemaate yönelik sert tavrını şu sözlerle değerlendirdi: “Şimdiye kadar hiç kimseye yapmadığımız şeyleri yaptık ‘Gayrimeşru bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azap çekmektir, Allah tarafından tokat yiyorum, Allah affetsin.” (Herkul.org, 2013)

AKP, operasyonunun ardından yolsuzluk ve rüşvete konu suçlamalar ve operasyonu engellemek için giriştiği faaliyetleri suç olmaktan çıkarmak için yeni kanunlar çıkardı. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, muhâlefetin büyük tepki gösterdiği seçim öncesi parlamentodan çıkarılan yasaları itirazsız onaylayarak adeta

bir 'noter' görevi gördü. Toplumun beklenti ve hassasiyetlerinden uzak kurucusu olduğu AKP'nin cumhurbaşkanı gibi davrandı. Başbakan Erdoğan 'eski paydaş'ına karşı giriştiği büyük bir tasfiye hareketini güvenlik ve yargının dışında kamunun diğer alanlarına da taşıdı. Bu tasfiyeyi Avrupa tarihinin utaç sayfaları içerisinde yer alan ve 100 bine yakın kişinin öldürüldüğü 'cadı avı'na (Conner 2005; 378) benzetmekten geri durmadı. MHP lideri Devlet Bahçeli'nin ifadesiyle bürokratları 'ekin biçer gibi' biçti (Zaman Gazetesi 2014). Televizyon ekranları ve meydanlarda Gülen Hareketi'ne operasyon yapılacağını ve bununla ilgili alt yapı çalışmalarının hazırlandığını söyledi. İlk operasyon polise yapıldı. Adana, Ankara'da başlayan gözaltılar 20'den fazla ilde sürdü. Emniyet'teki tasfiye, Ergenekon, Yolsuzluk ve Rüşvet ile Tevhid-Selam Terör Örgütü gibi önemli önemli operasyonlara imza atan emniyet görevlilerinin 'casusluk ve darbe' suçlamalarıyla tutuklanmalarıyla neticelendi (t24.com.tr; 2014). Tutuklanan polislerle ilgili olarak AKP eski Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat itirafta bulundu. Erdoğan'ın gözaltına emniyet görevlileriyle 'paralel örgüt' ifadelerine karşı çıkan Fırat, yapılan operasyonda tutuklanan polislerin 2003-2011 yılları arasında TSK ve toplum içerisinde darbe taraftarı olanlara karşı 'maşa olarak' kullanıldığını şimdi ise 'düşman' görülerek, 'hukuk dışı mücadeleye' muhatap kaldıklarını söyledi (Bugün.com.tr 2014).

4. Hükümet Halkı Nasıl Etkiledi?

Medyanın siyasi ve sivil yaşamdaki rolü yadsınamaz. Modern toplumu, kitle iletişim araçları olmadan düşünmek neredeyse imkânsızdır. Günümüz demokrasilerinde basın genellikle 'üçüncü göz', 'dördüncü kuvvet' olarak kabul edilir. Halk adına iktidar odaklarını denetler.

Medyanın bu işlevi yerine getirebilmesi siyasi sistemin ona tanıdığı özgürlük alanına bağlıdır. Çünkü siyasi yapılar, iletişim sistemlerinin de temel belirleyicisi

Medyanın siyasi ve sivil yaşamdaki rolü yadsınamaz. Modern toplumu, kitle iletişim araçları olmadan düşünmek neredeyse imkânsızdır. Günümüz demokrasilerinde basın genellikle 'üçüncü göz', 'dördüncü kuvvet' olarak kabul edilir. Halk adına iktidar odaklarını denetler. Medyanın bu işlevi yerine getirebilmesi siyasi sistemin ona tanıdığı özgürlük alanına bağlıdır. Çünkü siyasi yapılar, iletişim sistemlerinin de temel belirleyicisi konumundadır.

Günümüz Türkiye'sinde medya organlarının bir kısmı hükümetin baskısı nedeniyle önemli bir kısmı ise ekonomik ve siyasi çıkarları nedeniyle iktidara 'yandaş' hâle gelmiş, manipülasyondan iradi sansüre kadar birçok kötü alışkanlığın sektörün ortak niteliği hâline gelmesine sebep olmuştur.

konumundadır (Bıyık 2013; 50). Aslında 'dördüncü kuvvet' yaklaşımı demokratik toplumlarda medyanın rolünü idealize eden bir sistemi işaret eder. Bu durum gelişmiş batı ülkelerinde bile sınırlı bir gerçekliği yansıtarken son 2011'den bu yana ülkede yaşananlar bunun Türkiye'de neredeyse tümüyle gerçek dışı olduğunu gösterdi. 1990'lardan itibaren özel televizyonların da yayına başlamasıyla birlikte medyada bir çeşitlenme yaşandı. Ne var ki, bu durum bir zihniyet dönüşümünü, yani çoğulcu bakış açısını ifade etmedi. Bugün de onlarca televizyon çok sayıda günlük gazetenin yayın yaptığı Türkiye'de medya çeşitliliğinin yanıltıcı olduğu görülmektedir. Sahipleri farklı olsa da telefon talimatlarıyla, iliştilmiş gazetecilerle tek merkezden yönetilen, haberleri, manşetleri, bakış açıları aynı havuzdan beslenen, tarafgirliğin habercilik ilkelerini unutturduğu bir medya var Türkiye'de. İktidar partisi, devlet organları TRT ve AA'nın dışında medyanın % 80'e yakını kontrol ediyor. Son seçimlerde de bunu rakiplerine karşı orantısız bir güç olarak kullandı. Aralık ayında yapılan ve akim kalan yolsuzluk operasyonu bu gerçeği toplumun gözlerinin içine kadar soktu. Takvim, Sabah gibi gazetelerin manşetlerinin

Başbakan'ın oğlu Bilal Erdoğan tarafından atıldığı ve Milli İstihbarat Teşkilatı'nın haber desteği verdiği bir Türk medyası var karşımızda. Havuz Medyası olarak nitelendirilen bu yayın organları MHP lideri Devlet Bahçeli'nin de dikkati çektiği gibi çoğu zaman aynı manşetlerle çıkmaktadır (<http://www.netdusunce.com>; 2014).

Günümüz Türkiye'sinde medya organlarının bir kısmı hükümetin baskısı nedeniyle önemli bir kısmı ise ekonomik ve siyasi çıkarları nedeniyle iktidara 'yandaş' hâle gelmiş, manipülasyondan iradi sansüre kadar birçok kötü alışkanlığın sektörün ortak niteliği hâline gelmesine sebep olmuştur. Bazı gazetecilerle birlikte (Dumanlı 2014b) yabancı büyükelçilerin (Çamlıbel 2014) bile 'partizan' olarak nitelendirdiği bu medya, son yıllarda kendini halkın sesi gibi değil hükümetin bülteni gibi görmeye başladı. Kamu adına iktidarı denetleyen değil, hükümet adına kamuya şekil veren bir güç hâline dönüştü. İktidar imkânlarından beslenen medyanın önemli bir kısmı demokratik tartışma yerine spekülasyonlara, kanıtlanmamış iddialara, siyasal iktidarın suçlamalarına uygun bir dil benimsedi. 'Partizan medya', iktidarın çıkarlarını, devletle, milli güvenlikle bir tutmakta, farklı

görüş ve düşünceleri, hükümete yönelik eleştirileri 'devlet düşmanlığı', 'darbe' veya komplocu yaklaşımlarla sindirmekte mahir bir rol üstlendi. İktidarın bakış açısını, demokrasi, insan hakları ve medya özgürlüğünün üstünde tutan bu medya organları, böylece Türkiye'nin demokrasiden uzaklaşarak daha fazla otoriterleştiği eleştirilerine katkıda bulunuyor. Bunu yaparken de hükümetin icraatlarını onaylatmak amacıyla çeşitli ikna yöntemlerine başvuruyor. Özellikle son bir yılda Türkiye'de yaşanan ve yukarıda özetini verdiğimiz olaylarda bunu açıkça görmek mümkün.

Yerel seçimler öncesi kamuoyunda genel beklenti, AKP'nin oylarında önemli oranda düşüş yaşanacağı yönündeydi. Ancak bu beklendiği gibi olmadı. 30 Mart yerel seçimleri 2011 genel seçimleriyle kıyaslandığında MHP'nin oylarında nisbi bir yükseliş yaşanırken (% 17 oy aldı) AKP'nin oylarındaki düşüş (% 50'den % 43.5'e indi) sınırlı kaldı. CHP ise 3 büyükşehirde oylarını arttırmasına rağmen bir önceki seçimlerde aldığı rakamların üzerine (% 25) çıkamadı. İktidar, Türkiye'de Gezi olaylarıyla başlayan, 17 ve 25 Aralık tarihlerinde içerisinde bakan, bürokrat ve iş adamlarının da yer aldığı Büyük Rüşvet ve Yolsuzluk Operasyonları sonrasında yaşanan gelişmeler ve tartışmalı Ortadoğu politikasından fazla yara almadan çıktı. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde seçmen tercihlerinde MHP'nin oylarındaki artış hariç tutulursa önemli bir değişim olmadı. Peki neden? Şüphesiz sosyal olaylar tek nedene bağlı olarak izah edilemez. Her olayın birden fazla nedeni, farklı okumaları söz konusudur. Ancak 30 Mart seçim sonucu ortaya çıkan tabloda siyasal iktidar ve medyanın ortak çabasıyla yürütülen 'algı yönetimi' büyük rolü olduğunda neredeyse herkes hemfikirdir. Etki kuramlarının profesyonelce hayata geçirilmesiyle gerçekleştirilen bu algı yönetimi şöyle işledi:

Kamu adına iktidarı denetleyen değil, hükümet adına kamuya şekil veren bir güç hâline dönüştü. İktidar imkânlarından beslenen medyanın önemli bir kısmı demokratik tartışma yerine spekülasyonlara, kanıtlanmamış iddialara, siyasal iktidarın suçlamalarına uygun bir dil benimsedi.

▪ **Seçmenlerin medyaya bağımlılığı iktidar partisi lehine işledi.** Modern toplumlarda insanların en önemli bilgi kaynağı kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları insanları hem eğlendiriyor hem de bilgilendiriyor. Ayrıca boş vakitlerini hoşça geçirmelerini sağlıyor. Bu durum da kişileri 'medyaya bağımlı' hâle getiriyor. Artık, karşılıklı sohbetin, yüz yüze iletişimin, seçim meydanlarında yapılan konuşmaların

İnternet, cep telefonları, sosyal ağlar yeni iletişim araçlarının devreye girmesi, geleneksel medyanın internet yoluyla interaktif hâle gelmesi, kişisel blogların ve sosyal paylaşım sitelerinin ortaya çıkması, bireylerin daha görünür olması ve seslerini daha fazla duyurmasına fırsat verdi.

veya kahve toplantılarının yerini medya aldı. Veya bu iletişim biçimlerinin içeriğini medyadan verilen enformasyon şekillendiriyor. Medyaya bağımlılık arttıkça verilen enformasyon izleyicinin algı, duygu ve davranış biçimlerini değiştirme ihtimali de yükseldi. Medya bağımlılığı kuramında da dikkat çekildiği gibi bağımlılık özellikle bilgiye ihtiyacın fazlaştığı istikrarsızlık dönemlerinde artıyor. Gezi olaylarının ülkeyi sarstığı, yolsuzluk ve rüşvet tartışmalarının kabinede istifalara neden olduğu seçim sürecinde bunun izlerini görmek mümkün oldu. 30 Mart öncesinde bilgiye ihtiyaç arttığı için medyaya bağımlılık da arttı. İktidara yakın medya ve devletin resmi kanalları bunu iyi değerlendirdi. Hükümet söz konusu iletişim araçları vasıtasıyla geniş bir propaganda faaliyeti içerisine girdi, her gün 10'dan fazla gazetenin manşetlerini başbakanın açıklamaları süsledi, meydan mitingleri veya basın açıklamaları 20'den fazla kanaldan canlı yayınladı. Enformasyon arama stratejisi dar ve alternatif kaynaklar arama ve kullanma motivasyonu zayıf kitle bu televizyon ve gazetelerden sunulan görüşle aynı çizgide oldu veya iktidarın görüşlerine destek verdi. Bu görüşleri kabul etmeyenler ise alternatif medyalardan iletilen bilgilere yöneldi. Bunların

başında ise sosyal medya geldi.

▪ **İktidar enformasyon kaynaklarını kontrol etti.** İnternet, cep telefonları, sosyal ağlar yeni iletişim araçlarının devreye girmesi, geleneksel medyanın internet yoluyla interaktif hâle gelmesi, kişisel blogların ve sosyal paylaşım sitelerinin ortaya çıkması, bireylerin daha görünür olması ve seslerini daha fazla duyurmasına fırsat verdi. Mısır, Lübnan, Libya ve Tunus'ta yaşanan sosyal hareketlilik ve baskıcı rejimlere karşı yükselen değişim talepleri sosyal paylaşım siteleri üzerinden örgütlendi. Gezi olayları sürecinde Türkiye'de meydana gelen toplumsal hadiseler de '**sosyal medya**'nın etkisini arttırdı. İnternet üzerinden iletişim kuran kitleler, eylemler için sokağa döküldü. 17 ve 25 Aralık Rüşvet ve Yolsuzluk Operasyonu sonrasında da en önemli bilgi kaynaklarında birisi yine sosyal medya oldu. Operasyonun başlamasıyla birlikte birçok bilgi sanal ortamda paylaşılmaya başlandı. Böylece sıradan insanın medya içeriği üretimine katılımı arttı. Bu ise yolsuzlukların hedefindeki iktidar partisini endişeye sevk etti. Siyasal iktidar kendi kontrolünün dışında gelişen bu gücü de kontrol etmek için harekete geçti.

▪ **Sosyal medya yasaklandı, farklı haberler engellendi.** Operasyon bilgilerine yönelik yayın yasakları getirilirken, bilgi ve belge sızmalarına karşı twitter, youtube gibi internet sitelerine ve yenisundem.com isimli muhalif haber sitesine erişim engellendi. Telekom alt yapısı üzerinden sürdürülen internet faaliyetleri yavaşlatıldı. Sanal timler oluşturarak karşı propaganda faaliyetlerine girildi. Böylece kitlelerin farklı kaynaklar gibi görünse de, tek merkezden yönetildiği belli olan medyaya bağımlı kalması sağlandı. ‘Havuz Medyası’na ait gazeteler yolsuzluk haberlerini ve hükümeti sarsan iddiaları görmezden gelirken, iktidarın hışmından korkan yayın organları tartışmaları küçük görmeyi tercih etti. Başbakan bilinçli bir şekilde konuya MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin ‘hayalet’ (<http://sozcu.com.tr>: 2014), Yargıtay eski Başkanı Sami Selçuk’un ‘safсата’ (Zaman Gazetesi 2014b) olarak nitelendirdiği ‘paralel örgüt’ iddialarına çekti. Başbakanın yolsuzluk iddialarından kurtulmak için ‘manivela’ olarak değerlendirdiği bu nitelendirmeyi güvenlik kuvvetleri ilk olarak kendi yargı ve güvenlik kuvvetlerini oluşturan, kendi parlamentosunu kuran ve anayasasına hazırlayan terör örgütü PKK’nın üst yapılanması KCK için kullanmıştı. Erdoğan’da 2011 genel seçimleri öncesi yaptığı mitinglerde bölücü terör örgütünü bu ifadeyle anmıştı (Bila 2011). Yolsuzluk operasyonunu ardından bu nitelendirme Başbakan tarafından KCK operasyonlarında da görüş ayrılığına düştüğü Gülen cemaati için kullanılmaya başlandı. İnternette sağlanan denetimle alternatif haber kaynaklarının önüne geçilirken, halkın iktidara yakın medyaya bağımlı kalması sağlandı.

Telekom alt yapısı üzerinden sürdürülen internet faaliyetleri yavaşlatıldı. Sanal timler oluşturarak karşı propaganda faaliyetlerine girildi. Böylece kitlelerin farklı kaynaklar gibi görünse de, tek merkezden yönetildiği belli olan medyaya bağımlı kalması sağlandı. ‘Havuz Medyası’na ait gazeteler yolsuzluk haberlerini ve hükümeti sarsan iddiaları görmezden gelirken, iktidarın hışmından korkan yayın organları tartışmaları küçük görmeyi tercih etti.

▪ **Gündem, ‘yeni düşmanla’ değiştirildi.**

Toplumun enformasyon için medyaya bağımlı olması, iktidarın gündemi belirlemesine imkân sağladı. Yolsuzluk iddialarını görmezden gelen kitle iletişim araçları Başbakan’ın ‘karşı iddialarına’ yer vererek ‘gündemi’ değiştirdi. Kitleler başta televizyon olmak üzere sadece medya enformasyonuna bağlı kaldığı için bu

Toplumun enformasyon için medyaya bağımlı olması, iktidarın gündemi belirlemesine imkân sağladı. Yolsuzluk iddialarını görmezden gelen kitle iletişim araçları Başbakan'ın 'karşı iddialarına' yer vererek 'gündemi' değiştirdi.

son derece kolay oldu. Bunun etkisi ise özellikle internet gibi alternatif kanallara ulaşmanın mümkün olmadığı, dolayısıyla yolsuzluk tartışmalarından fazla haberdar olamayan taşrada yaşandı. İktidar partisine bağlı teşkilatların varoşlar ve köy kahvelerinde 'havuz medyası'nın izlenmesi karşılığında esnafa para verildiği iddiaları sosyal medyada haber olurken, AKP, bütünşehir yasasıyla birlikte taşradan gelen oylarla avantajlı pozisyona geçti, kaybetme ihtimali olan bazı yerleri kazanırken, daha önce kazanamadığı bazı illeri de muhâlefetin elinden aldı (Milliyet.com.tr 2014)

▪ **Muhâlefet görmezden gelen medya, iktidarın sözcüsü oldu.** Muhâlefet tarafından havuz veya partizan olarak isimlendirilen medya seçim sürecinde iktidarla birlikte '**gündem belirleme**' konusunda son derece başarılı oldu. Başbakan Erdoğan, Cumhuriyet tarihinin en büyük yolsuzluk ve rüşvet iddiaları konusunda savunma pozisyonunda olması gerekirken, yolsuzlukları savunmak için iki temel argümana sığındı: İlki,

ABD'nin kaynak olarak gösterildiği "dış operasyon" iddiası; diğeri ortalığa dökülen yolsuzlukların "hayır-hasenat işleri"ni finanse etmek için yapıldığı (Türköne 2014). Erdoğan bu tezini kuvvetlendirmek için medya üzerinden saldırıya geçerek 'paralel devlet' ve 'hükümete yönelik darbe' iddialarını 'gündeme getirdi'. Aksi görüşleri savunan yazar, gazeteci ve muhalif partileri 'paralel örgütle işbirlikçilikle' suçladı. İktidar, rakip siyasi partileri 'kendi belirlediği alana' çekti. Bir anda yolsuzluk ve rüşvet iddiaları yerine 'paralel örgüt' ve 'hükümete komplo' siyasetin en önemli gündem maddesi oldu. Böylece kitle iletişim araçları, gündem belirleme kuramında işaret edildiği gibi hükümetin bulaştığı yolsuzluk iddialarını görmezden gelip, iktidarın söylemlerine yer vererek toplumun gündemini belirleyip kamuoyunu şekillendirdi. İktidarla koordineli gerçekleştirilen süreçte, önce 'havuz medyası', icat edilen yeni düşman 'paralel örgüt'le ilgili çeşitli iddiaları ortaya attı. Aynı gün muhatapları tarafından yalanlanan söz konusu iddialar (Sarıkaya ve Küçük 2014), Başbakan ve hükümet sözcüleri tarafından basın toplantıları veya meydan mitinglerinde dile getirildi. Medya bu defa Başbakan ve AKP'lilerin açıklamaları olarak söz konusu 'yalanlanan haberleri' yeniden manşetlere çekti.

Seçmen 'suni düşmanla' meşgul edildi, yolsuzluk iddiaları unutturuldu. Böylece toplum tek bir olaya kilitledi, haber değeri olmayan yayınlandığı gün tekzip

edilen yalan ve yanlış bilgiler manşetleri süslerken, medya yaşanan ‘gerçekleri olduğu gibi yansıtan bir ayna’ olmaktan uzaklaştı. İktidarın söylem ve demeçlerini ön plana çıkarırken, diğer parti ve adayların açıklamalarına ya hiç yer verilmedi ya da eleştirel perspektiften bakıldı. Medya iktidarı iyi gösterirken, muhâlefeti kötü gösterecek şekilde yayın yaptı. Böylece muhâlefet aleyhine bir ‘**gündem yanlılığı**’ oluşturuldu. Seçmen, Erdoğan’ın icat etmiş olduğu yeni ‘düşman’la meşgul edilerek yapay gündemlere odaklanıldı ve asıl tartışılması gerekenler unutturulmaya çalışıldı. Böylece iktidarın eleştirilen icraatları ve yolsuzluk operasyonu iddialarının kamuoyunda tartışılmasının önüne geçildi. Seçmenler de medyanın haber olarak ‘gördüğü’, ‘önem verdiği’ olayları önemsemiş, görmezden geldiği olayların aslını ise öğrenme ihtiyacı duymuştur.

▪ **Havuz medyası bilgi sakladı, gedik büyüdü.** Medya herkese bilgi veriyormuş gibi görünürken, aslında bazı bilgileri sakladı. Enformasyon kaynaklarının dengesiz dağılımı, teknolojiye yeni teknolojiler ‘**bilgi açığını**’ azaltmak yerine arttırdı. Ekonomik durumu iyi olanlar bilgiye daha çok gazeteler, diğerleri ise televizyonlar vasıtasıyla

erişme imkânına sahip oldu. Zaman, Bugün, Birgün, Cumhuriyet gibi gazeteler, HalkTV Samanyolu, Kanaltürk ve Bugün Televizyonu gibi kanallar haricindeki gazete ve televizyonların büyük bir kısmı hükümet kontrolünde yayın yaptılar. AKP, AA ve TRT ile medyanın yüzde 80’ini kontrol ederken ‘yandaş basın’ ortak manşetlerle veya aynı haberlerle kitlelere seslendiler. Halkın meselelere iktidar perspektifinden bakması sağlandı. Hali vakti yerinde olup bilgiye ulaşmada avantajlı kişiler, internet ve sosyal medya vasıtasıyla yolsuzluk ve rüşvet iddialarıyla ilgili belgelere ulaşma imkânına kavuştu. Ancak kitle iletişim araçları vasıtasıyla bu bilgileri karar verme durumundakilere ulaştırma imkânına sahip olamadılar. Yeni teknolojiler, avantajlı kişileri daha da geride bıraktı. Türkiye’nin pek çok yerinde özellikle de köy ve kasabalarda bilgisayar ve internet gibi olgulardan habersiz insanlar ise yolsuzluk ve rüşvetle ilgili bilgilere ulaşamadı. Sosyal medyanın yasaklanması, iktidar medyasının iddiaları görmezden gelmesi geniş toplum kesimleri aleyhine gündemle ilgili ‘**bilgi açığı’nın** artmasına neden oldu. Toplumun önemli bir kısmı, iddiaları değil, iktidar partisinin Gülen Cemaatine yönelik ithamlarını konuşmaya başladı.

Seçmen ‘suni düşmanla’ meşgul edildi, yolsuzluk iddiaları unutturuldu. Böylece toplum tek bir olaya kilitledi, haber değeri olmayan yayınlandığı gün tekzip edilen yalan ve yanlış bilgiler manşetleri süslerken, medya yaşanan ‘gerçekleri olduğu gibi yansıtan bir ayna’ olmaktan uzaklaştı.

AKP'li seçmen bilişsel çelişkiyi 'çalışıyor ama çalışıyor' diyerek aştı. İddialardan haberdar olan toplum kesimleri ise, 10 yıldır iktidarda olan ve oylarıyla desteklediği bir partinin büyük bir yolsuzluk ve rüşvet çarkının merkezinde yer aldığını gösteren bilgi, belge ve haberler karşısında 'bilişsel bir çelişki'ye düştü.

AKP'li seçmen bilişsel çelişkiyi 'çalışıyor ama çalışıyor' diyerek aştı. İddialardan haberdar olan toplum kesimleri ise, 10 yıldır iktidarda olan ve oylarıyla desteklediği bir partinin büyük bir yolsuzluk ve rüşvet çarkının merkezinde yer aldığını gösteren bilgi, belge ve haberler karşısında 'bilişsel bir çelişki'ye düştü. Festinger'in de işaret ettiği gibi seçmenler siyasal inançlarını korumak için algıda seçici davrandı, medyadan gelen muhalif görüşlere mesafeli durdu, karşı görüşleri sansürlerken, onları ya duymazlıktan geldi ya da çürütecek bahaneler geliştirdi. Seçmenlerin çoğu 'kafa konforunu bozmamak için' inançlarıyla uyumlu bilgileri seçti, uyumsuzlukla yüzleşmemek için kendilerini kandırmaya yoluna gitti. AKP seçmeni "yolsuzluğun büyük bir suç" olduğunu kabul edip siyasal tercihlerini değiştirmek yerine yaşadığı bu çelişkiyi ortadan kaldırmak ve kendi içinde oluşan baskıyı azaltmak adına bir denge arayışına girdi. İddiaları kabul etmek yerine, inkâr veya meşrulaştırmayı tercih etti. Seçmenlerden bir kısmı iktidar partisi için "Çalışıyor ama çalışıyor" demeye başladı. Bu görüşü destekleyecek Prof. Dr. Ahmet Akgündüz gibi 'kanaat önderleri', Etyen Mahçupyan gibi gazeteciler ortaya çıktı (Odatv.com 2014). Prof. Dr. Hayrettin Karaman gibi ilahiyatçılar

'İddia ispat değildir' diyerek yolsuzlukların görmezden gelinmesi noktasında hükümete destek verdi. AKP'li seçmenlerin bir kısmı ise tutumunu veya aldığı kararı yeni kavramlarla yorumlayarak davranışını meşrulaştıracak koşullar oluşturdu. "Hükümet, ülkesinde ve bölgesinde büyük hizmetler yaptı. Buna karşı içerideki ve dışarıdaki düşmanlar komplo yaptı." diyerek oy vermeye devam etti. 'Partizan medya' ve 'organik gazeteci ve aydınlar' eliyle bu görüş sürekli 'yorumlanarak' gündemde tutuldu. Graber'in ortaya koyduğu gibi, haberleri izlerken insanlar kanıtların kendisinden ziyade kanıtlardan çıkardığı sonuçlara bakma eğilimde oldular (Severin ve Tankard 1994; 110). Yani, seçmen iktidarın istediği doğrultuda 'tercihte bulunması için 'ikna'ya çalışıldı. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla siyasi gündem belirlenirken mesajlar partizan medyanın yayınları AKP seçmeni üzerinde adeta 'hipodermik iğne' etkisi yaparken, yolsuzluk iddialarına yer veren medyanın etkileri ise 'sınırlı' kaldı. Medya iktidarla olan ilişkisi bağlamında; seçmenler üzerinde "rıza üretimi" ve "hakikatin inşası" fonksiyonu üstlendi.

▪ **Muhafif görüşler medyada temsil edilmeyince suskunluk sarmalı büyüdü.** Büyük bir medya operasyonu ile hükümet aykırı sesleri bastırırken, muhalif görüşler de suskun kaldı. İktidara konuşma cesareti veren medya karşıt görüşleri sindirdi. Yolsuzluk ve rüşvet iddialarını kamuoyunun görüş ve tartışma alanından uzaklaştırdı. Hükümete yakın gazeteci, siyasetçi ve yazarlar farklı kanallarda seçim süresince hep AKP'nin argümanlarını savundu. Çok sayıda kanaldan aynı fikirlerin ifade edilmesi '**çok seslilik yanılıgısına**' neden oldu. Medyada dile getirilen görüşlere karşı çıkmak ve bunların aksi görüşlerini savunmak için insanlar yeterli gücü, cesareti ve imkânları kendilerinde bulamadı. Muhâlefete ve muhalif görüşlere gazete sayfaları ve ekranlar kapatıldı. Medya egemen düşünceye ilişkin algıyı gündemde tuttu, iletişim araçlarında dile getirilen hâkim görüş toplumda giderek baskın ve doğru olarak algılandı. Kitle iletişim araçlarındaki temsili veri kabul eden insanlar, kendi görüşlerinin medyada yetirince temsil edilmediğini görünce, 'bunun kabul gören bir görüş' olmadığı sonucuna vardı. Fikirlerinin azınlık içinde yer aldığını algılayan kişiler, 'soyutlanmak korkusu' veya 'komplocuların safında görülme endişesi' ile kendi görüşlerini açıkça dile getirmekten kaçındı. Farklı düşüncedeki insanlar suskun kalındıkça, görüşleri olduğundan daha az yaygın ve geçerli algılandı. Bunun üzerine insanların önemli bir kısmı çoğunluk fikirlerin yanında saf tutmayı tercih etti. Diğer yandan, iktidarı destekleyenler ise hâkim görüşün kendi görüşleri olduğunu görünce savundukları görüşe daha fazla bağlandılar. Bu da bir '**sarmala**' neden oldu. Sarmal kırılmadığı için 'sesi çok çıkan' görüşler güçlenip 'meşrulaşırken', farklı fikirleri ifade eden kişi sayısı gittikçe azaldı ve '**algılanmış çoğunluk görüşü**' egemen ve gerçek görüş hâline geldi. AKP ve medyanın ortak operasyonu ile iktidar aleyhine iddialar gündemden düşürülürken, iktidarın yolsuzluğu savunmak için icat ettiği 'paralel örgüt' iddiaları gündeme meşgul etti.

Kitle iletişim araçlarındaki temsili veri kabul eden insanlar, kendi görüşlerinin medyada yetirince temsil edilmediğini görünce, 'bunun kabul gören bir görüş' olmadığı sonucuna vardı. Fikirlerinin azınlık içinde yer aldığını algılayan kişiler, 'soyutlanmak korkusu' veya 'komplocuların safında görülme endişesi' ile kendi görüşlerini açıkça dile getirmekten kaçındı.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye yerel seçimlere, başta başbakan ve ailesi olmak üzere hükümet üyesi bakanları hedef alan büyük yolsuzluk ve rüşvet iddiaları, iktidarın buna karşı geliştirmiş olduğu hukuksuz uygulamalar, Gezi Protestoları, terör örgütü PKK ve onun elebaşı ile yapılan müzakereler, sosyal medya yasakları, basına sansür tartışmalarıyla girdi. İktidarın özellikle son 3 yılda Suriye ve Mısır üzerinden geliştirmiş olduğu dış politika ülkeyi bölgesinde hedef hâline getirdi. Yasaklar ve yolsuzluklar Türkiye'yi hızla Avrupa Birliği hedefinden ve demokratik değerlerinden uzaklaştırırken devlet, AKP'nin 'parti devleti' olma yolunda hızla ilerledi. Başbakan Erdoğan daha önce 'yol arkadaşlığı' yaptığı sosyal kesimleri bu seçim döneminde yolsuzluk ve usulsüzlük karşısındaki tavırları nedeniyle 'düşman' ilan etti. Gülen Hareketi'ne yönelik toplumun şimdiye kadar duymadığı ağır hakaretlerde bulundu. Cemaati 'şeytanlaştırma'ya çalıştı, bunu nispeten başardı. Parti içerisindeki aykırı sesler veya aykırı ses çıkarma ihtimali olanlar partiden ihraçla korkutarak istifaya zorladı. Bunların arasında Başbakan'ın davetiyle siyasete atılan ünlü futbolcu Hakan Şükür, AKP'nin liberal sola açılmasını sağlayan Kültür eski Bakanı Ertuğrul Günay gibi isimlerde yer aldı. İktidar partisi, ancak katı ideolojik partilerde görülecek bir şekilde 'lider kültü' etrafından kenetlenen, liderle partinin özdeşleştiği ve tek hedefi lideri korumak şeklinde hareket eden bir partiye dönüştü. Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı günlerinden beri yanında yer alan eski İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin, partinin 'dar oligarşik bir kadro tarafından yönetilmeye başlandığını' söyledi. Başbakan 17 ve 25 Aralıkta başlayan yolsuzluk soruşturmasını 'devlete komplo' olarak sundu ve bunu meydanlarda ve yandaş medyada o kadar çok tekrarladı ki toplumun önemli bir kısmını buna inandırdı.

AKP'nin seçim başarısında devlet ve medya gücünün kendi lehine iyi kullanılması, rüşvet ve yolsuzlukla ilgili iddiaları unutturmak için geliştirilmiş 'düşman yaratma' stratejisinin toplum nezdinde karşılık bulması etkili oldu. Bu yapılırken, medyadan, sivil toplum örgütlerinden, stratejik düşünce merkezleri ve partili işadamlarından, yandaş gazeteci ve 'organik aydınlar'dan lojistik destek alındı. Halka 'evet' dedirmek için iletişimin bütün olanaklarını etkili bir şekilde kullanan AKP çıkardığı kanunlarla devletin adeta DNA'sını değiştirdi.

Bütün bunlara karşı muhâlefetin ise kamuoyuna ulaşmakta zorlandığı, mesajlarını iyi veremediği görüldü. Burada şüphesiz medyanın içinde bulunduğu durumun da etkisi söz konusudur. Günümüz Türkiye'sinde liberal demokrasinin, yasama, yürütme ve yargı dışında tüm bu erkleri toplum lehine denetleyen bir güç olarak tarif ettiği medya fikrine dayanan Dördüncü Kuvvet Medya Modeli, meşruiyetini neredeyse yitirmiş görünüyor. Mevcut sahiplik yapıları ve siyasetle kurulan 'partizan ilişkiler' göz önünde bulundurulduğunda, özellikle

geniş kitlelere ulaşan yaygın medya, toplumun demokratikleşmesi bağlamında oldukça yetersiz bir profil sergilemektedir. Medya toplumda var olan çeşitli görüşleri ve bilgileri iletmede yardımcı bir araç rolü oynayan ve bu sayede kamusal tartışmalar için ortak bir zemin sağlayan bir güç olmaktan çıkmıştır. Daha çok neyin söylemeye değer olup olmadığına karar veren, gündemi belirleyen ve siyasi ve ekonomik güçlerin baskısı altında iktidarların gücünü meşrulaştıran bir kuvvet olarak varlığını sürdürmektedir. Bunu yaparken de gerçeklerin iktidar tarafından eğilip bükülmesine, çarpıtılmasına araç vazifesi görmektedir. Medya toplumdaki güçlü çıkar gruplarının uzantısı gibi işlev gördüğü gibi iktidarın devamında etkin bir rol oynamaktadır. Gramsci'nin hegemonya kuramında da dile getirdiği gibi kitle iletişim araçları, yönetici seçkinlerin zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını sürdürmekte kullandıkları araç konumunda yer almaktadır. Demokratik bir toplum için siyasetçilerden, çıkar gruplarından gelen baskılardan etkilenmeyen özerk bir gazetecilik geleneğine ihtiyaç duyulmakta, ancak bunun da kısa vadede ortaya çıkması olanaksız görünmektedir.

Muhâlefetin veya iktidarın uygulamalarından şikâyetçi olan grupların mesajlarını ulaştırmak, etkili bir iletişim stratejisi geliştirmek için yapması gereken oldukça çok şey bulunmaktadır. Unutulmamalıdır ki bir kişinin hak ettiğini düşündüğü prestij kendiliğinden gelmez, bunun talep edilmesi de gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi ve geniş kitlelere ulaşmanın en etkili yolu kitle iletişim araçları kanalıyla olmaktadır. İktidar devlet organları TRT ve Anadolu Ajansı'nın dışında medyanın çok büyük bir bölümünü kontrol etmekte ve bu gücü rakiplerine karşı çekinmeden kullanmaktadır. Buna karşın muhâlefet, alternatifler geliştirmeli kitleleri etkilemek için ulusal, bölgesel ve yerel medya ile internet ve sosyal medyayı etkili kullanmanın yolunu bulmalıdır. Bunun için medya organlarıyla sağlıklı diyaloglar geliştirilmeli, kapılar bütün gazetecilere açık tutulmalıdır. Bire bir görüşme veya meydan toplantıları

Türkiye yerel seçimlere, başta başbakan ve ailesi olmak üzere hükümet üyesi bakanları hedef alan büyük yolsuzluk ve rüşvet iddiaları, iktidarın buna karşı geliştirmiş olduğu hukuksuz uygulamalar, Gezi Protestoları, terör örgütü PKK ve onun elebaşı ile yapılan müzakereler, sosyal medya yasakları, basına sansür tartışmalarıyla girdi. İktidarın özellikle son 3 yılda Suriye ve Mısır üzerinden geliştirmiş olduğu dış politika ülkeyi bölgesinde hedef hâline getirdi.

Medya ile ilişkiler siyasal partilerin hem kendisini ve projelerini anlatması hem de halka ulaşmak için önemli bir yoldur. Ulusal medyanın devreye sokulmadığı yerlerde sosyal medya gündeme alınmalıdır.

medya ile desteklenmelidir. Gazetecilerle periyodik şekilde röportaj ve görüşmeler yapılmalı, mesajlar basın toplantılarından daha ziyade dar kapsamlı özel görüşmelerde verilmelidir.

Medya ile ilişkiler siyasal partilerin hem kendisini ve projelerini anlatması hem de halka ulaşmak için önemli bir yoldur. Ulusal medyanın devreye sokulmadığı yerlerde sosyal medya gündeme alınmalıdır. Ancak, yaşanan süreçte görüldüğü gibi sosyal medya özellikle twitter üzerinde gerçekleştirilen tabela (hastang) çalışmaları, partililerin kendi kendilerine propaganda yaptığı bir mecraya dönüşmüştür. Zayıf içerikle, mesajlar doğrudan verilmektedir. Doğrudan mesajlara karşı partili olmayan kitle daha savunmacı bir tavır sergilemektedir. Dolayısıyla objektiflik algısından vazgeçilmemeli

ve içerik zenginleştirilerek mesajlar görsel unsurlarla birlikte etkili sunulmalıdır. Bunun için hem propaganda hem de karşı propaganda için içerik üretim birimleri oluşturulmalıdır. Sosyal medya üzerinden gönüllü gruplar oluşturulmalı, reklam, propaganda veya parti fikirlerinin yayılmasında bu gruplardan faydalanılmalıdır. Özellikle seçim dönemlerinde sandık güvenliği ve aday tanıtımlarında bu gönüllülerle işbirliğine gidilmelidir.

Günümüzde sivil toplum örgütleri demokratik hayatın vazgeçilmez kurumlarıdır. İktidarın arka bahçesi gibi davranmayan sivil toplum örgüt ve dernekleri kurulmalı veya desteklenmeli, bu dernek ve örgütler üzerinden toplumun bilgilenebilmesi ve bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca çeşitli konuların gündeme getirilmesi veya gündemde tutulmasında bu örgütlerin gücünden faydalanılmalıdır. Cemaat, dernek, sivil toplum örgütleri gibi sosyal gruplarla temaslar kurulmalı, özellikle iktidar tarafından hedef alınan, iktidarın hüşmine uğrayan, dışlanan veya mağdur edilen gurupların hakları savunulmalıdır.

Burada önemli bir nokta da akademik camiayla kurulacak ilişkilerdir. İktidar, iliştilenmiş gazeteci ve partili organik aydınları rakiplerin tenkidi ve kamuoyunun şekillenmesinde önemli bir araç olarak kullanmaktadır. Buna karşı bağımsız ve objektif değerlendirmelerde bulunabilecek, vatan ve milletin çıkarlarını gözetecek entelektüeller desteklenmeli ve kamuoyu ve medyada ön plana çıkarılmalıdır. Bunu sağlamanın bir yolu da stratejik düşünce merkez ve enstitüleri oluşturulmasıdır. Bu merkezlerin yapacakları çalışmalar ülke politikalarının şekillenmesinde araç

olarak kullanılmalıdır. Muhâlefet ülke ve dünya meseleleriyle ilgili düşüncelerini kamuoyuna aktarmak için ekipler oluşturmalı, kendi teşkilatları tarafından halka açık toplantılarda bu ekiplere sunumlar yaptırılmalıdır. Üniversitelerde gençlik kolları aktif çalışmalı, öğrenci kulüpleri konferanslar düzenlemeli ve partiye gönül bağı olan aydınların bu toplantılara katılmaları sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- ALEMDAR, Korkmaz; ERDOĞAN İrfan (2010), *Öteki Kuram*, Ankara: Erk Yayınları.
- ALEMDAR, Korkmaz ve ERDOĞAN, İrfan (1990), *İletişim ve Toplum*, Ankara: Bilgi: Yayınevi.
- Alazeera.com.tr (2014); "Mustafa Yeşil: 17 Aralık İşimize Gelmedi", <http://www.aljazeera.com.tr/aljazeera-ozel/17-aralik-ismimize-gelmedi>, Erişim tarihi: 18.06.2014
- AZİZ, Aysel (1982), *Toplumsallaşma ve Kitleleşme İletişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yükseköğretim Yayınları.
- BALCI, Kerim (2014a), "AKP'nin AK Parti'ye Hıyaneti", http://www.zaman.com.tr/kerim-balci/akpnin-ak-partiye-hiyaneti_2227102.html, Erişim tarihi: 17.06.2014
- BALCI, Kerim (2014a), "AK Parti Gemisinden İndik Elhümdülillah", http://www.zaman.com.tr/kerim-balci/ak-parti-gemisinden-indik-elhamdulillah_2208992.html, Erişim tarihi: 18.06.2014
- BALTAŞ, Acar, (2014), "Bilişsel Çelişki ve Güncel Siyaset", http://www.acarbaltas.com/makaleler.php?id=150#U64dr5R_vrY, Erişim tarihi: 01-04-2014
- BİYİK, Ahmet (2013), "Siyasal Sistemler ve Medya Özgürlüğü", *Kamuda Sosyal Politika*, Ankara, sayı.23, sayfa 50
- BİLA, Fikret (2011), "Erdoğan KCK'ya niye paralel devlet diyor", <http://www.milliyet.com.tr/erdogan-kck-ya-niye-paralel-devlet-diyor-siyaset/siyasetyazardetay/16.11.2011/1463236/default.htm>, Erişim tarihi: 20.06.2014
- BOZ, Hayat Avcı (1999), *Susunluk Sarmalı ve Kitle İletişim Araçları*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 32, Sayı: 1, DOI: 10.1501/Egifak_0000000016
- Bugün.com.tr (2014), "Fırat: Yolsuzluk Genel Aflla Örtülecek", <http://gundem.bugun.com.tr/akan-kanda-payimiz-var-haberi/1209727>, Erişim Tarihi: 04.08.2014
- ÇAMLİBEL, Cansu (2014), Ricciardone'den Önemli Açıklamalar, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26165895.asp>, Erişim tarihi: 20.07.2014
- CONNER, D. Cihfford (2005), *Halkın Bilim Tarihi*, Ankara: Tübitak Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi (2014), "Bilal MİT'le manşet atıyor", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/48923/Bilal_MiT_le_manset_atiyor.html
- DUMANLI, Ekrem (2014a), *Konuşma Zamanı: Fethullah Gülen Hoca Efendi'nin Tarihi Röportajı*, İstanbul: Zaman Kitap.
- DUMANLI, Ekrem (2014b), "Nefret Dilinin Sonu", http://www.zaman.com.tr/ekrem-dumanli/nefret-dilinin-sonu_2210806.html, Erişim Tarihi: 15.06.2014
- GÜNGÖR, Nazife (2011), *İletişim, Kuramlar Yaklaşımlar, Siyasal*, Ankara.
- GÜRSOY, İdris (2014), *İstihbarat Yalanları ve İftiralar*, İstanbul: Zaman Kitap.
- HAZAR, Murat (2011), "Sosyal Medya Bağımlılığı-Bir Alan Çalışması", *Ankara: Gazi İletişim Dergisi*, Bahar 2011, Sayı: 32,
- Herkul.org (2013), "Fırtınalar, Savrulmalar ve Hakta Sebat", <http://www.herkul.org/herkul-nagme/393-nagme-firtinalar-savrulmalar-ve-hakta-sebat/> Erişim Tarihi: 15.06.2014
- İRVAN, Süleyman (1997); "Susunluk Sarmalı Kuramı ve Elisabeth Noelle-Neumann'ın Özgeçmişi". İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı.6.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1977), *İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojije Giriş (2. Baskı)*. İstanbul.
- MATTELART, Armand ve MCHÉLE (1998), *İletişim Kuramları Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milliyet.com.tr (2014); "Bütünşehir Yasası AKP'ye Yaradı", <http://www.milliyet.com.tr/-butunsehir-yasasi-ak-parti-ye/gundem/detay/1859804/default.htm>, Erişim Tarihi: 17.06.2014
- MUTLU, Erol (1998), *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Netdusunce.com.tr (2014); "Bahçeli'den Feyzioğlu'na Ağır Sözler", <http://www.netdusunce.com/politika/bahceliden-feyziogluna-agir-sozler-h473.html>, Erişim tarihi: 14.05.2014
- NEUMAN, W. Lawrence (2008), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri-1-2*, İstanbul

- Odatv.com (2014), "AKP'yi Savunmaya Çalışan O Rektörden Skandal Sözler: Evet Yediler Ama Sadece Yüzde 20" <http://www.odatv.com/n.php?n=evet-yediler-ama-sadece-yuzde-20-yediler-0207141200>, Erişim Tarihi: 15.07.2014
- Ortadoğu Gazetesi (2013); "Başbakan İçin Artık Cemaat 'Karşı Taraf'", <http://www.ortadogugazetesi.net/haber.php?id=31764>, Erişim tarihi: 17.06.2014
- PUNCH, Keith F. (2006), Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel Ve Nitel Yaklaşımlar, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- SARIKAYA, Salih ve KÜÇÜK, Özgür (2014), 17 Aralık Yolsuzluk ve Rüşvet Operasyonu Sonrası Yalanlar, İftiralar, Çarpıtmalar, İstanbul: Zaman Kitap.
- Sözcü Gazetesi (2014), "Devlet Bahçeli'den sert eleştiri", <http://sozcu.com.tr/2014/gundem/devlet-bahceli-konusuyor-8-504136/>, Erişim Tarihi; 15.06.2014
- TANKARD, J.W ve SEVERİN, W, J (1994), İletişim Kuramları Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları, Eskişehir: A.Ü Yayınları.
- TEKİNALP, Şermin; UZUN, Ruhdan (2009), iletişim araştırmaları ve kuramları, İstanbul: Beta.
- TÜRKÖNE, Mümtaz'er,(2014), 'Din-iman kaç para' http://www.zaman.com.tr/mumtazer-turkone/dini-imani-kac-para_2232036.html#.U87oWON_vrY
- T24.com.tr (2013a), "Babuşçu: Gelecek 10 yıl, liberaller gibi eski paydaşlarımızın arzuladığı gibi olmayacak", <http://t24.com.tr/haber/babuscu-onumuzdeki-10-yil-liberaller-gibi-eski-paydaslarimizin-kabullecegi-gibi-olmayacak,226892>, Erişim tarihi: 15.06.2014
- T24.com.tr (2014b), "Emniyet'e yönelik 'Paralel yapı' operasyonunda 12 tutuklama," <http://t24.com.tr/haber/emniyete-yonelik-paralel-yapi-operasyonunda-12-tutuklama,265693>, Erişim Tarihi; 27.07.2014
- ULUÇ, Güliz (2003), Küreselleşen Medya: İktidar ve mücadele alanı, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- YAYLAGÜL, Levent (2008), Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar, Ankara: Dipnot.
- YILDIZ, Güney (2014), "Fethullah Gülen BBC'ye konuştu", http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/01/140126_fethullah_gulen_roportaj_guney.shtml, Erişim tarihi: 20.06.2014
- Wikipedia.org(2014); "17 Aralık Rüşvet ve Yolsuzluk Soruşturması", http://tr.wikipedia.org/wiki/17_Aral%C4%B1k_yolsuzluk_ve_r%C3%BC%C5%9Fvet_soru%C5%9Fturmas%C4%B1, Erişim tarihi: 15.06.2014
- Wikipedia.org(2013); "2013 Taksim Gezi Parkı Protestoları", http://tr.wikipedia.org/wiki/2013_Taksim_Gezi_Park%C4%B1_protestolar%C4%B1, Erişim tarihi: 15.06.2014
- Zaman Gazetesi (2014a); "Başbakan'ın 'Haşhaşi' Dediği İnsanlar Ekin Gibi Biçiliyor", http://www.zaman.com.tr/politika_basbakanin-hashasi-dedigi-insanlar-ekin-gibi-biciliyor_2234759.html, Erişim tarihi: 30.07.2014
- Zaman Gazetesi (2014b); Yargıtay Onursal Başkanı Sami Selçuk: Gelecekte Yargılanacaklar, Hepsi De Mahkûm Olacak, http://www.zaman.com.tr/gundem_gelecekte-yargilanacaklar-hepsi-de-mahk-m-olacak_2204891.html, Erişim Tarihi; 15.05.2014

SOSYAL MEDYADA KAMUOYU OLUŞTURMA VE GÜNDEM BELİRLEME ALGISI

ARŞ. GÖR. TEZCAN KAPLAN*

Özet

Günümüzde, değişen teknolojik gelişmelerle birlikte kitle iletişim araçları açısından oldukça etkili değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşümler, geleneksel medyada yapılan ürünlerin biçiminden, içeriğine ve sunumuna kadar olan alanlarda yansımalarını göstermektedir. Ayrıca, sadece ürünün oluşturulma ve sunulma süreçlerinde değil, aynı zamanda alıcı konumundaki izleyicilerin ve okuyucuların tüketme eylemlerinde de değişimler görülmektedir. Bütün bu değişimlerin meydana geldiği ortak zemin ise sosyal medya olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel medyanın önemli bir işlevi olan kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme, sosyal medyada da kendisine işlerlik kazanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yeni medya, sosyal medya, internet, kamuoyu, gündem belirleme

Abstract

Nowadays, with the changing technological developments in terms of the mass

* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Araştırma Görevlisi.

Sosyal medya, farklı kullanım alanlarıyla etkilerini bireysel boyuttan toplumsal bir boyuta geçirerek kitleleri bilgilendiren ve örgütleyen bir araç hâline geldi. Geleneksel medyada tartışılan bir konu olan kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme, sosyal medyada da kendisini hızla hissettirmeye başladı.

media there have been highly effective changes and transformations. In terms of products made in the traditional media of form, content and presentation, these changes and transformations show reflections in those areas. Also, just in the process of product creation and presentation, but also consumption acts of audiences and readers who are located as receivers so there have been changes. The common ground of all these changes is named the social media. Creating public opinion and agenda setting which is an important function of traditional media, they have had operational function in social media.

Key words: New media, social media, internet, public opinion, agenda setting

Giriş

İnternetin son zamanlarda yükselişe geçmesiyle beraber, aralarında çok uzun mesafeler bulunan insanlar birbirlerine iki tık mesafesine kadar yaklaştı. Aynı işleyişte internet, sosyal ağlar ve medyanın insanların ve toplulukların gerçek hayatta deneyimledikleri etkileşimli sosyal hayatlarının birer yansıması olarak görünmesi sayesinde, bünyesinde sokaktaki insandan sivil toplum hareket ve kuruluşlarına, şirketlerden devlet yönetimleri ve hükümetlere kadar en özelinden en

geneline çok farklı etki yetenekleri bulunan aktörleri barındırır bir hale geldi (Pesen 2011 <http://www.e-siber.com/> 05.10.2013). Sosyal medya, farklı kullanım alanlarıyla etkilerini bireysel boyuttan toplumsal bir boyuta geçirerek kitleleri bilgilendiren ve örgütleyen bir araç hâline geldi. Geleneksel medyada tartışılan bir konu olan kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme, sosyal medyada da kendisini hızla hissettirmeye başladı.

Bu çalışmada, sosyal medyada kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme süreçlerinin nasıl işlediği, geleneksel medyadan hangi noktalarda farklılık gösterdiği incelenecek ve tartışılacaktır. Ayrıca, kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme kavramlarının ne olduğu ele alınıp iki kavram arasındaki farklı özellikler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Sosyal Medya Nedir?

Sosyal medya, temelleri Web 2.0 üzerine kurulmuş içeriğin üretimi ve

iletmesinde kullanıcı bazlı kontrolün söz konusu olduğu internet tabanlı uygulamalardır. Bu süreçte, Web 2.0 teknolojileri, geleneksel medya ve Web 1.0 monologlarının, sosyal medya içinde diyaloglara dönüşmesine yardımcı olmaktadır (Tuncer 2013: 15). Sosyal medya olgusu, Web 2.0 kavramından yola çıkarak geliştirilmiştir. Web 2.0, Web 1.0 olarak bilinen eski internet uygulamalarından farklılıklar göstermektedir. Web 1.0 bir kaç kişinin oluşturduğu statik web sayfalarından oluşmaktayken, Web 2.0 uygulaması herkese içerik yaratma ve paylaşma imkanı tanımaktadır (Gönenli vd. 2012: 218). Web 1.0 uygulaması, etkileşimin olmadığı, tek yönlü bir bilgi akışının olduğu dolayısıyla kullanıcının aktif olmadığı bir uygulamadır. Site sahipleri seçtikleri bilgiyi kullanıcılara sunmakta, kullanıcılarda çerçevelenmiş bu bilgileri pasif bir konumda edinmekteydiler.

Sosyal medya toplumun hızlı ve etkili etkileşimde bulunmasına izin vermektedir. Ortak konular üzerinde fikirlerin ve bilgilerin dolaşımına imkân vermektedir.

Web 2.0' ı Web 1.0'dan ayıran ve yeni tür web uygulamalarını nitelendiren üç temel özellik vardır:

- I. Bu uygulamalar hizmet odaklı ücretsiz, basit ve ağ etkilerinden faydalanmayı olanaklı kılan uygulamalardır.
- II. Kullanıcılar uygulamanın geliştirilme sürecine aktif olarak katılmaktadır ve sonsuz bir genişleme ve ilerleme potansiyeline sahiptir.
- III. Bu uygulamalar sayesinde bir yandan yeni hizmet tabanlı alanlar gelişmekte, aynı zamanda farklı alanlara erişim imkânı artmaktadır (Tuncer 2013: 21).

Web 2.0 üzerine kurulu sosyal medyanın aşağıda yer alan özellikleri, yeni iletişim alanı olarak düşünülmesinde etkili olmaktadır:

- **Katılımcılık:** Sosyal medya, ilgilenen herkesten gelen geri bildirim ve katkıları teşvik etmektedir.
- **Açıklık:** Sosyal medyadaki çoğu hizmet geri bildirim ve dâhil olmaya açıktır. Oy verme, yorum yapma ve bilgi alışverişini teşvik etmektedir. Bu imkânlara erişimde az sayıda engel veya sınırsız bir açıklık söz konusudur.
- **Sohbet:** Geleneksel medya tek yönlü bir iletişim sağlarken, sosyal medya iki yönlü sohbet imkânı sağlamaktadır.
- **Toplum:** Sosyal medya toplumun hızlı ve etkili etkileşimde bulunmasına izin vermektedir. Ortak konular üzerinde fikirlerin ve bilgilerin dolaşımına imkân vermektedir.
- **Bağlantılılık:** Sosyal medya diğer web sayfalarının, kaynakların ve kişilerin bağlantılarını da kullanarak bu alandaki gücünü pekiştirmektedir.

Bu özellikleriyle Küreselleşen dünyanın anahtarı konumundadır ve modern yaşamda kısalan mesafelerin ve hızlanan zamanın yeni iletişim alanı olma özelliğine sahiptir.

• **İşbirliği:** Bireyler, sanal ortamda işbirlikçi fikirler geliştirmekte ve bu fikirlere işlerlik kazandırabilmektedir (akt. Gönenli vd. 2012: 215).

Online gruplar arasında sözcüklerin, resimlerin, videoların ve sesin yaratılması ve paylaşımına sokulmasını sağlayan etkileşimli uygulama özelliği aracılığıyla bilgi ve düşünceleri paylaşmak için gerçekleştirilen uygulamalar, faaliyetler ve davranışlar sosyal medyayı akla getirmektedir (akt. Peltekoğlu 2012: 4). Bu özellikleriyle Küreselleşen dünyanın anahtarı konumundadır ve modern yaşamda kısalan mesafelerin ve hızlanan zamanın yeni iletişim alanı olma özelliğine sahiptir.

Sosyal Medya ve Geleneksel Medya

Arasındaki Farklar

Sosyal ağlar, kullanıcıların birbirleriyle iletişim kurmalarına imkan veren, kendi ürettikleri içeriğin paylaşılması için kişisel bir ağ kurmalarını da sağlayan online topluluklar olarak ifade edilebilir. Bu sitelerde üyeler kendi kişisel profillerini yaratarak diğer kullanıcılarla bağlantı kurabilmektedir. Diğer bir deyişle sosyal ağlar, bir nevi arama ve iletişim aracı yeteneği sunmaktadırlar. Online alanlarda sosyal etkileşime yönelen bu hareket, birey ve topluluk arasında yeni bir temel oluşturmaktadır (akt. Kara 2012: 115). Sosyal medyanın bu özellikleri, geleneksel medyanın etkisinde kırılmalar meydana getirmektedir: 'Sosyal ağlar, bloglar, mikro bloglar, sohbet siteleri, forumlar gibi internet siteleri insanlara hem aradıkları bilgiye ulaşma imkânı vermekte, hem de ortak bir etkileşim ve paylaşım alanı sunmaktadır' (Baban 2012: 72).

Binark ve Köler (2011: 9), geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki farkları yeni medya üzerinden değerlendirerek beş başlık altında toplamaktadır: dijitallik, etkileşimsellik, multimedya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık. Yeni medya ortamında dijitallik her şeyin sayısal kodlara dönüşmesini sağladığı için, gerek üreticiye gerekse kullanıcıya bir arayüz üzerinde büyük bir depolama olanağı tanır ve verilerin iletim hızını artırır.

Etkileşim, kullanıcı ile sanal kişilikler arasında meydana gelebilir. Birden fazla kullanıcının sanal ortamda bulunmasıyla, söz konusu ortam, kullanıcıların avantajlarının da birbirleriyle etkileşim içinde olabildiği ortak bir platform hâline gelir (Binark vd. 2011: 10). Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği, iletişim sürecine iletişim uzamında karşılıklılık veya çok katmanlı iletişim olanağını kazandırmıştır. Etkileşimsellik özelliğinin iletişim sürecine ilişkin bir diğer dönüştürücü etkisi

de, iletişimin zamanında eşanlı olma derecesine ilişkin yaptığı açılamdır. Yeni medyanın bu özelliği, geleneksel medyaya göre kullanıcının iletişim sürecindeki rolünü ve katılımını da çeşitli şekillerde etkilemektedir.

Multimedya biçimselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi ise, yeni medyanın tek bir iletişim ortamında bir çok verinin (ses, imge, metin) toplanma özelliğine işaret etmektedir. Sanal ortamda pek çok verinin işlenerek, kullanıcıların kendi anlam dünyalarına göre ürettikleri içerikler ön plana çıkmaktadır.

Yeni medya, dijital kodlama sistemi üzerine temellendiği için hipermetinsellik özelliğine de sahiptir: “Ötesinde, üzerinde, dışında anlamlarına gelen ‘hiper’ sözcüğü, metin sözcüğü ile birleşince ara yüzeydeki bir metnin başka metinlerle olan ilişkisine, diğer bir deyişle bağına işaret eder” (Binark vd. 2011: 10-11). Hipermetinsellik, ağlar üzerinden dolaşım imkânına işaret etmektedir.

Yayımlım, hipermetinsellik özelliğinden beslenir ve arayüzeydeki bir metnin hızla dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda yeniden ve yeniden erişilebilmesini ifade eder. Sanallık ise, ara yüzey ile kullanıcının kurduğu iletişimin niteliğini açıklamaktadır. Sanallık, kullanıcıya orada olma hissini sağlar (Binark vd. 2011: 11-12). Geleneksel medyaya göre yeni medya kullanım uygulamaları ile iletişim sürecinde zaman ve uzamın bilinen özelliğinin ve iletişimin biçiminin yeniden şekillendiğini görmek olanaklıdır. (Binark, <https://yenimedya.wordpress.com/calismalar/05.10.2013>).

Sosyal medya ve geleneksel medya arasındaki farkları tanımlamaya yardımcı olacak özellikler kullanılan metoda göre farklılık göstermektedir. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

Erişim: Hem geleneksel medya hem de sosyal medya teknolojileri herkesin genel bir kitleye erişebilmesine olanak tanır.

Erişilebilirlik: Geleneksel medya için üretim yapmak genellikle özel şirketlerin ve hükümetlerin sahipliğindedir; sosyal medya araçları genel olarak herkes tarafından az veya hiç maliyetle kullanılabilir.

Etkileşimsellik özelliğinin iletişim sürecine ilişkin bir diğer dönüştürücü etkisi de, iletişimin zamanında eşanlı olma derecesine ilişkin yaptığı açılamdır. Yeni medyanın bu özelliği, geleneksel medyaya göre kullanıcının iletişim sürecindeki rolünü ve katılımını da çeşitli şekillerde etkilemektedir.

Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki belki en önemli fark özgürlüktür. Geleneksel medya hükümetlerin ve reklam verenlerin baskısı altındadır ve özgürce yayın yapamaz. Sosyal medya ise kolay erişilebilir, herkes tarafından eşit düzeyde müdahale edilebilir, küresel bir platform olduğundan çok daha özgürdür.

Kullanılrlık: Geleneksel medya üretimi çoğunlukla uzmanlaşmış yetenekler ve eğitim gerektirmektedir. Çoğu sosyal medya için bu geçerli değildir veya bazı durumlarda yetenekler tamamen değişmiş ve yenidir, yani herkes üretimde bulunabilir.

Yenilik: Geleneksel medya iletişimlerinde meydana gelen zaman farkı (günler, haftalar, hatta aylar) anında etki ve tepkisi olan sosyal medya ile kıyaslandığında uzun olabilmektedir (Tepkilerin zaman aralığına katılımcılar karar verir). Geleneksel medya da sosyal medya uygulamalarına adapte olmaktadır, dolayısıyla yakın zamanda bu farklılık ortadan kalkacaktır.

Kalıcılık: Geleneksel medya yaratıldıktan sonra değiştirilemez (bir dergi makalesi basıldıktan ve dağıtıldıktan sonra aynı makale üzerinde değişiklik yapılamaz), oysa sosyal medya yorumlar veya yeniden düzenlemeyle anında değiştirilebilir.

Özgürlük: Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki belki en önemli fark özgürlüktür. Geleneksel medya hükümetlerin ve reklam verenlerin baskısı altındadır ve özgürce yayın yapamaz. Sosyal medya ise kolay erişilebilir, herkes tarafından eşit düzeyde müdahale edilebilir, küresel bir platform olduğundan çok daha özgürdür (akt. Özgen 2012: 12).

Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme

Günümüzde, kitle iletişim araçlarının kitleleri yönlendirme üzerindeki etkisi sosyal bilimlerden dikkat çekici bir konuma sahiptir. Bu etki, genellikle iktidar odaklı olarak incelenmiştir. İktidar gücünün medya aracılığıyla oluşturduğu bu etki, toplumu yönlendirme ve onun ne düşüneceğine karar verme ve bu düşünce doğrultusunda oluşturulacak kamuoyu üzerinden kendisini göstermektedir. Ancak, araştırmalarda ve uygulamalarda halk dilinde görüldüğü gibi kamuoyu ve gündem oluşturma kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak, bu iki kavram birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Birbiriyle etkileşim içinde olan geleneksel ve sosyal medya arka planda aynı amacı taşısa da, işleniş ve oluşturuluşu bazı farklılıklar arz etmektedir. "Terimlerin İngilizce literatürden Türkçeye çevirilerinde ikisinin de sonuna "oluşturma" sözcüğünün eklenmesi, ikisinin de bir süreç hâlinde çalıştığının ifade edilmesi ve ikisinin de medyanın toplum üzerindeki etkilerine

dönük açıklamalar içermesi bu karışıklığı yaratan başlıca nedenler olarak ortaya çıkmaktadır' (Yüksel 2007: 572).

Türk Dil Kurumu sözlüğü'nde kamuoyu, "bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halk oyu" olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/05.10.2013>). Literatürde üzerinde uzlaşmış tek bir karşılığı olmasa da kamuoyu kavramı genel olarak, "belli bir toplum içinde yaşayan insanların belli bir olgu ya da inanç üzerindeki ortak yargısı" (akt. Yüksel 2007: 572) şeklinde ifade edilmektedir. Kamuoyu oluşturma kavramı ise, Türk Dil Kurumu sözlüğü'nde "bir düşünceyi yaygınlaştırmak ve halkın dikkatini o düşünce etrafında toplamak ve yoğunlaştırmak" karşılığında kullanılmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/05.10.2013>). Kavram, bir konu hakkında oluşan bireysel fikirlerden hareketle iletişim yoluyla karar vermeye kadar uzanan sürece işaret eder. Kamuoyu oluşturma kavramı, daha çok iletişim ve siyaset bilimi literatüründe medyanın rolü sorgulanırken anılır.

Türk Dil Kurumu sözlüğü'nde gündem, "toplantılarda görüşülecek konuların bütünü" (<http://www.tdk.gov.tr/05.10.2013>) olarak tanımlanmaktadır. Gündem belirleme kuramının temeli olan "gündem" kavramı ile anlatılmak istenen, zamanın belirli bir noktasında önemlilik sırasına göre dizilmiş konular ve olaylar listesi biçiminde görülen bir sıralamadır. Gündem, dinamik bir etkileşim içindeki konular bütünü olarak da ifade edilebilir. Dinamik bir yapı sergileyen gündemde kimi konular önem kazanır ve kimi konular önemini yitirirken, ele alınan gündemler bu hareketliliğin görüntüsünü vermektedir (akt. Erözalp 2012: 16). Gündem belirleme, pek çok konu arasında belirleyenin kendi önem atfettiği konulara göre sıralama yaparak bir bütünlük içerisinde oluşturulmasıdır. Dolayısıyla, gündem belirleme kuramında öznellik söz konusudur. İktidar odaklı ele alacak olursak, iktidar belirli gündem maddeleri içerisinden kendi ideolojisine ve hedeflerine uygun olanları seçerek geri kalanlarını da yokmuşçasına görmezden gelerek çerçevesi çizilmiş konular yaratabilmektedir.

Günümüzde, kitle iletişim araçlarının kitleleri yönlendirme üzerindeki etkisi sosyal bilimler açısından dikkat çekici bir konuma sahiptir. Bu etki, genellikle iktidar odaklı olarak incelenmiştir. İktidar gücünün medya aracılığıyla oluşturduğu bu etki, toplumu yönlendirme ve onun ne düşüneceğine karar verme ve bu düşünce doğrultusunda oluşturulacak kamuoyu üzerinden kendisini göstermektedir.

İnsanların kendi çevrelerinde olup bitenleri anlamlandırabilmeleri için bazı araçlar ve sınırlılıklar gerekmektedir. Bir gün içerisinde binlerce haber değeri taşıyan olay olabilir ancak bütün haberleri vermek imkânsızdır. Bu noktada medya temsilcileri kendi politikalarına göre belirledikleri haberlerle bir haber sırası oluşturur. Bu haber sırası insanlar için anlam haritaları oluşturarak kamuoyunun gündemini meydana getirir. Yani, onlara konuşup tartışabilecekleri konular ve yollar açar.

İnsanların kendi çevrelerinde olup bitenleri anlamlandırabilmeleri için bazı araçlar ve sınırlılıklar gerekmektedir. Bir gün içerisinde binlerce haber değeri taşıyan olay olabilir ancak bütün haberleri vermek imkânsızdır. Bu noktada medya temsilcileri kendi politikalarına göre belirledikleri haberlerle bir haber sırası oluşturur. Bu haber sırası insanlar için anlam haritaları oluşturarak kamuoyunun gündemini meydana getirir. Yani, onlara konuşup tartışabilecekleri konular ve yollar açar.

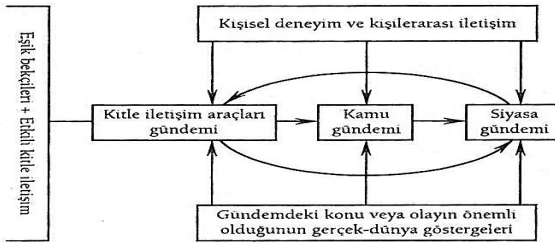
Medya, kamunun ne düşüneceğini kesin olarak belirleme gücüne sahip olamasa da, hangi konu hakkında düşüneceğini belirleyebilme gücüne sahip olabilmektedir. Bir başka ifadeyle, medya tarafından konunun düşünsel çerçevesi inşa edilmekte ve medyanın farkında olunmasını istediği konu ve ayrıntılar vurgulanmaktadır. Böylece, medya, önem ve öncelik verdiği konuların, kamunun da önem ve öncelik verdiği konular arasında yer almasını sağlamaya çalışmaktadır. Kamuyu oluşturan bireyler de, ne hakkında düşüneceklerini ya da konuşacaklarını medya aracılığıyla elde ettikleri iletilerden (haberlerden) öğrenmektedirler (Erdoğan 2011: 49-50). Medya insanların nasıl düşüneceğini belirleyemeyeceğinden onların ne hakkında düşüneceklerine egemen olarak, kitleleri belli bir çember içinde tutmaya çalışır. Çemberin dışındaki zamana ve mekâna dair bilgiler kamuoyundan gizli tutulur. Bilgi üzerinden yürütülen tahakküm daha geniş boyutlara ulaşır. 'İzleyiciler kamusal ve diğer konuları kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle kalmaz, bir konuya ne kadar önem vereceklerini kitle iletişim araçlarının bunlara verdiği önemden öğrenirler' (McQuail vd. 2010: 132).

Rogers ve Dearing ise gündem belirleme modeline farkı bir yorum getirerek gündem belirlemeyi üç başlıkta incelemiştir: kitle iletişim araçları gündemi, siyaset gündemi ve kamu gündemi. Kitle iletişim araçları gündemi, kitle iletişim araçları içeriğinin öncelik verdiği konulara

işaret ederken, siyaset gündemi ise politikacıların belirlediği konulara işaret

etmektedir. Kamuoyu gündemi, kamuoyu ve bilgisindeki konulara atfedilen farklı değerler olarak yorumlanmaktadır (McQuail vd. 2010: 136). Gündem belirleme sürecini farklı gündemlere ayırarak incelemek, sürecin gizil yanlarını da ortaya çıkarmaktadır. Gündem sadece kitle iletişim araçlarının sundukları itibarıyla mı belirlenip dolaşıma sokuluyor yoksa kişisel deneyim ve kişilerarası iletişim olmazsa kitle iletişim araçlarının sundukları sadece bir başlık olarak mı kalıyor. Bu gündem belirleme modeli, kitleleri de söz sahibi yapıp onların deneyimlerini de olumlayan bir sürece işaret etmektedir. Bu süreç birazdan inceleyeceğimiz sosyal medyada kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme ile ilgili, sosyal medyanın oluşturduğu ağ topluluğuna (kişisel deneyim ve kişilerarası iletişim) benzemektedir.

Şekil 1 Rogers ve Dearing'in (1987) gündem koyma ve saptama modeli

Kaynak: McQuail, D., Windahl, S., (2010), *İletişim Modelleri*.

Medya iletilerine maruz kalmaktan kaynaklanan etkiler belirli bir etki zinciri içerisinde gerçekleşmektedir. Bu etki zincirinin ilk aşamasında, etki, 'haberdar etme' ya da 'farkında olma' şeklinde ortaya çıkmaktadır. İzleyiciler-okurlar medya aracılığıyla çevrelerinde olup bitenlerin farkına varmaktadır. İkinci aşamada, izleyiciler-okurlar haberdar oldukları konular hakkında daha fazla bilgi elde etme yoluna gitmekte ve böylece etki, 'bilişsel-cognition' düzeyde ortaya

Rogers ve Dearing ise gündem belirleme modeline farklı bir yorum getirerek gündem belirlemeyi üç başlıkta incelemiştir: kitle iletişim araçları gündemi, siyaset gündemi ve kamu gündemi. Kitle iletişim araçları gündemi, kitle iletişim araçları içeriğinin öncelik verdiği konulara işaret ederken, siyaset gündemi ise politikacıların belirlediği konulara işaret etmektedir. Kamuoyu gündemi, kamuoyu ve bilgisindeki konulara atfedilen farklı değerler olarak yorumlanmaktadır.

Medya iletilerine maruz kalmaktan kaynaklanan etkiler belirli bir etki zinciri içerisinde gerçekleşmektedir. Bu etki zincirinin ilk aşamasında, etki, 'haberdar etme' ya da 'farkında olma' şeklinde ortaya çıkmaktadır. İzleyiciler-okurlar medya aracılığıyla çevrelerinde olup bitenlerin farkına varmaktadırlar. İkinci aşamada, izleyiciler-okurlar haberdar oldukları konular hakkında daha fazla bilgi elde etme yoluna gitmekte ve böylece etki, 'bilişsel-cognition' düzeyde ortaya çıkmaktadır. Üçüncü aşamada tutum değişikliği, son aşamada ise davranış değişikliği söz konusu olmaktadır.

çılmaktadır. Üçüncü aşamada tutum değişikliği, son aşamada ise davranış değişikliği söz konusu olmaktadır (Erdoğan 2011: 50).

Sosyal Medyada Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme

Günümüzde, medyayı üretme, dağıtma ve tüketme biçimlerimizde büyük değişiklikler meydana gelmektedir. İlerleyen teknolojik gelişmelerle birlikte, fikir ve düşünceler alınıp satılan bir mal olmaktan çıkıp, paylaşılarak çoğaltılan bir ürün hâline gelmektedir. Devlet ve bazı endüstri kurumlarının, bilgi üzerindeki denetimi kaybolmaktadır. Richard Stallman bilgi üzerindeki denetimin ve paylaşmanın önemini şu şekilde ifade etmektedir: "Bir şeyi başkalarıyla paylaşmak doğaldır. Ama herkesin faaliyetlerini denetim altına alarak kâr elde etmek isteyenler bizi birbirimizle paylaşmaktan alıkoymaya çalışıyorlar. Çünkü birbirimize yardım edemediğimizde aciz duruma düşeriz. Onlara bağımlı duruma geliriz" (akt. Wayne 2003: 42).

Yeni iletişim teknolojilerinin, ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlarda yol açtığı önemli değişiklikler başlıca altı başlık altında sıralanmıştır:

- Elde edebilen enformasyon miktarında artış: Yeni iletişim kanallarının ortaya çıkması, önceden var olan bilgi ve enformasyona ulaşmanın yeni araçlarını yaratmıştır. Bilgisayar iletişimi, örneğin bireylerin kamu sektörünün depoladığı bilgiye ya da kütüphane olanaklarına ulaşmasını kolaylaştırmıştır.

- İletişimde hızlanma: Yeni iletişim teknolojileri enformasyon ve bilgiye ulaşmada, zaman ve mekânın sınırlamalarını ortadan kaldırmıştır.

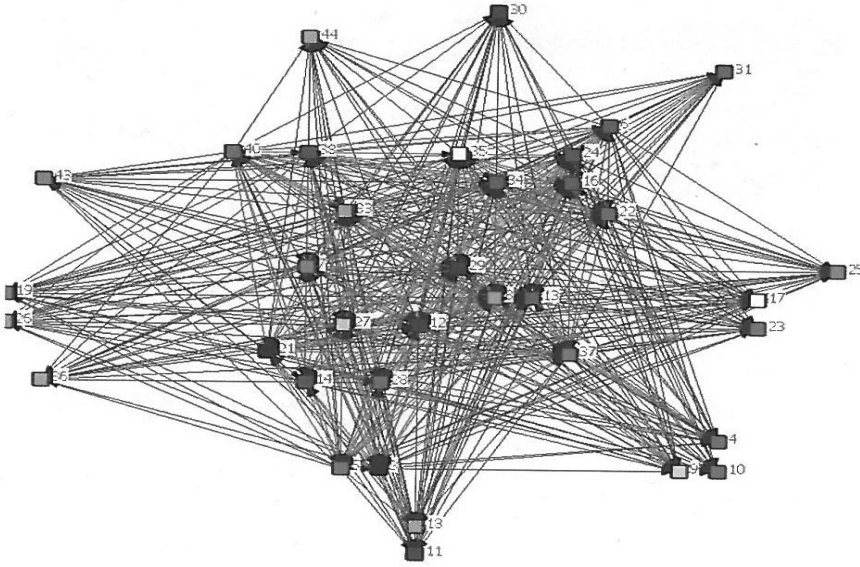
- Alıcı kontrolü: Enformasyonun demokratikleşmesi: Kullanıcının enformasyon kanalları ve sunulan enformasyon üzerinde özgür seçim şansını arttırmıştır. Tüketici mesajın üreticisi hâline gelmiştir.

- Kitlesele yayıncılıktan dar yayıncılığa: Mesajın kitlesele değil, izleyici gruplarının özellik ve ihtiyaçlarına göre dağıtımını esas halini almıştır.

- Medyanın adem-i merkezileşmesi (Sahiplik ve Kontrol Sorunu): Geleneksel iletişim araçları, hem iletişim araçlarının sahiplik yapılarında hem de iletişimde içeriğın belirlenmesinde merkezietçi bir yapıya sahiptir. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile medyada belirli tekellerin hegemonyası kırılabilmektedir. Yeni teknolojiler internet gibi kullanıcının kendi elektronik gazetesini oluşturmaya izin vermektedir.

- Etkileşim kapasitesinin artışı: Yeni iletişim teknolojilerinin iletişim sürecine kazandırdığı en önemli katkısı biri, karşılıklı etkileşim kapasitesinin artırılmasıdır (akt. Erzözalp 2012: 57-58).

Sosyal medyanın oluşturduğu temel olan internet teknolojisi, paylaşım ve kopyalama için önemli bir araç olarak görölmektedir. Çünkü internetin yapısı bu edimler için uygun bir ortam sunmaktadır. İnternet, geleneksel bilgi üretimi ve dağıtımında olduğu gibi üstten veya alttan uygulanan hiyerarşik mekanizmaya sahip değildir: 'İnternet teknolojisi geleneksel kitle iletişim araçlarından temel ayrılıklar göstermektedir. Geleneksel iletişim araçları dikey bir yapılanmaya dayalıdır. Mesaj üretimi, kontrolün merkezde olduğu, merkezden heterojen toplumsal kesimlere doğru akışkanlık gösteren bir yapıya sahiptir. İnternet ise mesaj üretimi ve mesaj alımı arasındaki müdahale olasılıklarını çoklaştırmıştır' (Timisi 2003: 124). Geleneksel medyadaki gibi bilginin filtrelerden geçmesi söz konusu değildir: 'Düzenin belirlediği tüm kuralları delmeye ve örölmüş duvarları yıkmaya hazırlanan dinamik bir yapıya sahiptir. Haberlerini yayınlarken kendinden başka bir editörün olmadığı ve haberine oto-sansür uygulanmayacağı bir alandır. Yazılarının geri dönmediği, yazdığın yazıdan dolayı isine son verilmediği bir platformdur' (Engin 2011: 35). Eşik bekçileri gibi mekanizmalarla bilginin dolayımınarak alıcıya sunulması, internette ortadan kaybolmaktadır. Her kullanıcı sadece kendi filtresinden geçmiş düşünceleri paylaşmaktadır. Dolayısıyla sunulan bilgi, farklı köşelerden dolanarak değişime uğramış bir şekilde değil, bir kullanıcının deneyimlerini yansıtmaktadır. Sunulan bu bilginin kopyalanma aşamasında, alıcı konumundaki kullanıcılar bilgiyi kendi deneyimlerine göre yorumlayarak değiştirmekte veya değiştirmeden bir başka alıcıya göndermektedir: 'Yeni medya ağı kesinlikle aşağıdan (tabandan) gelişen bir harekettir. Egemen medya anlayışına, gelenekçi düzene başkaldıran 'devrimci' bir olgudur. Tabandaki küçük klavye darbeleri, tavandaki büyük isimleri tedirgin etmeye yetmektedir' (Engin 2011: 35).

Şekil 2 Bir Ağda Karşılıklılık

Kaynak: Gürsakal, N., (2009), *Sosyal Ağ Analizi*.

İnternette her bir ağ, kendisine gelen bilgiyi taklit ederek yeniden üretip bir diğer ağa gönderir. Bu bağlamda, sistemdeki her bir ağ birbiriyle bağlantılı ve etkileşimli bir konuma sahiptir. İnternet teknolojisinin bu çalışma sistemi, kopyalamanın tam da kendisidir. Tek bir komuta merkezine sahip olmadan her bir ağ eşit derecede öneme sahip olmakta ve gönderilen bilgiler ağlar arasında kopyalanarak iletilmektedir. Ağların çalışma biçimi budur. İnternet üzerinde kullanılan programlar da ağ kullanıcıları tarafından üretilmekte ve uygulanmaktadır. Devlet ve sermaye bu programların önünü kesmeye çalışsa da, kendi elleriyle ürettikleri teknolojinin çalışma mantığı bu şekilde işlemektedir.

Sosyal medya, bilgisinin demokratize edilmesi; içerik okuyucusu konumunda olan bireylerin içerik yayıncısı hâline dönüşmeleridir (akt. Gönenli vd. 2012: 214). Teknolojik gelişmeler insanların özgürleşmesinde yeni imkânlar yaratırken, devlet ve sermaye açısından bazı sıkıntılar yaratabilmektedir. “Marx’a göre üretim güçlerinin teknolojik açıdan gelişimi, kıtlığın insanlık üzerindeki gücünü zamanla azaltır. Fiziksel atomlardan oluşan dünyanın bitlerden oluşan dijital bir dünyaya dönüşümü enformasyon kaynaklarının esnekliğini hem nicelik açısından hem de mekân konusunda büyük ölçüde artırıyor” (Wayne 2003: 75).

Aslında, bu teknolojilerin temel mantığı olan paylaşmak, iletişimle iç içe geçmiş bir kavramdır. İnsanlar, başkalarıyla iletişim kurmak için düşüncelerini ve duygularını paylaşmak zorundadır. Bu süreç içerisinde, insan toplum içinde kendisini var edebilir. Paylaşılmayan veya dinlenilmeyen bir düşünce, sadece o insanın öznel deneyimine göre bir anlam taşır. Ancak, başka bir insanla paylaşıldığında

toplumsal bir olgu hâline gelir ve böylelikle ortak bir değer yani kültür oluşur. Başka birilerini taklit ederek yaşamayı öğreniriz. Bir şeyin doğruluğunu veya yanlışlığını, kendi öz düşüncemize göre değerlendirirken, çevremizdeki diğer deneyimlerle kıyaslarız. Çünkü, biz aynı zamanda dışarıdan nasıl görüldüğümüzle ilişkiliyizdir. Bu ilişkiler sonucunda, bir şeye anlam katarız. İnsan sürekli gözler ve etrafıyla bir bütünlük içindedir. İçinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. O toplumun içindeki diğer insanlara öykülenerek öznel dünyasını yaratır. Kısaca söylemek gerekirse, paylaşmak insanın doğasında olan bir duygudur.

Paylaşarak öğrenir ve hayatına bu yolla anlam katmaya çalışır. İnternet teknolojisi, paylaşma hazzının yaşandığı bir alandır. Bir denetim ve baskıya maruz kalmadan insanlar, duygu ve düşüncelerini paylaşarak kendi beğenilerini sunmakta ve alıcı konumundaki diğer insanlarda bu paylaşılan beğenilerin kendi dünyasındaki karşılıklarını ön plana çıkararak, paylaşılan beğeniye yeniden üretime aşamasına getirip tekrar üretime sokmaktadır. Bu süreç içerisinde, paylaşılan şey, kullanıcının öznel bir değeri hâline gelerek toplumsallaşmaya yeni bir boyut kazandırmaktadır. "İnsanoğlu verili bir toplumsallık içinde yer alırken, aynı zamanda bizim için hazırlanmış kimlikler ve bunların kurgusunu oluşturan roller ve kurallar sınırlılığını da edinmektedir. Yeni iletişim teknolojileri (sosyal medya) gerçek dünyanın bu sınırlamalarını ortadan kaldırmaya aday, yeni bir iletişim alanı sunmaktadır." (Timisi 2003: 172).

İnternetin temel karakteristik özelliği olan paylaşım, ona politik bir değer kazandırmaktadır. İnsanlar internet aracılığıyla, saniyeler içerisinde iletiler gönderebilme ve alabilme fırsatına sahiptir. Geleneksel medyadaki edilgen konumdaki alıcılar olarak değil, etken konumda eyleyen ve eylediğini paylaşıp dolaşıma sokabilen bireyler hâline gelmişlerdir. Bu kazanım, insanlara kendi kamuoyunu oluşturma ve gündem belirleme fırsatı sunmaktadır. Sosyal medyanın bu özelliği, Rogers ve Dearing'in gündem belirleme modelini akla getirmektedir. Rogers ve Dearing, kamuoyu gündemine vurgu yaparak, kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisini kıran 'kişisel deneyim ve kişiler arası iletişimin' önemini ortaya çıkarmışlardır. Bu noktada, sosyal medya devreye girerek kitlelere alternatif bir alan sunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının oluşturduğu gündemin dışına çıkarak veya bu gündem(ler) hakkında farklı okumalar yapılabilecek bir platform oluşturmaktadır. İnsanlar artık kitle iletişim araçlarının belirlediği gündemleri yırtabilmektedir. Geleneksel medyada yer almayan veya olsa da yeteri kadar önem atfedilmeyen konular ve olaylar hakkında kamuoyu oluşturma şansına sahiplerdir.

Yeni iletişim teknolojileri (sosyal medya) gerçek dünyanın bu sınırlamalarını ortadan kaldırmaya aday, yeni bir iletişim alanı sunmaktadır.

İnternetin politik bir alan olarak kullanılmasına yakın zamanda meydana gelen Gezi Parkı olayları örnek olarak gösterilebilir. İnsanlar, özellikle bu teknolojiyi en çok kullanan gençler, hızlı bir örgütlenme içine girerek kamuoyu oluşturmuşlardı. Aslında gençler sosyal medya aracılığıyla sadece kendi kamuoyunu oluşturmakla kalmadı, aynı zamanda geleneksel medya ve iktidar arasında var olan bağın açık ve şeffaf bir şekilde görülmesini de sağladı.

‘İnternet yalnızca kamuoyunun biçimlenmesinde haber ve bilgiyi taşıyan bir araç olarak değil, kendisi bizzat içerisinde kamusal ilişkilerin var olabileceği bir alan olma özelliği ile dikkat çekmektedir’ (Timisi 2003: 140).

Modernizmle birlikte toplumda çözümler meydana gelmektedir. Toplumlar ben merkezli bir yapı içerisinde atomize olmuş bir şekilde ayrıştırılmaktadır. ‘Birey merkezli yaşamda bireyler, her şeyi sorgulayarak kendini gerçekleştirme arayışı içindedir. Artık modern toplumların değer sistemine göre, ‘ben’ kimliği, ‘biz’ kimliğinin üzerinde yer almaktadır. İçinde yaşadığı toplumdan etkilendiği kadar, kendisi de toplumu değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiptir. Artık tek taraflı bir etkilenme değil diyolojik bir etkilenme söz konusudur’ (Baban 2012: 72). Günümüzde sosyal medya olarak tanımlanan bu araçlar, aslında modernizmle oluşan yeni toplum yapısının ürünüdür. Sosyal paylaşım ağları sayesinde insanlar, modern toplumun aralarında yarattığı uzaklığı bir nebze olsun kısaltmaya çalışmaktadır (Dilmen 2012: 133).

İnternetin politik faaliyet için taşıdığı potansiyeller bakımından üçlü bir işlevi vardır: İlki, etkileşimli yapısından ve yayılımsal özelliği bakımından sunduğu “Agora” işlevi. Burada sosyal medya, bir zamanların internet gruplarının ve forum alanlarının sunduğu tartışma imkânlarını, gerçek zamanlı olarak ve çok daha geniş kitlelere sunması bakımından öne çıkıyor. Sosyal medya küresel bir alan hâline geliyor. Böyle bir ortamın hem politik fikirlerin yeşermesi hem de politik olarak dâhil olma açısından taşıdığı önem tartışılmaz. Diğer işlev ise, internetin gayri merkezi yapısından kaynaklanmaktadır. Özellikle politik eylemsellik için sunduğu örgütlenme, eylem organize etme,

insiyatifleri kamusal alana aktarma işlevleri açısından etkili olmaktadır. Bu ikinci işlev, gençliğin politik hayata katılımı bakımından hayati bir önem taşıyor. İnternetin üçüncü işlevi ise, tamamen küreselliğinden, ülkeler arasındaki çizgileri

muğlaklaştırın yapısından gelen sınır aşma özelliği sayesinde bilginin önlenemez bir biçimde paylaşımına sokulması işlevidir (Karagöz 2013: 143).

İnternetin politik bir alan olarak kullanılmasına yakın zamanda meydana gelen Gezi Parkı olayları örnek olarak gösterilebilir. İnsanlar, özellikle bu teknolojiyi en çok kullanan gençler, hızlı bir örgütlenme içine girerek kamuoyu oluşturmuşlardı. Aslında gençler sosyal medya aracılığıyla sadece kendi kamuoyunu oluşturmakla kalmadı, aynı zamanda geleneksel medya ve iktidar arasında var olan bağı açık ve şeffaf bir şekilde görülmesini de sağladı. Facebook ve twitter üzerinden haberleşerek ilk önce kendi aralarında örgütlendiler. Bu örgütlenme kendi kamuoyunu oluşturmaya başladı. Daha sonra, öylesine güçlü bir şekilde kendilerini duyurmaya başladılar ki, medyamızda penguen belgeselleri oynatılırken dünya basının gündemine oturdu. Yabancı kanallar canlı yayınlarla an ve an olayların nabzını tutmaya çalıştı. "Gezi Parkı, sosyal paylaşım ağlarıyla hareketliliği sağlamış ve farklı kimlikleri tek bir çatı altında toplayarak harekete geçirmeyi başarmıştır. Öyle ki sanal alandaki bu hareketlilik, insana sanki bunlar da kol kola girmiş sokaklarda eylem yapıyorlar hissi vermektedir." (Işık 2013:

29). Eylemciler, sürekli sosyal medya üzerinden bir etkileşim içerisindeydiler. Bu etkileşim öyle boyutlara ulaştı ki, hangi sokağın daha güvenli olduğu ve hangi kafeye veya otele sığınacağı bilgisinin ve meydana gelen doktorların ve avukatların iletişim bilgilerinin paylaşımına kadar uzanan bir ağ topluluğu yarattı.

Sosyal medyanın gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma gücünün en önde gelen örneklerinden biriside 'wikileaks' sitesidir. Wikileaks, kaynaklarını gizli tutarak devletlerin ve diğer organizasyonlarının belgelerini internet üzerinden yayınlayan İsveç merkezli bir uluslararası organizasyondur. 'Wikileaks' kelimesi iki kelimedenden oluşmaktadır. Bunlar 'wiki' ve 'leaks' kelimeleridir. 'Wiki' kelimesi İngilizcedeki 'What I Know is' tabirinin baş harflerinden oluşturulmuş bir kelimedir. Türkçede 'Bildiğim şudur ki' olarak ifade edilebilir. İkinci kelime 'leak' ise Türkçede 'sızmak veya sızdırmak' anlamlarına gelmektedir. Bu iki kelimedenden meydana gelen 'Wikileaks', bilgi sızdırmak olarak tercüme edilebilir. Kendi politik amaçlarına dair yaptıkları tanımı, organizasyonun yapısını açık bir şekilde göstermektedir:

Sosyal medyanın gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma gücünün en önde gelen örneklerinden biriside 'wikileaks' sitesidir. Wikileaks, kaynaklarını gizli tutarak devletlerin ve diğer organizasyonlarının belgelerini internet üzerinden yayınlayan İsveç merkezli bir uluslararası organizasyondur.

'Wikileaks'in organizasyon ve karar alma modeli tamamen gayri merkezi bir ağa bağlı ve göçebe bir karaktere sahiptir. Mekânı aynı anda her yer olabilir. Bir kafeden, bir nükleer sığınaktan, sokaktan, evden, garajdan, trenden, kısacası her yerden yönetilebilir ve ulaşılabilir.

'WikiLeaks, kar amacı gütmeyen bir medya kuruluşudur. Misyonlarını kamuoyuna önemli haber ve bilgi getirmek olarak tarif etmektedirler ve bu sitede, okuyucuların ve tarihçilerin gerçeğin kanutlarını görebilmesi için, orijinal materyaller yayınlanmaktadır' (<http://wikileaks.org/About.html/> 05.10.2013). Wikileaks, devletlerin veya diğer ticari organizasyonların kitlelerden sakladığı bilgileri halka sunarak, interneti bilginin paylaşıldığı bir kamusal alan hâline getirmiştir. Böylelikle, iktidarların bilgi üzerindeki tahakkümü kırılarak, bilgi, paylaşılıp çoğaltılabilen bir kamusal ürün hâline gelmiştir. Bilginin paylaşılmasıyla da kullanıcılar geleneksel medyanın dışına çıkan gündemlerden haberdar olmaktadır. İnternet üzerinden yapılan bilgi paylaşımı, internetin ademi merkezîyetçisi yapısından dolayı durdurulamaz bir hareket özgürlüğü sunmaktadır. 'Wikileaks'in organizasyon ve karar alma modeli tamamen gayri merkezi bir ağa bağlı ve göçebe bir karaktere sahiptir. Mekânı aynı anda her yer olabilir. Bir kafeden, bir nükleer sığınaktan, sokaktan, evden, garajdan, trenden, kısacası her yerden yönetilebilir ve ulaşılabilir (Uçkan 2011: 60).

Sosyal medyadaki anlık paylaşımlarından bir konuya ilişkin kamuoyunun gündemi, geleneksel medyanın tutumu, liderlerin düşünce ve davranış biçimleri kısacası ülkedeki var olan politik iklim hakkında bilgi elde edilebilmesi sayesinde, ulusal ve uluslararası bir krizi yönetmek isteyecek karşı unsurların, kriz zamanında her zaman bir adım önde olmaları sağlanabilir. Güncel bir olayın yaşandığı andaki ifade ve görüşlerin anlık hızlı paylaşım ile dolaşıma sokulmasıyla, kamuoyu oluşturma ve kitleleri yönlendirme gücü elde edilebilir (Pesen 2011 <http://www.e-siber.com/> 05.10.2013).

Sonuç

Küreselleşme ve teknolojik yeniliklerle birlikte, insanlar arasındaki mesafe gittikçe kısalmaktadır. Bilginin üretimi ve tüketiminde dönüşümler ve değişimler yaşanmaktadır. İnsanlar internetle beraber bilgi üzerinde denetim sağlamaktadır. Kendilerinin önem atfettiği konuları yani gündemlerini, kısıtlamaya maruz kalmadan özgürce sunarak kamuoyu oluşturma fırsatına sahiplerdir. Hem üretici hem de tüketici konumundadırlar. Geleneksel medyadaki pasif konumda olan

alıcılar değil, kendi haberlerini üreten, ürettiğini paylaşarak çoğaltıp kitlelere ulaştırabilen ve haberin üretiminde denetim sahibi olan eyleyen ve eyledikçe de aktif bir konuma kavuşan bireylerdir.

Sosyal medyanın etkisi bireysel boyuttan toplumsal boyuta geçmektedir. Gündelik hayatın her noktasında kendisini göstererek, yaşam biçimlerimizi değiştirmektedir. Artık sosyal medya sadece fotoğraflar ve müzikler paylaşılan bir alan olarak değil, toplumsal hareketlerin oluşturulduğu ve sahnelendiği ortak bir zemin hâline gelmiştir. İnsanların fikirlerini ve düşüncelerini paylaştığı ve bu paylaşımlarla birlikte kamuoyu oluşturabildiği bir kamusal alan olma hüviyetine kavuşmuştur.

Kaynaklar

- BABAN, E., (2012), "Mc Luhan ve Baudrillard'ın Penceresinden Sosyal Medyanın Etkisi: İfadenin Esareti, Gözetlenen Toplum ve Kayıp Kimlik Sendromu", KARA Tolga ve ÖZGEN Ebru (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 57-83.
- BİNARK, M., **Yeni Medyada Gündelik Yaşam**, <https://yenimedya.wordpress.com/calismalar/> Erişim Tarihi: 05.10.2013.
- BİNARK, M. LÖKER, K., (2011), **Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi**, Ankara: Uzerler Matbaası.
- DİLMEN, E. N. (2012), "Sosyal Paylaşım Ağlarının Reklam ve Pazarlama Disiplinleri İçerisinde Kullanımı", KARA Tolga ve ÖZGEN Ebru (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 129-155.
- ENGİN, B. (2011), "Yeni Medya ve Sosyal Hareketler", BİNARK, Mutlu Işık FİDANER Barış (drl.), **Cesur Yeni Medya**, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği, s. 33-38.
- ERDOĞAN, İ. (2011), "Gündem Koyma ve Saptama Yaklaşımında Bir Araştırma Geleneği Olarak Çerçeveleme", **Erciyes İletişim**, sayı:1, s. 48-62.
- ERÖZALP, A., A. (2012), Gündem Belirleme Kuramı Açısından Türk Basınında Wikileaks Etkisi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GERAY, H. (2003), **İletişim ve Teknoloji**, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- GÖNENLİ, G. HÜRMERİÇ, P.,- (2012), "Sosyal Medya: Bir Alan Çalışması Olarak Facebook'un Kullanımı", Tolga Kara ve Ebru Özgen (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 213-243.
- GÜRSAKAL, N. (2009), **Sosyal Ağ Analizi**, Bursa: Dora Yayınları.
- IŞIK, G. (2013), "Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri", Ahmet Tarhan (ed.), **Selçuk İletişim**, sayı:1, s. 19-33.
- KARA, T. (2012), "Sosyal Medya KOBİ'ler İçin Bir Fırsat mı? Facebook ve LinkedIn Üzerinden Bir İnceleme", Tolga Kara ve Ebru Özgen (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 113-129.
- KARAGÖZ, K. (2013), "Yeni Medya Çağında Dönüşen Toplumsal Hareketler ve Dijital Aktivizm Hareketleri", **İletişim ve Diplomasi**, sayı:1, s. 131-156.
- MCQUAİL, D. WINDAHL, S. (2010), **İletişim Modelleri**, Konca Yumlu çev. Ankara: İmge Kitabevi.
- ÖZGEN, E. (2012), "Sosyal Medya ve Halkla İlişkilerde Değişen Medya Anlayışı", Tolga Kara ve Ebru ÖZGEN, (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 9-21.
- PELTEKOĞLU, B. F. (2012), "Sosyal Medya, Sosyal Değişim", Tolga Kara ve Ebru Özgen (ed.), **Sosyal Medya Akademi**, İstanbul: Beta Yayınları, s. 3-9.
- PESEN, M. M. (2011), **Sosyal Medyada Kelebek Etkisiyle Kitlesele Yönlendirme**, <http://www.e-siber.com/sosyal-medya/sosyal-medyada-kelebek-etkisiyle-kitlesele-yonlendirme/>. Erişim Tarihi: 05.10.2013.
- PESEN, M. M. (2011), **Sosyal Medya Devrimlerinin Anatomisi**, <http://www.e-siber.com/sosyal-medya/>

sosyal-medya-devrimlerinin-anatomisi/. Erişim Tarihi: 05.10.2013.

TİMİSİ, N., (2003), **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara: Dost Kitabevi.

TUNCER, S. A. (2013), **Sosyal Medyanın Gelişimi**, F. Zeynep Özata (ed.), Sosyal Medya, Eskişehir: Açık Öğretim Yayınları, s. 2-26.

UÇKAN, Ö. (2011), "Bilgi Edinme Hakkı, Yeni Medya Düzeni ve Wikileaks", Mutlu Binark, Işık Barış FİDANER (drl.), **Cesur Yeni Medya**, İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği, s. 51-66.

WAYNE, M. (2003), **Marksizm ve Medya Araştırmaları**, çev: Barış Cezar, İstanbul: Yordam Kitap.

YÜKSEL, E. (2007), "Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte Nerede Ayrılmaktadır?", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı:1, s. 571-586.

MEDYANIN İNŞA ETTİĞİ YOKSULLUK KÜLTÜRÜNÜN TOPLUMSAL ALGISI

PINAR MEHRİ ŞANLIER*

Özet

Küreselleşme ile birlikte varıl kesimin kurallarını koyduğu ekonomi politikaları yeryüzünde yoksulluğu nicel olarak artırmış, nitel olarak farklı boyutlar kazandırmıştır. Yoksulluk olgusunun toplumsal varoluşu nasıl etkileyeceği sorunu zengin ve yönetici sınıfın, kaynakların kullanımından dışladığı yoksul kitlelerden korkmasına neden olmuştur. Bu korku yoksulluk yönetimini zorunlu kılmıştır. Teknolojiye paralel olarak kitle iletişiminin gelişmesiyle birlikte dünyaya ilişkin farkındalık düzeyi son derece artmıştır. Bu nedenle yoksulluk yönetimi güçleşmiştir. Farklı biçim ve boyutta yeni stratejileri gerektirmektedir. Yoksulluğun algı yönetimi kitle iletişim araçlarıyla yapılmaktadır. Medya, kitlelerin zihninde yoksulluğu yeniden tanımlayan bir yoksulluk kültürü inşa eder. Bunu her gün yeniden üretir, izlettirir. Sürekli tekrar edilen bu mesajlar zihinlerdeki yoksulluk algısını yönetir. Çalışmanın amacı medyanın inşa ettiği yoksulluk kültürü aracılığıyla yoksulluk algı yönetiminin nasıl gerçekleştirildiği sorusuna yanıt aramaktır.

Anahtar Kelimeler: yoksulluk kültürü, algı yönetimi, medya

* Genel Koordinatör.

Günümüzün yenedünya düzeninde, 1980'lerden itibaren hız kazanan küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sermayeyi elinde tutan varıl kesimin kurallarını koyduğu ekonomi politikaları, bir yandan yeryüzü ölçeğinde yoksulluğun artmasına, pek çok insanın temel gereksinimlerini bile karşılamaktan yoksun bırakılmasına neden olmuştur.

Abstarct

Economic policies that establish the rules of affluent segment with globalization have increased poverty as quantitative earth has given qualitatively different dimensions . Social existence of the phenomenon of poverty and how the problem will affect the rich ruling class ,has led to a fear of the poor masses to exclude the use of resources. This government has made it mandatory fear poverty . The awareness about the world of mass communication in parallel with the development of technology has increased enormously . Therefore, poverty management is difficult. Different formats and requires new strategies in size. Poverty is done with perception management in the mass media. Media builds a culture of poverty redefining poverty in the minds of the masses. It reproduces every day , lets you monitor . These messages that repeat continuously manage the perception of poverty in mind . The aim of the media through which to build a culture of poverty in which to answer the question of how poverty perception management .

Giriş

Tarih boyunca “yoksulluk olgusunun toplumsal varoluşu nasıl etkileyeceği sorunu” (Buğra 2008: 10), kaynakların kontrolünü kendi çıkarlarına yönelik olarak elinde tutan zengin ve yönetici sınıfın, kaynakların kullanımından dışladığı yoksun/yoksul kitlelerden korkmasına ve bu korku nedeniyle onları denetim altında tutma yolunda çözüm aramasına neden olmuştur.

Bu korku nedeniyle mülkiyet ilişkilerinden ve üretim araçları sahipliğinden yoksun bırakılmış yoksul kitlenin artı değer paylaşımında söz sahibi olması, tarihsel koşullara göre farklı biçimlerde engellenmiş, engellenmeye çalışılmış, örgütlü bir mücadele sürecinin önu sürekli olarak kesilmiştir.

Örgütlü yapıda varıl sınıfın denetiminde ve lehine kurgulanan üretim ve dağıtım/bölüşüm ilişkilerinin yapısını yok sayan bir şekilde, gerçeğin çarpıtılması sağlanmış, yoksun bırakılmış kitlenin zihnindeki yoksulluk algısı geçmişten günümüze sürekli ve çeşitli şekillerde yönetilmeye çalışılmıştır.

Günümüzün yenedünya düzeninde, 1980'lerden itibaren hız kazanan küreselleşme süreciyle birlikte uluslararası sermayeyi elinde tutan varsıl kesimin kurallarını koyduğu ekonomi politikaları, bir yandan yeryüzü ölçeğinde yoksulluğun artmasına, pek çok insanın temel gereksinimlerini bile karşılamaktan yoksun bırakılmasına neden olmuştur.¹ Bir yandan da "yeni yoksulluk" olarak nitelendirilen, geçmiş dönemden ayrı karakteristik özellikler gösteren, gelişmiş Batı ülkelerinin kendi için de de yalnızca göçmenler, vasıfsızlar gibi kırılğan kesimlerin değil, ağır sanayinin düşük ücretli ülkelere kaydırılması ve teknolojinin istihdam daraltıcı baskısı nedeniyle vasıflı işçilerin ve beyaz yakalılarında içinde bulunduğu bir karakteristiğe bürünmesine neden olmuştur (Özbudun 2002: 53).

Dolayısıyla bugün artık sadece küresel sermayenin gölgesinde ve ana akım söylemlerinde vurguladığı gibi gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş batı ülkelerinin kendi içinde de hem işsizlik oranı artmış, hem de düşük ücret politikaları nedeniyle çalışan yoksullar oluşmuştur.

Bütün bu nedenlerle yoksulluk yönetimi tarihsel süreçte hiç olmadığı kadar güçleşmiştir ve çok daha farklı biçim ve boyutta yeni stratejileri gerektirmektedir. Kitle iletişimiyle gelen dünyaya ilişkin farkındalık, büyük çoğunluğu oluşturan yoksul kitlelerin bir anda kontrolden çıkarak, sistem karşıtı eylemlere girişmelerine neden olabileme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Bu noktada yoksul kitlelerin algı yönetimi görevini yine kitle iletişim araçları üstlenmiştir.

Kitle iletişim araçlarında üretilen ve her gün yeniden üretilen mesajlar yoksullukla ilgili toplumsalın üretim ve dağıtım ilişkileriyle gelen örgütlü yapısını yok sayarak yoksulluğun yapısal gerçekliğini çarpıtır. Sürekli tekrar edilen bu gerçekliği çarpıtılmış mesajlar zihinlerdeki yoksulluk algısını yönetir. Medya, kitlelerin zihninde yoksulluğu yeniden tanımlayan bir yoksulluk kültürü inşa eder ve bunu her gün yeniden üretir, izlettirir.

Buradan hareketle çalışmanın amacı medyanın inşa ettiği yoksulluk kültürü aracılığıyla yoksulluk algı yönetiminin nasıl gerçekleştirildiği sorusuna yanıt aramaktır. Söz konusu yanıt aranırken yoksulluk algı yönetiminin kuramsal, kurumsal ve iletişimsel boyutları analiz edilmeye çalışılacaktır.

Dolayısıyla bugün artık sadece küresel sermayenin gölgesinde ve ana akım söylemlerinde vurguladığı gibi gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş batı ülkelerinin kendi içinde de hem işsizlik oranı artmış, hem de düşük ücret politikaları nedeniyle çalışan yoksullar oluşmuştur.

Kitle iletişimiyle gelen dünyaya ilişkin farkındalık, büyük çoğunluğu oluşturan yoksul kitlelerin bir anda kontrolden çıkarak, sistem karşıtı eylemlere girişmelerine neden olabilme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Bu noktada yoksul kitlelerin algı yönetimi görevini yine kitle iletişim araçları üstlenmiştir.

Kuramsal Düzeyde Yoksulluk Algı Yönetimi: Bireysel Sorumluluk Paradigması ve Bu Paradigmadan Kaynağını Alan Yoksulluk Kültür Tezi

Toplumsalın sosyo-ekonomik örgütlenme biçimi yoksulluğa ve yoksullara bakışı, yoksulluğun nasıl tanımlandığını ya da tanımlanacağını da belirlemektedir. İronik bir biçimde yoksulluğun tanımını, kurallarını varsılların belirlediği toplumsal yapıda, üretim-dağıtım ilişkilerini yöneten varsılların, yine üretim ve dağıtım koşullarına olan hakimiyetlerinin devamını garantilemeye hizmet eden ideolojik çerçeveden geçerek, varsıllar yapar.

Dolayısıyla dünyadaki pek çok insanın içinde bulunmak zorunda bırakıldığı bu insanlık durumunun/dramının çözüm/çözumsuzlük sürecini var eden koşulları oluşturmak ya da ortadan kaldırmak yine varsıl yönetici sınıfın elindedir. Yoksulluğa bakışın en çarpıcı vurgusu liberal ideolojinin kuramsal düzeyde yoksulluk algı yönetiminde başat rol oynayan klasik ekonomi tanımı olan en genel söylemle ekonominin yeryüzünde insanlığın devamı için bahşedilmiş kaynakların kıt olduğu ve bu kıt kaynakların en verimli şekilde yönetilmesi gerektiği tanımıdır.

Söz konusu kıt kaynakları ancak yine yaradılışı gereği kendisinde üstün nitelikleri barındıran ve bu nedenle kendi hayatını yaşam standartları en yüksek düzeyde olacak şekilde yönetmeyi başaran varsıl ve yönetici sınıf en verimli şekliyle insanlığın çıkarına kullanılmasını sağlayabilir. Bazı insanlar ise yaradılışında böyle bir potansiyel barındırmaz, dolayısıyla kendi hayatlarını devam ettirecek yetilerden yoksun olduklarında yoksulluk içinde yaşamaya mahkumdurlar. Toplumsal sistemde karşılıklarına çıkan fırsatlardan yararlanamazlar ve genelde bunların çocukları da aynı yapıdadır ve böylece yoksulluk döngüsüne hapsolmuşlardır.² Zenginliği hak edenler hem kıt kaynakları bütün bir toplum lehine en verimli şekliyle üretime sokmaya çalışırken, bir yandan da hayatta kalmayı beceremeyen bu kusurlu bireylerin varlıklarını idame ettirebilmelerini sağlamak için gerekli sosyal politikalarla uğraşmaktadır (Rafter 2003: 12).

En genel özetiyle bireysel sorumluluk paradigması toplumda istihdam, sosyal statü ve bireysel olanakların adil bir biçimde dağıldığını ve çalışma yaşamında liyakatin geçerli olduğunu varsayar. Olanaklar herkes için eşittir, ancak bazıları tembel ve kusurludur. İşi iyi yapan kazanır, yapamayan yoksulluğa mahkûmdur.

Dünyadaki yapısal eşitsizlikleri göz ardı eder. Dünyadaki eşitsizlikten değil, hayat yarışındaki başarısızlıktan eşitsizliğin doğduğu savunulur. Bireyler arasında yüzeysel ekonomik farklılıklar olmasına rağmen, her insan benzer fırsatlar ile hayata başlar. Eğer bireyler tam kapasite çalışırlarsa, bütün yeteneklerini kullanmayı becerebilirlerse kendi servetlerini kazanırlar. Bireysel yetenekler ve fırsatlar boşa harcandığında ise yoksulluk meydana gelir. İşte yoksullar bunu beceremeyen ya da becermek istemeyen kusurlu/eksik yaradılışlı(doğuştan defektli) bireylerdir(Rafter 2003: 13).

Böylece yoksulluğu ve yoksun bırakılmışlığı yaratan üretim ve bölüşüm/dağıtım kurallarının varsılların lehine belirlendiği gerçeği çarpıtılarak yoksulluk olgusunun kuramsal düzeyde algı yönetimi amacına hizmet eder.

Yoksulluk Kültürü Tezi

Yoksulluk kültürü kavramı ilk kez Amerikalı antropolog Oscar Lewis tarafından 1959 yılında, yoksulluğu kendi norm ve değerlerine sahip bir alt kültür olarak tanımlamak için kullanılmıştır.³ Ancak popülerliğini 1980'li yıllarda küresel kapitalizmle birlikte tüm dünyaya egemen olan neoliberal ideolojinin ekonomi politik söylemlerine hizmet etmek amacıyla kullanılacağı zaman kazanmıştır.

Lewis yaptığı çalışmalarda yoksulluk durumunun kendine özgü toplumsal ve psikolojik sonuçları olan ayrı bir kültüre yol açabildiğini, örneğin siyahi yoksullar ile Latin Amerika Ülkelerinde yaşayan yoksulların benzer kültürel özellikleri taşıdığını, bu nedenle bir yoksulluk kültüründen bahsedilebileceğini söyler.⁴

Yoksulluk kültürü tezi, klasik liberalizmden beslenen ve yoksulluğu bireysel sorumluluk nosyonu ile açıklayan bireysel sorumluluk paradigmasının biraz farklı bir görünümle yeniden canlandırılmasıyla oluşturulmuştur. Ama bu kez, yoksulların birbirine benzeyen yaşam biçimi, tutum ve davranışları ve sapkın değerler seti ile karakterize evrensel bir yoksulluk kültürünün varlığı iddia edilmiştir. Çünkü artık yoksulluk evrensel boyutta varsılları tehdit eder bir nitelik kazanmıştır. Evrensel boyutta tanımlanan bu yoksulluk içinde yaşama biçimine “kültürel nitelik” kazandıran durum ise kuşaklar arası aktarım ile süreklilik gösterdiği savı olmuştur.

Böylece yoksulluğu ve yoksun bırakılmışlığı yaratan üretim ve bölüşüm/dağıtım kurallarının varsılların lehine belirlendiği gerçeği çarpıtılarak yoksulluk olgusunun kuramsal düzeyde algı yönetimi amacına hizmet eder.

Yoksulluk kültürü kavramı ilk kez Amerikalı antropolog Oscar Lewis tarafından 1959 yılında, yoksulluğu kendi norm ve değerlerine sahip bir alt kültür olarak tanımlamak için kullanılmıştır.³ Ancak popülarlığını 1980'li yıllarda küresel kapitalizmle birlikte tüm dünyaya egemen olan neoliberal ideolojinin ekonomi politik söylemlerine hizmet etmek amacıyla kullanılacağı zaman kazanmıştır.

Yoksulluk kültürü; büyük kent merkezlerine daha iyi bir yaşam için yerleşmiş en yoksul köylülerle işçilerin yaşam tarzını açıklar. Yoksulluk kültürünü en hızlı benimseyenler, büyük bir hızla gelişmekte olan toplumda aşağı tabaka halkıdır. Kırsal bölgelerden kente göç edenler belirli bir fiziksel çevrede kümelenirler. İnançları, değerleri, tutumları ile yaşam biçimleri birbirine benzeyen insanların oluşturduğu bu çevre alt kültür alanını teşkil eder. Egemen kültüre ancak belli noktalarda katılabilir. Aynı sosyal çevrede yaşadıkları için bireylerde ortak bir dünya görüşü ve yaşam biçimi meydana gelir. Bu gecekondü bölgesinde yaşayan insanlarda sürekli geçim sıkıntısı, düşük ücret, yetersiz eğitim, yaşamak için mücadele, yüksel alkolizm oranı, kalabalık yerlerde yaşamak ve psikopatolojik davranışlarla karakterize bir alt kültür oluşur.

Lewis'e göre, yoksulluk koşullarına bir uyarlanma stratejisi olarak yoksulluk kültürü, aile içi toplumsallaşma mekanizmaları aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan, kendine özgü bir yapısı olan bir yaşam tarzıdır. Yoksulluk kültürünü kültür yapan özellik de; bu bir kez benimsendiği takdirde koşullar değişse dahi yoksulluk kültürünün varlığını sürdüreceği ve daha da fazlası kuşaklar arasında aktarılarak yeni kuşakların da bu kültürü benimsemesidir. Yani yoksulluğu meydana getiren ekonomik koşullar ortadan kaldırılrsa dahi, yoksulluk kültürünü değiştirmek olanaksızdır.

Eğer bu kültür içine doğan her çocuk belli bir yaşa geldiğinde yoksulluk kültürünü içselleştiriyor ve bu kültürden geçerek kendi yaşam koşullarını var ediyor ve ekonomik engeller ortadan kalksa bile bu kültürden çıkıp egemen kültür aracılığıyla modern topluma entegre olamıyorsa ekonomi-politik

alandaki üretilecek tüm iyileştirici politikalar anlamını yitirecek, değersizleşecektir. Dolayısıyla yoksulluğun kaynağını bir kültüre hapsetmek, kültürün tanımı gereği gelecekte de süregelen doğasının bu yoksulluk içinde yaşama kültürüne de sirayet etmesi ve yoksulun, varsıl ne yaparsa yapsın hep yoksul kalacak olması kuramsal bilgisini üretir.

Bu kuramsal bilgi iletişim araçlarından yayılan içeriği oluşturmada kullanılarak her gün geniş kitlelere anlatılan yoksulluk kültürü mitlerine dönüşür.

Bu kuramsal bilgi iletişim araçlarından yayılan içeriği oluşturmada kullanılarak her gün geniş kitlelere anlatılan yoksulluk kültürü mitlerine dönüşür.

Yoksulluk Kültürünün Medya Aracılığıyla

İnşası

Medya⁵ yukarıda açıklanmaya çalışılan yoksulluk kültürünü nasıl inşa eder? Kitle iletişim araçları tarihsel süreçte her zaman kapitalizmin algı/bilinç yönetimi görevini üstlenmişleridir, peki bunu nasıl gerçekleştirirler?

Anlamın İnşasında Medya Metinlerinin

Etki Sorunu:

En yaygın tüketilen medya olarak televizyonun etkisi ilk yıllardan itibaren tartışmalı bir konudur. Bu konuda, çok güçlü etkisi olduğundan, izleyicinin algılama sürecinde aktif ve seçici olduğu ve bu nedenle doğrudan etkisi olmadığına kadar değişen farklı ekoller vardır.⁶

Televizyonun etkisi söz konusu edildiğinde içeriklerin taşıdığı mesajlar anlam kazanır. Hangi mesaj, ne amaçla, kimleri, nasıl etkilemek ister sorularının yanıtlanması gerekir. Dolayısıyla bu soruların yanıtları bize televizyonun etkili bir algı yönetimi aracı olduğunu söyler.

Televizyon aracılığıyla yürütülen algı yönetimi belli bir toplumsal yapı içinde güç/iktidar ilişkileri bağlamında ve belli amaçlar doğrultusunda belli ideolojilerin, düşünsel ürünlerin üretilmesiyle başlayan ve bunların izleyiciler tarafından tüketilmesiyle biten bir süreç değildir. Bütün bir toplumsal yaşantıda olaylara, aktarılan gerçeklere olan bakışı, tutumu etkiler.⁷

Bunun tam tersine ana akım iletişim kuramları iletişimi gönderici-mesaj-alıcıdan oluşan çizgisel bir enformasyon akış sürecine hapseder. İletişim araştırmalarının ele aldığı konularla bağıntılı bütün yapılar dengede, geçerli ve evrensel gerçek olarak ön kabul görür. Buna Fiske'nin "aktif izleyici" tezi de eklenince algı yönetimi, ideolojik egemenlik ve üretilen ürünlerle ilgili bütün tartışmalı sonuçlar izleyiciyle bitirilir, yani televizyon mesajlarının hangi ideolojiden geçerek, hangi amaçla kodlandığının önemi olmadığı, izleyicinin kod açım sürecinde özgür ve seçici olduğuna vurgu yapılır.⁸ Bu vurguyla medya mesajlarının algı yönetimine hizmet ettiği, belli ekonomik ve onunla gelen siyasal, kültürel, ideolojik amaçları

Televizyon aracılığıyla yürütülen algı yönetimi belli bir toplumsal yapı içinde güç/ iktidar ilişkileri bağlamında ve belli amaçlar doğrultusunda belli ideolojilerin, düşünsel ürünlerin üretilmesiyle başlayan ve bunların izleyiciler tarafından tüketilmesiyle biten bir süreç değildir. Bütün bir toplumsal yaşantıda olaylara, aktarılan gerçeklere olan bakışı, tutumu etkiler.

gerçekleştirmeye yönelik, modern teknolojilerle aracılanmış olduğu gerçekliği dışlanmış olur.

Anlamın İnşasında Medya Metinlerinin

Teknik ve Anlatı Yapısı:

Medya aracılığıyla anlamın inşası, gerçekliğin temsili söz konusu olduğunda aracın teknik olanaklarının mesajın kodlanmasında yeri ve önemi, anlatı yapısı öne çıkmaktadır.

Medya mesajları; taşıdığı anlamları, anlattığı herhangi bir gerçekliği kendi teknik özelliklerinden ve bu teknik özelliklerin verdiği anlatı yapısından geçerek yeniden kurar. Yani gerçek, medyada yeniden üretilir. Dolayısıyla artık gerçeklik yeniden kurgulanmış hâliyle temsil edilecektir.⁹

Aracın teknik özelliklerini oluşturan kamera hareketleri, çekim ölçekleri, kurgu teknikleri, görsel ve ses efektleri içerikle anlatılan öykünün yeniden üretilmesine, anlatı yapısının güçlendirilmesine yardım eder.¹⁰

Gerçeklik, medya metinlerinde yeni bir görünüme, yapıya ve anlama bürünür; burada ideolojik kodlar devreye girer ve bu kodlardan geçerek anlatılan gerçeklikle ilgili ne anlatılmak istenildiğine göre yeniden kurgulanır. Bu kurgunun üretilip pekiştirilmesinde aracın teknik özellikleri yardım eder.¹¹

Yoksulların Medyada Temsili:

Çalışma boyunca analiz edilmeye çalışılan yoksulluk algı yönetimi amacına hizmet eden kuramsal yapı ve bu yapının oluşturduğu yoksulluk tanımlamaları yoksulların medyada temsilinin sınırlarını çizmektedir. Yoksullar genel olarak medyada çalışmayı sevmeyen, tembel, suça meyilli, madde bağımlısı olarak temsil edilirler. Yani yoksulluklarından kendileri suçludurlar. Bunun dışında medyada sürekli bize gösterilen yoksullar etnik azınlıklar, kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, tek ebeveynli aileler ve göçmenlerdir.¹² Böylece yoksulların kusurlu, çalışmayı sevmeyen, üretim süreçlerinden kendi yetersizlikleri nedeniyle dışlanmış, sosyal yardımları hak etmeyen bireysel ya da ontolojik nedenlerle toplumsal yapı

içinde dezavantajlı bireylerden oluştuğu nosyonuna yönelik bir yoksulluk kültürü üretilir, yayın akışı içinde sürekli tekrarlarla yeniden üretilir.¹³

Yardıma muhtaç, kendi fiziksel ve zihinsel yetileriyle hayatını devam ettirmeye muktedir olmayan yoksullar ve onlara yardım eli uzatan “hayırsever devlet”, “sivil toplum kuruluşu” ya da “zengin vatandaşın” buluşma anları ana haber bültenlerinin, dizilerin, haber ya da magazin programlarının en dramatik sahneleri olarak her gün yeniden üretilmektedir. Aynı zamanda kitle iletişim araçları ve özellikle televizyon yarattığı popüler kültür ürünleri ile ekranları başındaki yoksullara da her gün yeni katarsisler yaşatarak onları rahatlatmaktadır. İnsel’in (2004: 247) de belirttiği gibi, böylelikle onların sistem karşıtı eylemlere yönelmelerinin yerine “medyatik eğlenceyi” koymaktadır.

Medya bu süreçte bir yandan yoksulları, egemen ideolojinin tanımladığı biçimde kendi yoksulluklarının sorumlusu olan egemen toplumsal yapıdan ayrılmış bir alt kültürle karakterize bireyler olarak sunmak suretiyle onların etiketlenmesine, yoksulluk inşasının bu sosyal damgalanma üzerinden kurulmasına aracılık etmekte, öte yandan sunduğu popüler kültür öğeleriyle yoksullara da bir katarsis olanağı sunmaktadır.

Sonuç Yerine:

Kitle iletişimi 19. yüzyıldan itibaren farklı biçimlerde ve giderek artan şekilde kapitalizmin sözcülüğünü üstlenmiştir. Küresel politikaların gereği olarak medya örgütlenmeleri de kâr dürtüsüyle faaliyetlerini sürdüren ticari örgütler olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüz medyası hem kendi ekonomik çıkarları, hem de pazarın çıkarlarına yönelik olarak yayın içeriklerini düzenlemektedir. Bu doğrultuda kamuoyunu etkileme ve yönlendirme gücü 1900’lü yıllarda keşfedilen medyanın, dünya üzerinde yoksulluğu yönetmek amacıyla kullanılması da kaçınılmazdır ve son derece etkili bir yoldur.

Medyanın inşa ettiği yoksulluk kültürüyle, 20. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan ve günümüzde de yoğun bir şekilde süren ekonomik, siyasal ve sosyal dönüşümlere paralel olarak yoksulluğun yönetilmesi amaçlanmaktadır. Evrensel nitelikler taşıdığı ve kuşaklar arası aktarıldığı öne sürülen yoksulluk kültürüyle

Medyanın inşa ettiği yoksulluk kültürüyle, 20. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan ve günümüzde de yoğun bir şekilde süren ekonomik, siyasal ve sosyal dönüşümlere paralel olarak yoksulluğun yönetilmesi amaçlanmaktadır.

dışlanmışlık ve marjinalite düzleminde yoksulluk, bireysel yetersizlik ve mağduriyete indirgenmekte, alt-sınıf olarak nitelenen yoksul insanlar toplumsal sınıftan farklı konumlandırılarak, onlara yeni bir yaşam biçimi öğretilmektedir. Bu yeni yaşam biçimi medyada temsil edilmektedir. Medya aracılığıyla yoksulluk kültürü her gün yeniden üretilmektedir. İnsanlık medyanın anlattığı zavallı, mağdur, hayatta kalmayı beceremeyen yoksullara ait öyküleri her gün yeniden izleyerek yoksullara ilişkin değer yargılarını oluşturmakta, onlara yardım eli uzatan kahramanları alkışlamakta ve aynı zamanda yoksullar üzerinden kendini tanımlamaktadır.

Buradaki algı yönetiminin etkililiği, gücü yeryüzünde onca yoksul/yoksun bırakılmış kitlenin kendisinden azınlıkta kalan varlıklı kitlenin varlığını bildiği ve neden kaynakların varlıkların kontrolünde kaldığını sorgulamadan kendi içinde bulunduğu insanlık durumuna razı oluşunda kendini göstermektedir.

Yoksulluk yönetiminin uluslararası kurumsallaşma tezahürü olan Dünya Bankası, Uluslararası Kalkınma Programı gibi yapıların 1990'lardan beri yeryüzündeki yoksulluğu yok etmeyi hedeflediklerini ilanı ile yoksulluğu üreten yapısal nedenlerin teknik olarak çözümünün son derece basit olmasına rağmen yoksulluk sorununu çözmede katedilen/edilemeyen yol arasındaki çelişki ve "1990'da 1,9 milyar olan aşırı yoksulluk içinde yaşayanların sayısının, 2010'da 1,2 milyara düştüğünü"¹⁴ duyurarak, bunun internetten, televizyondan ve diğer kitle iletişim araçlarından "1" ve "2" rakamlarının bir araya gelmesiyle oluşan bir sayısal değere indirgenerek başarıyla eşleştirilmesi, ama 1.2 milyar gerçek kişinin, insanlık onuru bakımından diğerlerinden farkı olmayan ama açıklık/açlık sınırında yaşamak zorunda bırakıldığını görmezden gelen bir egemen bakışı temsil eder ve bunu bütün bir topluma empoze eder.

1 Erdoğan, 2002; Şenses, 2002, 2004; Deane, 1994; Buğra, 2008; Özdek, 2002, Özbudun 2002

2 Düşünsel temellerini Herbert Spencer, Jeremy Bentham, Adam Smith'ten alan klasik liberalizm yoksulluğu, kusurlu/hatalı/doğuştan defektili bireyler nosyonuyla açıklar. Bazıları zengin olmak için doğmuştur. Bazıları ise doğuştan kusurlu olduklarından hayatta kalmayı becerememektedirler. Yaradılışları gereği kötü ahlaki değerler setine sahip olan yoksullar, çalışmayı sevmeyenler, bir işin gerektirdiği sorumlulukları yerine getiremezler, suça meyillidirler.

3 Lewis, Five Families; Mexican Case Studies In The Culture Of Poverty, 1959

4 age, s.16

5 Çalışma kapsamında medya olarak, internete rağmen hâlâ en çok tüketildiğine inanılan televizyon üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır.

6 Erdoğan, 2007

7 Erdoğan, 2007

8 Erdoğan, 2004

9 Bordieu, 1996: 23

10 Mutlu, 1995; Demircan ve Kurt 2001; Poyraz, 2002;

11 Fiske, 1992:5

12 Heather M. Crandall 2006 yılında "Poor Television: Narratives of The Working Poor in Prime-Time Television Crime Drama"

13 Kathleen A. Kaufelt 2003, Hannah, 2005, Raffer, 2003

14 <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg1/>

Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi Yayın İlkeler

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi, sosyal bilimler alanında iki ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Her yılın son sayısında derginin yıllık dizini yayımlanır.

Makalenin yazarı; adını, soyadını, unvanını, belirtmeli, ayrıca iletişim sağlanacak açık adres, telefon numarası ve e-posta adresini vermelidir.

Dergiye gönderilen yazılar, bilgisayarla hazırlanarak PC uyumlu disket (CD veya DVD) üzerinde veya e-posta adresine gönderilmelidir.

Gönderilen yazılar, daha önce yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum, kongre vb. bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildirimler veya diğer bilimsel yazılar; etkinliğin adı, yeri ve tarihi belirtmek koşuluyla yayımlanabilir.

Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir

Yayımlanmaları amacıyla dergiye gönderilen yazılar; Yayın Kurulunca yayın ilkeleri açısından incelenir ve değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Ancak, hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yazı Kurulunca yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Yayın Kurulu, hakemlerin eleştiri ve önerilerini dikkate alarak yazılar üzerinde anlatım açısından gerekli düzeltmeleri yapabilir.

Yayımlanması uygun görülmeyen yazılar, bir örneği saklanmak kaydıyla, yazarın isteği üzerine iade edilir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

1. Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
2. **Başlık:** İçerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret, tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto koyu yazılmalıdır.
3. **Yazar adı ve adresi:** Makale yazarı, adını, soyadını ve unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.
4. **Ana metin:** Yazılar, Times New Roman tipi ile 16 punto büyüklüğünde ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

5. Yazılara bilgisayarla sayfa numarası verilmelidir (Gerekirse çıktılar üzerinde kalemle verilebilir).

6. **Kaynak gösterme:** Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir:

(Özbay 2010), (Özbyay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010 a Altın 2010 b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve “vd” kısaltması kullanılmalıdır: (Yakıcı vd. 2005)

Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde buadresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir:

(<http://www.Guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **Kaynaklar:** Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda “Kaynaklar” bölümünde, 10 punto alfabetik olarak verilmelidir. Makalelerde Türkçe kaynaklara öncelikle yer verilmelidir.

Örnek olarak:

Tek Yazarlı Makale:

ÖZÖNDER Cihat (1984), “Kültür Bültenleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler”

Türk Kültür Araştırmalar, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Tek Yazarlı Kitap:

ÖZBAY, Hüseyin (2010), *Kelimeler Kuşatması*,

Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), *30 Dakikada Rapor Yazma* çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi Yayınları.

İki Yazarlı Kitap:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN Ezgiler. (2001), *Dil Bilimine Giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

KORKMAZ, Zeynel vd. (2001), *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Yargı Yayınları.

Yayımlanmamış Tez:

KARA, E. (1996), *Öğretmenlerin Statü Düzeyleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yazarı Aynı Yayımlanmış Birden çok Makale veya Kitabı Varsa:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2005 b), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

THE PUBLICATION PRINCIPLES OF THE JOURNAL OF OPINIONS WORLD (DÜŞÜNCE DÜNYASI'NDA TÜRKİZ)

The Journal of Opinions World is a peer viewed journal devoted to the social fields published on bi-monthly period. The annual index is given in the last issue of the year

The author(s) are supposed to clearly state their names, titles, institution and give a Corresponding address or an email.

The manuscript must be submitted a PC compliant CD or through email

The papers must be original and not published previously in any other journal. The papers submitted to a conference, congress or symposium can be published provided that the name, the place and the time of the activity are clearly stated.

All the opinions and the ideas published in the journal entirely belong to the authors and do not bind the journal in any way.

The papers submitted to the journal are first checked regarding to the publication rules of the journal by the editorial board and then sent to two referees for the through reviewing process. The manuscripts sent to the referees do not contain the names of the authors.

Similarly the names of the referees are not revealed to the authors. In the case of one positive one negative view of the referees the manuscript is sent to a third referee for the final decision.

The editorial board reserves the right to make syntaxual changes on the papers based on the recommendations of the referees.

The rejected papers are returned to the authors upon request. A copy of each paper is achieved by the journal

Writing rules and formatting

1. The papers sent to the journal must be in compliance with Turk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (including the abbreviations)
2. **Title:** The title must be in good compliance with the content, contain maximum 10-15 words, written in bold 12 fond capital letters. The sub titles should be 11 fond bold letter in title case
3. **The name and the title of the author** should be written under the title with. * This should give in the footnote indicating the institution and the title of the author.

The authors which are not working in any institution should use titles which describe them such as researcher, author etc

4. **Main text:** The main text should be written 11 fonts Times New Roman with single spacing. The quotations should be italic and given within." The quotations

longer than five lines should be given by 1 cm indentation from the both end of the page with single spacing.

5. The papers should not contain page numbers (The authors may indicate the pages with a pencil on the hard copy if necessary)
6. **Referencing:** The references in the text should be given by the surname of the author and the publication year of the source in parenthesis (Özbay 2010). The related page can be quoted if necessary (Özbay 2010: 163). More than one documents of the same author published in the same year are referenced as (Altın 2010 a, Altın 2010 b); Referencing more than one source should be made as (Erkin 2008, Canbel 2009).

The sources with more than one author should be given by the surname of the first author followed by et.al and the publication year: (Yakıcı et.al. 2005)

The footnotes should only be employed for the explanations and numbered according to the order given in the page. The quotations from an internet address should be given in the references by stating the downloading date:

(<http://www.guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **References:** All the sources used in the study should be given in the "References" section in 10 fonts alphabetical order . The Turkish sources should be given priority.

Followin gare the examples of giving various references

Paper with a single author:

ÖZÖNDER, Cihat (1984), "Kultur Bultenleşmesi ve Alt Kultur Grupları Hakkında Duşunceler." **Türk Kultur Araştırmaları**, Ankara: Turk Kulturu Araştırma Enstitusu Yayınları, 132: 136-139.

Book with a single author:

ÖZBAY, Huseyin (2010), **Kelimeler Kuşatması**, Ankara: Berikan Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), **30 Dakikada Rapor Yazma** çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi.

Book with two authors: KIRAN, Zeynel ve KIRAN, Ezgiler (2001), **Dil Bilimine Giriş**. Ankara: Seçkin Yayınlan.

Book with multiple authors: YAKICI, Ali vd. (2008), **Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

Unpublished thesis: KARA, E. (1996), **Öğretmenlerin Statu Düzeyleri** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Multiple papers or the book written by the same author and published in the same year: KORKMAZ, Zeynep (2005 a), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1**, Ankara: Turk Dil Kurumu Yayınları. KORKMAZ, Zeynep (2005 b), **Türk**